

**Uchwała Nr 51/183/2004
Rady Gminy Głównyzyce
z dnia 22.06.2004r.**

**w sprawie zatwierdzenia Programu Ochrony Środowiska łącznie z Planem Gospodarki Odpadami
dla Gminy Głównyzyce**

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 6 i art.40 ust.1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.Nr 142 z 2001r., poz.1591 z 2002r., Dz.U. Nr 23, poz.220, Nr 62, poz.558, Nr 113, poz.984, Nr 153, poz.1271 i Nr 214, poz.1806, z 2003r. Dz.U.Nr 80, poz.717, Nr 162, poz.1568 i z 2004r. Dz.U. Nr 102 poz.1055) oraz art.17 ust.1 i 2, art.18 ust.1 oraz art.84 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo Ochrony Środowiska (Dz.U.Nr 62 z 2001r., poz.627 ,zmiany: Dz.U.Nr 115 z 2001r. poz.1229, z 2002r. Dz.U. Nr 74, poz.676, Nr 113, poz. 984, Nr 233 poz. 1957, Nr 153, poz.1271, z 2003r. Dz.U.Nr 46, poz.392, Nr 80, poz.721 i 717, Nr 175, poz. 1693 ,Nr 162, poz.1568, Nr 190, poz.1865, Nr 217, poz.2124, z 2004r. Dz.U.Nr 19, poz. 177, Nr 49, poz.464, Nr 70, poz.631, Nr 92, poz.880, Nr 96, poz.959),

**Rada Gminy Głównyzyce
uchwała:**

§ 1.

„Program Ochrony Środowiska łącznie z Planem Gospodarki Odpadami dla Gminy Głównyzyce” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3.

Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia opublikowania.

**Załącznik do uchwały nr 51/183/2004
Rady Gminy Główczyce
z dnia 22.06.2004r.**

**PROGRAM
OCHRONY ŚRODOWISKA
dla Gminy Główczyce
w powiecie słupskim**

Autorzy:

mgr inż. Jan Grabowski
mgr inż. Mirosława Hałuzo
inż. Grażyna Kubicz
mgr Małgorzata Szadkowska - Izydorek
mgr Hanna Wojcieszuk
mgr inż. Krzysztof Wojcieszuk

grafika: Barbara Brokos
Grażyna Radziszewska

Główczyce, marzec 2004

SPIS TREŚCI

Rozdział 1

Informacje ogólne

1. Podstawa prawna opracowania .....str. 4
2. Cel opracowania .....str. 4
3. Przedmiot, zakres i metoda opracowania .....str. 4

Rozdział 2

Podstawowe uwarunkowania dla programu

1. Polityka ekologiczna państwa .....str. 5
2. Program ochrony środowiska dla województwa pomorskiego .....str. 7
3. Uwarunkowania wynikające z integracji europejskiej .....str. 13
4. Uwarunkowania wynikające ze strategii rozwoju powiatu słupskiego.....str. 13

Rozdział 3

Diagnoza stanu środowiska gminy

1. Wstęp i ogólne informacje o gminie
  - 1.1. Położenie geograficzne .....str. 15
  - 1.2. Powierzchnia, ludność i struktura osadnicza .....str. 15
  - 1.3. Dominujące formy gospodarowania .....str. 15
2. Charakterystyka i ocena zasobów oraz walorów środowiska przyrodniczego gminy
  - 2.1. Krótka charakterystyka elementów przyrody nieożywionej gminy
    - 2.1.1. Budowa geologiczna i zasoby geologiczne .....str. 16
    - 2.1.2. Rzeźba terenu .....str. 16
    - 2.1.3. Warunki klimatyczne .....str. 17
    - 2.1.4. Wody powierzchniowe .....str. 17
    - 2.1.5. Wody podziemne .....str. 18
    - 2.1.6. Gleby .....str. 19
    - 2.1.7. Tereny niewykorzystywane gospodarczo .....str. 20
  - 2.2. Charakterystyka elementów przyrody ożywionej gminy
    - 2.2.1. Główne formy użytkowania terenu .....str. 21
    - 2.2.2. Zbiorowiska roślinne .....str. 21
    - 2.2.3. Obszary leśne .....str. 22
    - 2.2.4. Wybrane elementy fauny .....str. 22
  - 2.3. Charakterystyka obszarów funkcjonalnych
    - 2.3.1. Formy prawnej ochrony przyrody i ochrona gatunkowa roślin i zwierząt .....str. 23
    - 2.3.2. Lasy ochronne .....str. 25
    - 2.3.3. Zieleń urządzona i chronione walory kulturowe .....str. 25

2.4. Ocena zasobów i walorów przyrodniczych gminy	str. 28
3. Stan i tendencje przeobrażeń środowiska przyrodniczego gminy	
3.1. Rzeźba terenu i przyczyny jej przekształceń	str. 28
3.2. Czystość powietrza atmosferycznego i przyczyny zmian jego jakości	str. 29
3.3. Natężenie hałasu komunikacyjnego i pochodzącego z innych źródeł, zmiany w klimacie akustycznym <i>źródła emisji hałasu</i>	str. 29
3.4. Źródła wibracji i promieniowania elektromagnetycznego	str. 29
3.5. Czystość wód powierzchniowych i jakość wód podziemnych	str. 30
3.6. Przyczyny zmian w ilości i jakości wód powierzchniowych i podziemnych	str. 32
3.7. Przeobrażenia gleb i przyczyny ich degradacji	str. 34
3.8. Degradacja szaty roślinnej i jej przyczyny	str. 36
3.9. Negatywne zjawiska zaobserwowane w faunie	str. 37
3.10. Tereny o obniżonych walorach estetyczno-widokowych krajobrazu	str. 37
3.11. Inne przejawy degradacji środowiska występujące w gminie	str. 38
3.12. Synteza danych o stanie przeobrażeń środowiska przyrodniczego gminy	str. 39
3.13. Ocena stanu przeobrażeń środowiska przez mieszkańców gminy	str. 39

Rozdział 4

Ograniczenia i szanse rozwoju gminy wynikające z istniejących zasobów i walorów oraz stanu środowiska przyrodniczego, w tym:

1. Ograniczenia w rozwoju	
1.1 Osadnictwa, infrastruktury komunalnej i komunikacji.....	str. 40
1.2 Przemysłu, usług i rzemiosła	str. 40
1.3 Rolnictwa, gospodarki leśnej i form wykorzystania biosfery.....	str. 40
1.4 Turystyki	str. 41
2. Szanse rozwoju gminy wynikające z jej warunków przyrodniczych	str. 41

Rozdział 5

Dotychczasowa realizacja zadań w zakresie ochrony i kształtowania środowiska w gminie	str. 42
--	---------

Rozdział 6

Projekt systemu działań dla poprawy stanu środowiska gminy.

1. Zadania gminy w sferze ochrony środowiska, wynikające z przepisów prawa	str. 43
2. Cele i zadania	

2.1	Perspektywiczne – do realizacji po roku 2010	str. 50
2.2	Średnioterminowe – do realizacji w okresie 2007 – 2010	str. 50
2.3	Krótkoterminowe (priorytetowe) – do realizacji w okresie 2003 – 2006	str. 51
3.	Zadania służące realizacji poszczególnych celów wraz z określeniem szacunkowych kosztów.....	str. 51
4.	Priorytety ekologiczne gminy w opinii mieszkańców	str. 59

Rozdział 7

Projekt systemu zarządzania programem

1.	Instrumenty zarządzania środowiskiem	
1.1.	Instrumenty prawne	str. 59
1.2.	instrumenty ekonomiczne i społeczne	str. 59
2.	Zasady zarządzania programem.....	str. 60
3.	Możliwości finansowe realizacji Programu	
3.1.	Środki własne budżetu gminy	str. 61
3.2.	Dotacje, środki pomocowe, kredyty i środki komercyjne	str. 63
4.	Wskaźniki zaawansowania realizacji celów Programu	str. 68
5.	Jednostki uczestniczące w realizacji programu	str. 71

Wykaz opracowań wykorzystanych przy sporządzeniu Programu

Streszczenie w języku niespecjalistycznym do prezentacji

Rozdział I

Informacje ogólne

1. Podstawa prawna opracowania

Do sporządzenia w terminie do 30.06.2004 gminnych programów ochrony środowiska, których częścią są gminne plany gospodarki odpadami, obligują władze gmin: Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2001 Nr 62 poz.

627 z późn. zm.) w art. 17 p.1 oraz Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 o odpadach (Dz. U. z 2001 Nr 62 poz. 628 z późn. zm.) w art. 14 p. 1-3,

W wyniku porozumienia Zarządu Powiatu Słupskiego z samorządami gmin, na podstawie umowy zawartej 25 kwietnia 2003 roku przez Zarząd Powiatu Słupskiego z Biurem Planowania Przestrzennego w Słupsku, sporządzony został program ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami dla powiatu słupskiego oraz – stanowiące załączniki do niego – programy dla wszystkich gmin w jego granicach. Jednym z nich jest Program Ochrony Środowiska dla Gminy Główny.

Program obowiązuje na lata 2003 – 2006 i uwzględnia perspektywę 2007 – 2010. Przepis art. 18 ust. 2 ustawy Prawo ochrony środowiska zobowiązuje Wójta Gminy do sporządzania co 2 lata sprawozdania z wykonania programu i przedstawiania go Radzie Gminy.

2. Cel opracowania

Program, którego opracowanie realizuje obowiązek ustawowy, jest dokumentem wspomagającym proces decyzyjny i aktywne zarządzanie środowiskiem, w celu wprowadzenia na obszarze gminy ładu ekologicznego. Celem Programu jest więc wskazanie perspektywy do 2010 roku oraz uzgodnienie kompleksu zintegrowanych działań w latach 2003 - 2006, niezbędnych do zapewnienia mieszkańcom stałej poprawy warunków życia w środowisku, a także - poprzez oszczędne korzystanie z zasobów przyrodniczych - pozostawienie ich przyszłym pokoleniom, w stanie gwarantującym dalszy zrównoważony rozwój.

3. Przedmiot, zakres i metoda opracowania

Program obejmuje – jako punkt wyjścia - szczegółową inwentaryzację stanu zasobów i ocenę przeobrażeń środowiska przyrodniczego gminy w zakresie elementów przyrody nieożywionej i ożywionej, obszarów objętych i wnioskowanych do objęcia ochroną prawną oraz analizę ograniczeń i szans rozwoju, wynikających ze środowiska przyrodniczego. W programie opisano dotychczasowe działania podejmowane przez samorząd i podmioty gospodarcze, w zakresie poprawy stanu środowiska i ochrony jego zasobów.

W programie wzięto pod uwagę uwarunkowania wynikające z przepisów prawa, polityki ekologicznej państwa oraz procesu dostosowawczego do przepisów, norm i procedur obowiązujących w Unii Europejskiej. Program jest spójny z ustaleniami Strategii rozwoju województwa pomorskiego, Planu zagospodarowania przestrzennego województwa i Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu słupskiego oraz Programu ochrony środowiska powiatu słupskiego.

W programie wykorzystano – rozproszone i nie zawsze spójne ze sobą - przesądzenia i koncepcje zawarte w obowiązujących w gminie dokumentach strategicznych i planistycznych, a także przygotowanych koncepcjach - projektując spójny system gminnej ochrony środowiska, na który składają się: cele obowiązujące w okresie do 2010 roku, przedsięwzięcia przewidziane do realizacji na lata 2003 - 2006, proponowana koordynacja zarządzania programem oraz orientacyjna wartość nakładów wraz z prognozą możliwości finansowych ich realizacji.

Program formułowany był przy szerokim udziale społecznym. O przystąpieniu do jego sporządzania, zawiadomione zostały instytucje administracyjne działające w sferze ochrony środowiska, mające właściwość terytorialną na obszarze gminy, największe przedsiębiorstwa korzystające ze środowiska, związki samorządowe, ośrodki edukacji ekologicznej oraz stowarzyszenia i organizacje pozarządowe. Uzyskiwano informacje nie tylko ze źródeł publikowanych i ogólnodostępnych, ale także bezpośrednio w instytucjach i przedsiębiorstwach oraz w trakcie odbywanych wizji lokalnych.

W trakcie sporządzania programu miały miejsce następujące spotkania i konferencje:

- ✓ 24 czerwca w Główny w gminie Słupsk, w ramach „Europejskiego dialogu gmin wiejskich o ochronie środowiska” z udziałem przedstawicieli gmin: Słupsk, Kobylnica, Po-

tęgowo, Główczyce, Związku Gmin Wiejskich RP i ekspertów stowarzyszenia „Partnerstwo dla Samorządu”

✓ 10 marca 2004 w Główczych z połączonymi komisjami Rady Gminy

Program, w trakcie przygotowania, został przedstawiony do zaopiniowania władzom samorządowym gminy Główczyce, które - w imieniu reprezentowanej wspólnoty samorządowej mieszkańców gminy - dokonały wartościowania i hierarchii problemów oraz zasadności proponowanych celów i zadań.

Program przygotowano w oparciu o przepisy ustawy Prawo Ochrony Środowiska oraz wytyczne przygotowane w Ministerstwie Środowiska, a także z wykorzystaniem „Poradnika do gminnego programu zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska”, autorstwa M. Kistowskiego i W. Staszka, wydanego przez Pomorski Urząd Wojewódzki w Gdańsku w 1999 roku.

Program, sporządzony został dla gmin powiatu słupskiego w jednolitej formie, gdzie powtórzone są elementy wspólne, wynikające z uwarunkowań zewnętrznych oraz związane z proponowanym systemem zarządzania. Indywidualnie dla każdej jednostki samorządowej określono zasoby i przeobrażenia środowiska przyrodniczego oraz cele i rekomendowane do wykonania przedsięwzięcia.

Do programu wykonano mapę w skali 1 : 200 000 oraz analizy graficzne, obrazujące niektóre opisane w nim zagadnienia.

Programowi towarzyszy – jako osobny dokument plan gospodarki odpadami, w którym zawarta została całość związanych z tą problematyką zagadnień.

Rozdział II

Podstawowe uwarunkowania dla programu

1. Polityka ekologiczna państwa

Jako jedno z podstawowych uwarunkowań formułowania niniejszego programu przyjęte zostały zasady realizacji polityki ekologicznej, cele i zadania ujęte w dokumencie "II Polityka Ekologiczna Państwa" przyjętym przez Sejm RP w sierpniu 2001 roku, "Programie wykonawczym do II PEP na lata 2002 - 2010" oraz w dostosowanej do wymagań ustawy "Prawo ochrony środowiska", nowo opracowanej "Polityce ekologicznej państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 -2010".

Zasadom polityki ekologicznej państwa podlega również polityka ochrony środowiska realizowana w jednostkach samorządu terytorialnego. Nadrzędną wśród nich jest zasada zrównoważonego rozwoju, na którą składają się zasady elementarne, takie, jak :

- ✓ Zasada równego dostępu do środowiska przyrodniczego – nakazująca zapewnienie jednako-wej możliwości korzystania ze środowiska obecnie żyjącym i przyszłym pokoleniom, wszystkim mieszkańcom bez względu na odległość od wartościowych zasobów środowiska oraz wprowadzającą równowagę szans pomiędzy przyrodą i człowiekiem, jako jej elementem.
- ✓ Zasada przezorności – która nakazuje rozwiązywanie problemów ekologicznych już wtedy, gdy pojawia się uzasadnione prawdopodobieństwo ich wystąpienia, nie zaś po ich udokumentowa-niu, czy nawet zaistnieniu.
- ✓ Zasada prewencji - która zakłada, że przeciwdziałanie negatywnym skutkom działalności człowieka dla środowiska naturalnego, musi być podejmowane już na etapie planowania przedsięwzięć.
- ✓ Zasada „zanieczyszczający płaci” – która nakłada pełną odpowiedzialność – w tym materialną – za skutki zanieczyszczenia środowiska i stwarzania innych zagrożeń na ich sprawcę.
- ✓ Zasada uspołecznienia polityki ekologicznej – która nakazuje stwarzać warunki do udziału obywateli w procesie decyzyjnym, przy jednoczesnym rozwoju edukacji ekologicznej, rozbudzaniu świadomości ekologicznej oraz kształtowaniu nowej etyki zachowań wobec środowiska naturalnego.
- ✓ Zasada integracji polityki ekologicznej z politykami sektorowymi - nakazująca uwzględnienie w politykach sektorowych celów ekologicznych, na równi z celami gospodarczymi i społecznymi.

- ✓ Zasada regionalizacji - oznaczającą m.in. transgraniczne koordynowanie polityki regionalnej z regionalnymi ekosystemami w Europie (np. Morze Bałtyckie i strefy przybrzeżne, doliny i obszary wodno-błotne, szczególnie w strefach przygranicznych).
- ✓ Zasada subsydiarności - oznaczającą przekazywanie części kompetencji i uprawnień decyzyjnych (w tym przypadku dotyczących ochrony środowiska) na najniższy szczebel regionalny lub lokalny, na którym może zostać skutecznie i efektywnie rozwiązany.
- ✓ Zasada skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej - oznaczająca potrzebę minimalizacji nakładów na jednostkę uzyskanego efektu (w tym przypadku odnoszącą się do wyboru planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych ochrony środowiska)

Założenia polityki ekologicznej państwa podkreślają, że „realizacja zrównoważonego rozwoju ma nastąpić poprzez poprawę środowiska i jakości życia obywateli”. Strategicznym celem polityki ekologicznej państwa w tym obszarze jest zapobieganie zagrożeniom zdrowia w środowisku i ograniczenie ryzyka, wynikającego z narażenia na szkodliwe dla zdrowia czynniki środowiskowe - przede wszystkim poprzez ograniczenie ich występowania.

Pośród celów nakreślonych w polityce ekologicznej państwa znajdujemy istotne dla programu ochrony środowiska gminy Główczyce, takie jak :

- ✓ Ograniczenie emisji zanieczyszczeń do wód ze źródeł punktowych (gospodarczych, osadniczych), zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń ze źródeł obszarowych, trafiających do wód wraz ze spływami powierzchniowymi z terenów rolnych i terenów zurbanizowanych,
- ✓ Uzyskanie norm emisji do powietrza, wymaganych przez przepisy Unii Europejskiej,
- ✓ Stworzenie podstaw dla nowoczesnego gospodarowania odpadami komunalnymi i niebezpiecznymi, zapewniającego dopasowanie – w perspektywie 2010 roku gospodarki odpadami niebezpiecznymi do krajowego systemu oraz zmniejszenie masy całkowitej składowanych odpadów na rzecz ich odzysku,
- ✓ Zaniechania nieuzasadnionego wykorzystywania wód podziemnych na cele przemysłowe, wprowadzanie nowoczesnych technologii w celu zmniejszenia wodochłonności, materiałochłonności, energochłonności i odpadowości produkcji,
- ✓ Wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych - do 2010 roku co najmniej podwojenie wykorzystania tej energii w stosunku do roku 2000 (7,5% udziału energii odnawialnej w bilansie zużycia energii pierwotnej na rok 2010), zgodnie z celami Unii Europejskiej wyrażonymi w Białej Księdze (COM/97/599)
- ✓ Ograniczenie hałasu wzdłuż dróg do poziomu równoważnego nie przekraczającego w porze nocnej 55 dB,
- ✓ Przeciwdziałanie nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska z tytułu poważnych awarii, eliminowanie lub zmniejszanie ich skutków dla środowiska,
- ✓ Zwiększenie skali rekultywacji i renaturalizacji obszarów zdegradowanych, zalesianie gruntów nieprzydatnych rolniczo, w powiązaniu z rozwojem korytarzy ekologicznych,
- ✓ Ochrona ekosystemów leśnych oraz ekosystemu morskiego strefy przybrzeżnej,
- ✓ Ochrona różnorodności biologicznej, najbardziej zagrożonych ekosystemów oraz gatunków i ich siedlisk poprzez realizację zobowiązań konwencji międzynarodowych i podjętych w ramach współpracy regionu Morza Bałtyckiego (O ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego – Helsinki 1992 - 2000, O ochronie różnorodności biologicznej - Rio de Janeiro 1992, O ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt – Bonn 1983 - 1996, O obszarach wodno – błotnych... - Ramsarr 1975 - 1978, Program VASAB 2010, Deklaracja Wismarska z 2001 r., Baltic 21 - regionalna Agenda 21 dla Regionu Morza Bałtyckiego – Visby 1996), tworzenie i powiększanie sieci obszarów chronionych oraz wdrożenie systemu Natura 2000.
- ✓ Kształtowanie proekologicznych zachowań mieszkańców i wzorców konsumpcji, w duchu zasady zrównoważonego rozwoju, w celu dalszego rozwoju świadomości ekologicznej społeczeństwa i wzrostu jego aktywnego i świadomego uczestnictwa w działaniach na rzecz środowiska,
- ✓ Doskonalenie samorządowych struktur zarządzania środowiskiem, zapewnienie dostępu mieszkańców do informacji o środowisku i do udziału w podejmowaniu decyzji w sprawach dotyczących ochrony środowiska.

W "Polityce ekologicznej państwa na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 -2010", podtrzymane zostały tzw. limity krajowe (do osiągnięcia w 2010 roku), związane z racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych i poprawą

stanu środowiska, ustalone w "II Polityce ekologicznej państwa". Stanowią one, póki co, jedynie postulaty i odniesienia instrukcyjne dla gminnych programów ochrony środowiska. Choć nie mają dziś mocy wiążącej, są jednak istotne jako potencjalne mierniki skuteczności realizacji ogólnych celów i praktycznych zadań, zawartych w programach. Znajdujemy pomiędzy nimi:

- ✓ Zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50% w stosunku do stanu w 1990 r. (w przeliczeniu na PKB i wartość sprzedaną w przemyśle),
- ✓ Ograniczenie materiałochłonności produkcji o 50% w stosunku do 1990 r. w taki sposób, aby uzyskać co najmniej średnie wielkości dla państw OECD (w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB),
- ✓ Ograniczenie zużycia energii o 50% w stosunku do 1990 r. i o 25% w stosunku do 2000 r. (w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB),
- ✓ Dwukrotne zwiększenie udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w porównaniu ze stanem z 1990 r.,
- ✓ Odzyskanie i powtórne wykorzystanie co najmniej 50% papieru i szkła z odpadów komunalnych,
- ✓ Pełna likwidacja zrzutów ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych,
- ✓ Zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych, w stosunku do stanu z 1990 r., z przemysłu o 50%, z gospodarki komunalnej (na terenie miast i osiedli wiejskich) o 30% i ze spływu powierzchniowego - również o 30%,
- ✓ Ograniczenie emisji pyłów o 75%, dwutlenku siarki o 56%, tlenków azotu o 31%, niemetanowych lotnych związków organicznych o 4% i amoniaku o 8% w stosunku do stanu z 1990 r.,

2. Program ochrony środowiska dla województwa pomorskiego

W czasie przygotowywania niniejszego dokumentu, Program ochrony środowiska dla województwa pomorskiego dostępny był w formie zaaprobowanej przez Zarząd Województwa Pomorskiego i przekazanej do konsultacji społeczeństwu. Ujęto w nim w 4 blokach – nawiązujących do struktury „Polityki ekologicznej państwa na lata 2003 – 2006 ...” - cele ekologiczne i kierunki działań. Elementem składowym dokumentu wojewódzkiego jest także Plan operacyjny na lata 2003 – 2006. W planie przyjęte zostały priorytety ekologiczne na najbliższe 4 lata oraz konkretne przedsięwzięcia, przewidziane do realizacji w tym okresie, w zakresie każdego z 4 bloków tematycznych.

Do realizacji w programie ochrony środowiska dla Gminy Główny, należy wymienić spośród nich:

2.1 Z zakresu poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego

2.1.1. Gospodarka wodna i ściekowa

Cel ekologiczny do 2010 roku: Zapewnienie odpowiedniej jakości użytkowej wód, racjonalizacja wykorzystania zasobów wody w zlewniach oraz ochrona przed powodzią i suszą

Kierunki działań:

- ✓ Modernizacja i rozbudowa ujęć wody i sieci wodociągowych w pasie nadmorskim, z uwzględnieniem specyficznych wymogów zasobów wód podziemnych. Modernizacja i rozbudowa stacji uzdatniania wody w celu dostosowania jakości wody do picia do standardów UE, sukcesywna wymiana i renowacja wyeksploatowanych odcinków sieci wodociągowej (*kierunki 8,9,10*),
- ✓ Porządkowanie gospodarki ściekowej w ośrodkach osadniczych poniżej 2 tys. mieszkańców (RLM) (*kierunek 15*),
- ✓ Modernizacja gospodarki ściekowej w zakładach przemysłowych, w tym sektora rolno-spożywczego, wspieranie i egzekwowanie programów racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej, realizacja programów dostosowawczych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, zgodnie ze wskazaniami prawa ochrony środowiska (*kierunki 16,17,18*),
- ✓ Sukcesywne ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko zanieczyszczeń obszarowych i punktowych, pochodzących z działalności rolniczej, wprowadzanie programów rolno-środowiskowych (*kierunki 19,20*),
- ✓ Kontrola stanu wałów i urządzeń wodnych wraz z wytypowaniem odcinków do rekonstrukcji i modernizacji oraz kontynuowanie budowy i modernizacji wałów i innych urządzeń wodnych (*kierunek 23*),

- ✓ Wyznaczenie i ujęcie w planach zagospodarowania przestrzennego terenów zalewowych (*kierunek 24*),
- ✓ Stworzenie systemu monitorowania i ostrzegania o zagrożeniu powodzią (*kierunek 25*),
- ✓ Opracowanie i wdrażanie programu małej retencji - budowy obiektów małej retencji oraz regulacja rzek i potoków, ze szczególną troską o zapewnienie warunków bytowania, rozmnażania i migracji organizmów wodnych (*kierunek 28*).

W „Programie ... dla województwa pomorskiego” nie określono limitów wojewódzkich dla gospodarki wodnej i ściekowej. Nastąpić ma to w odniesieniu do zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych – w Wojewódzkim programie ochrony wód, zawierającym działania mające zapewnić dotrzymanie wymaganych poziomów jakości wód. Obecnie, na podstawie aktualnych danych i planowanych działań można przyjąć, że do 2010 roku będzie miała miejsce pełna likwidacja zrzutów ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych województwa pomorskiego.

Priorytet na lata 2003 – 2006: poprawa jakości wód i zabezpieczenie przeciwpowodziowe,

Przedsięwzięcia rekomendowane do wykonania:

- Zintensyfikowanie szkoleń w zakresie racjonalnego dawkowania i przestrzegania agrometeorologicznych terminów stosowania nawozów sztucznych i środków ochrony roślin,
- Modernizacja stacji ujęć wody i sieci wodociągowych

2.1.2. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego

Cel ekologiczny do 2010 roku: Polepszanie jakości powietrza, jako ważnego elementu poprawy jakości życia mieszkańców województwa

Kierunki działań:

- ✓ Wsparcie budowy infrastruktury rowerowej – budowa nowych tras i modernizacja istniejących, w tym wyłączenie tras rowerowych poza pasy dróg kołowych, budowa parkingów dla rowerów (*kierunek 9*),
- ✓ Promowanie i tworzenie warunków dla zwiększania się udziału podróży transportem zbiorowym, rowerowych i pieszych (*kierunek 10*),
- ✓ Instalowanie urządzeń do redukcji zanieczyszczeń powstałych w procesie spalania paliw i procesach technologicznych, a także poprawa sprawności obecnie funkcjonujących urządzeń redukujących zanieczyszczenia (*kierunek 11*),
- ✓ Modernizacja i budowa systemów ciepłych, w tym przyłączenie do sieci c.o. nowych odbiorców wszędzie tam, gdzie istnieją rezerwy mocy w miejskich systemach ciepłowniczych (*kierunek 12*),
- ✓ Eliminowanie paliwa stałego w lokalnych kotłowniach i gospodarstwach domowych i zastępowanie go innymi, bardziej ekologicznymi nośnikami ciepła, w tym wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii (*kierunek 13*),
- ✓ Termorenowacja budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, upowszechnienie przyjaznego środowiska budownictwa z materiałów energooszczędnych (*kierunek 14*),
- ✓ Wspieranie przedsięwzięć dotyczących korzystania z ekologicznych źródeł energii w indywidualnych gospodarstwach (*kierunek 15*),

W „Programie ... dla województwa pomorskiego” nie określono limitów wojewódzkich w odniesieniu do zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza - ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza z poszczególnych sektorów będą zawarte w programach ochrony powietrza, opracowanych dla stref, które zostaną zakwalifikowane do klasy C (gdzie poziom stężeń substancji zanieczyszczających powietrze przekracza wartość dopuszczalną powiększoną o margines tolerancji).

Priorytet na lata 2003 – 2006: Poprawa jakości powietrza atmosferycznego,

Przedsięwzięcia rekomendowane do wykonania:

- Budowa ścieżek rowerowych,
- Modernizacja systemów ogrzewania,
- Realizacja centralnych źródeł ciepła w gminach, w oparciu o wykorzystanie biomasy

2.1.3. Hałas i pola elektromagnetyczne

Cel ekologiczny do 2010 roku: Zmniejszenie skali narażenia mieszkańców miast na ponadnormatywny poziom hałasu emitowanego przez środki transportu. Monitoring pól elektromagnetycznych

Kierunki działań:

- ✓ Wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów odnośnie standardów akustycznych dla poszczególnych terenów (*kierunek 4*),
- ✓ Uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zagadnienia pól elektromagnetycznych.

Priorytet na lata 2003 – 2006: Ochrona przed hałasem komunikacyjnym,

Przedsięwzięcia rekomendowane do wykonania:

- Budowa ścieżek rowerowych

2.1.4. Gospodarka odpadami

W ramach "Programu ochrony środowiska województwa pomorskiego na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 -2010" opracowano "Plan gospodarki odpadami", który stanowi osobny dokument. Dlatego też w niniejszym programie przywołany jest jedynie cel ekologiczny oraz kierunki działań.

Cel ekologiczny do 2010 roku: Objęcie wszystkich mieszkańców woj. pomorskiego zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych, udział odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w 2010 roku na poziomie 75%, bezpieczne dla środowiska unieszkodliwienie odpadów azbestowych oraz odpadów i urządzeń zawierających PCB, eliminacja zagrożenia ze strony odpadów pochodzących z jednostek medycznych i placówek weterynaryjnych

Kierunki działań:

- ✓ Wprowadzanie systemowej gospodarki odpadami komunalnymi w układzie ponadlokalnym,
- ✓ Redukcja w odpadach kierowanych na składowiska zawartości składników biodegradowalnych.
- ✓ Wdrażanie systemu eliminacji odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych, ich zbiórki i utylizacji.
- ✓ Modernizacja składowisk odpadów komunalnych, które nie spełniają wymogów ochrony środowiska, a będą użytkowane do czasu wprowadzenia rozwiązań ponadlokalnych.
- ✓ Bieżąca likwidacja nielegalnych składowisk i rekultywacja składowisk wyłączonych z eksploatacji oraz nieczynnych kwater na składowiskach funkcjonujących.
- ✓ Utylizacja i unieszkodliwianie osadów ściekowych (przesypywanie odpadów na składowisku, termiczna przeróbka, kompostowanie, wykorzystanie w celach nawozowych i w rekultywacji, deponowanie osadów na składowiskach) w zależności od uwarunkowań lokalnych, likwidacja tymczasowego składowania osadów na oczyszczalniach ścieków
- ✓ Zwiększenie kontroli nad osadami wykorzystywanymi dla celów przyrodniczych
- ✓ Promocja zmian w stylu życia mieszkańców, które skutkowałyby zmniejszeniem ilości wytwarzanych odpadów,
- ✓ Systematyczne wprowadzanie bezodpadowych i mało odpadowych technologii produkcji,
- ✓ Stymulowanie podmiotów gospodarczych wytwarzających odpady przemysłowe do zintensyfikowania działań zmierzających do maksymalizacji gospodarczego wykorzystania odpadów,
- ✓ Organizacja nadzoru weterynaryjnego nad procesem powstawania i niszczenia odpadów pochodzenia zwierzęcego szczególnie ryzyka (SRM) oraz padłych zwierząt (HRM),

W odniesieniu do gospodarowania odpadami określony został jedyny limit wojewódzki. Uczyniono to w ramach Wojewódzkiego Planu gospodarki odpadami. W planie założono, że w roku 2010 na składowiska skierowane zostanie do 75% (wagowo) całkowitej ilości ulegających biodegradacji odpadów komunalnych, w stosunku do wytworzonej w roku 1995. Dla odpadów wielkogabarytowych, przyjęto w roku 2010 odzysk na poziomie 50%, odpadów budowlanych – 40%, a odpadów niebezpiecznych (z grupy odpadów komunalnych) - 50%. Przy realizacji założeń dotyczących ilości pozyskiwanych surowców wtórnych oraz odpadów organicznych, w roku 2010 na składowiska kierowanych będzie ok. 65% odpadów wytworzonych.

2.2 Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody

2.2.1. Ochrona przyrody i krajobrazu

Cel ekologiczny do 2010 roku: Ochrona i wzrost różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz doskonalenie systemu obszarów chronionych

Kierunki działań:

- ✓ Zwiększenie powierzchni terenów objętych ochroną prawną, w celu stworzenia wewnętrznej spójności wojewódzkiego systemu obszarów chronionych i wzmocnienia ciągłości i spójności przestrzennej z systemem województw sąsiednich, uwzględniając koncepcję systemu NATURA 2000 i europejską sieć obszarów chronionych regionu Morza Bałtyckiego (*kierunek 1*),
- ✓ Zapobieganie degradacji i rewitalizacja krajobrazu strefy nadmorskiej i obszarów pojeziernych (*kierunek 3*),
- ✓ Polepszanie bieżącej ochrony istniejących obszarów i obiektów prawnie chronionych oraz ochrona tzw. „płatów i korytarzy ekologicznych” (*kierunek 4*),
- ✓ Renaturalizacja i poprawa stanu zniszczonych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych, szczególnie leśnych i wodno – błotnych (*kierunek 5*),
- ✓ Tworzenie sieci ostoi ptaków IBA, opracowanie metod i planów ochrony siedlisk gatunków, które są zagrożone, określenie potrzeb w zakresie reintrodukcji gatunków roślin i zwierząt, Budowa przejść dla zwierząt nad trasami komunikacyjnymi i przepławek dla organizmów wodnych (*kierunki 9-12*),
- ✓ *Zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach cennych przyrodniczo (kierunek 13)*,

Priorytet na lata 2003 – 2006: Efektywna ochrona przyrody, w tym wdrożenie systemu NATURA 2000

Przedsięwzięcia rekomendowane do wykonania:

- Aktywna ochrona mokradł,
- Porządkowanie systemów melioracyjnych,

2.2.2. Ochrona i zrównoważone użytkowanie lasów

Cel ekologiczny do 2010 roku: Zachowanie istniejących zasobów leśnych oraz zwiększanie powierzchni lasów i wzrost ich różnorodności biologicznej

Kierunki działań:

- ✓ Zróżnicowanie struktury gatunkowej lasów i poprawa struktury wiekowej drzewostanów oraz bieżąca ochrona istniejących kompleksów leśnych (*kierunek 2*),
- ✓ Stały monitoring środowiska leśnego w celu przeciwdziałania stanom niepożądanym (pożary, choroby, szkodniki, szkody przemysłowe) (*kierunek 3*),
- ✓ Racjonalne przeznaczanie obszarów leśnych na cele nieleśne (*kierunek 4*),

Priorytet na lata 2003 – 2006: Ochrona i racjonalna eksploatacja ekosystemów leśnych

Przedsięwzięcia rekomendowane do wykonania:

- Zalesianie gruntów porolnych,
- Zalesianie gleb zdegradowanych,

2.2.3. Ochrona gleb użytkowanych rolniczo

Cel ekologiczny do 2010 roku: Zachowanie wysokich walorów ekologicznych obszarów rolniczych

Kierunki działań:

- ✓ Zminimalizowanie powierzchni gruntów rolnych o wysokiej przydatności rolniczej, która będzie wyłączona z produkcji i przeznaczona na inne cele (*kierunek 1*),
- ✓ Zachowanie śródpolnych zadrzewień, zakrzaczeń, kompleksów leśnych i nieużytków podmokłych jako ważnych elementów funkcjonalnych struktury ekologicznej i obiektów warunkujących utrzymanie odpowiedniego poziomu wód gruntowych na obszarach rolniczych (*kierunek 2*),
- ✓ Zalesianie gruntów nieprzydatnych do produkcji rolniczej lub zdegradowanych (*kierunek 3*),
- ✓ Utrzymanie i odbudowa urządzeń melioracyjnych, zapewniających odpowiedni poziom wód gruntowych i zabezpieczających użytki rolne przed okresowymi przesuszeniami lub zalaniem (*kierunek 4*),
- ✓ Wdrażanie i upowszechnianie zasad dobrej praktyki rolniczej (KDPR) (*kierunek 5*),
- ✓ Wspieranie i promowanie rolnictwa ekologicznego (*kierunek 6*).

2.2.4. Ochrona zasobów kopalin

Cel ekologiczny do 2010 roku: Efektywne wykorzystanie eksploatowanych złóż oraz ochrona zasobów złóż niezagospodarowanych

Kierunki działań:

- ✓ Uwzględnienie w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego wszystkich znanych złóż w granicach ich udokumentowania, wraz z zapisami o ochronie ich obszarów przed trwałym zainwestowaniem (*kierunek 1*),
- ✓ Kontynuacja badań geologicznych i poszukiwanie nowych złóż kopalin, zwłaszcza surowców mogących mieć znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu (*kierunek 3*),
- ✓ Waloryzacja wystąpień kopalin, w tym bursztynu, w celu uznania ich za obszary perspektywiczne (*kierunek 4*),
- ✓ Opracowanie wskazań ochrony i docelowego zagospodarowania terenów występowania rezerw zasobów kopalin (*kierunek 5*),
- ✓ Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych (*kierunek 7*).

2.3 Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii

W „Programie ... dla województwa pomorskiego” nie określono limitów wojewódzkich w zakresie zużycia wody, materiałochłonności i energochłonności. Zostaną one wprowadzone do statystyki publicznej w terminie do roku 2004, wtedy też zostanie określony zakres i sposób ich wykorzystania w lokalnych programach ochrony środowiska. Możliwe jest więc, że stosowne limity zostaną wprowadzone do Programu wojewódzkiego podczas pierwszej jego weryfikacji, otwierając drogę do dalszego ich wykorzystania w programach powiatowych i gminnych.

Cel ekologiczny do 2010 roku: Racjonalizacja zużycia wody i energii, w tym wzrost wykorzystania zasobów energii odnawialnej

Kierunki działań:

Proponowane w „Programie ... dla województwa ...) kierunki działań, w większości pokrywają się ze wskazanymi w rozdziale dotyczącym ochrony zasobów naturalnych i ograniczenia emisji do środowiska. Nowe – bardzo istotne elementy - pojawiają się przede wszystkim w części poświęconej wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii. Są to m.in.:

- ✓ Określenie potencjału technicznego i ekonomicznego energii odnawialnej i niekonwencjonalnej, w tym również energii geotermalnej (*kierunek 6*),
- ✓ Uwzględnienie uwarunkowań przyrodniczo – krajobrazowych przy lokalizacji farm energetyki wiatrowej (*kierunek 7*),
- ✓ Promowanie oraz popularyzacja najlepszych praktyk (wdrożeń) w dziedzinie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, w tym rozwiązań technologicznych, administracyjnych i finansowych (*kierunek 8*),
- ✓ Wsparcie projektów w zakresie budowy urządzeń i instalacji do produkcji i transportu energii wytwarzanej w oparciu o źródła odnawialne (*kierunek 9*).

2.4 Zagadnienia o charakterze systemowym

2.4.1. Edukacja ekologiczna

Cel ekologiczny do 2010 roku: Wykształcenie wśród mieszkańców nawyków kultury ekologicznej oraz poczucia odpowiedzialności za jakość środowiska

Kierunki działań:

- ✓ Prowadzenie aktywnych form edukacji ekologicznej młodzieży i dzieci (*kierunek 1*),
- ✓ Wspieranie finansowe i merytoryczne działań z zakresu edukacji ekologicznej prowadzonych w szkołach (*kierunek 2*),
- ✓ Zapewnienie społeczeństwu niezbędnych informacji nt. stanu środowiska i działań na rzecz jego ochrony (*kierunek 3*),
- ✓ Współdziałanie władz samorządowych z Centrum Edukacji i Informacji Ekologicznej, szkołami, przedstawicielami środowiska naukowego, zakładami pracy i pozarządowymi organizacjami w celu efektywnego wykorzystania różnych form edukacji ekologicznej (*kierunek 4*),
- ✓ Współdziałanie władz samorządowych z mediami w zakresie prezentacji stanu środowiska i pozytywnych przykładów działań podejmowanych na rzecz jego ochrony (*kierunek 5*),

- ✓ Prowadzenie działań w zakresie edukacji ekologicznej społeczności lokalnej na terenach cennych przyrodniczo (*kierunek 6*),
- ✓ Sukcesywne rozszerzanie działalności informacyjno-wydawniczej (*kierunek 7*),
- ✓ Kontynuacja międzynarodowej współpracy w zakresie edukacji ekologicznej, zwłaszcza wiedzy nt. wymagań dotyczących stanu środowiska w świetle integracji z Unią Europejską (*kierunek 8*).

Priorytet na lata 2003 – 2006: Rozwój edukacji ekologicznej

Przedsięwzięcia rekomendowane do wykonania:

- Prowadzenie zajęć dydaktycznych na ścieżkach przyrodniczych parków narodowych i krajobrazowych,
- Wspieranie programów ekologicznych dla młodzieży, realizowanych przez organizacje pozarządowe,
- Organizacja konkursów ekologicznych,
- Szkolenia urzędników gmin i powiatów w aspekcie integracji z UE,
- Szkolenia rolników w zakresie rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wdrażania KDPR,
- Rozwój współpracy z miastami i regionami bałtyckimi w zakresie ochrony środowiska,
- Rozbudowa ścieżek przyrodniczo – edukacyjnych w parkach narodowych i krajobrazowych,

2.4.2. Zarządzanie środowiskowe

Koncepcja zrównoważonego rozwoju stwarza podstawę do zmiany dotychczasowego nastawienia przedsiębiorców do ochrony środowiska, polegającej na samodzielnym definiowaniu problemów i szukaniu (z wyprzedzeniem) środków zaradczych. Stąd powstała koncepcja **zarządzania środowiskowego**, co oznacza włączenie środowiska i jego ochrony do celów strategicznych firmy i przypisanie tych zagadnień do kompetencji zarządu firmy.

Posiadanie prawidłowo funkcjonującego Systemu Zarządzania Środowiskowego zapewnia, że przedsiębiorstwo będzie w zgodzie ze wszystkimi obowiązującymi przepisami dotyczącymi ochrony środowiska.

W gminie powinny być prowadzone działania inspirujące firmy do starań o wprowadzenie systemu zarządzania środowiskowego, wskazując na niewątpliwe korzyści wynikające z jego wprowadzenia oraz promujące systemy, zwłaszcza wśród małych i średnich przedsiębiorstw.

2.4.3. Włączanie aspektów ekologicznych do polityk sektorowych

Efektywność działań na rzecz poprawy stanu środowiska, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody oraz zrównoważonego wykorzystania surowców, w coraz większym stopniu zależy od zharmonizowania celów rozwoju gospodarczego i społecznego z celami ochrony środowiska. Oznacza to potrzebę włączenia aspektów ekologicznych do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach gospodarowania, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Samorząd gminy, podejmując działania zmierzające do rozwoju gospodarczego, powinien zadbać o integrację jej rozwoju z ochroną środowiska.

Kierunki działań:

- ✓ Wprowadzenie do wszystkich strategii i polityk sektorowych rozdziału "Ochrona środowiska"
- ✓ Zawarcie w każdym przetargu ogłaszanym przez administrację publiczną wymogów ekologicznych

2.4.4. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska

Istotne znaczenie dla ochrony środowiska ma aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska, prowadząca do tworzenia tzw. *zielonych miejsc pracy* (zwłaszcza w rolnictwie, turystyce, leśnictwie i ochronie przyrody, odnawialnych źródłach energii, wykorzystaniu odpadów), rozwoju produkcji urządzeń służących ochronie środowiska bądź produkcji towarów przyjaznych środowisku.

W przygotowywanym przez Rząd ramowym programie wspierania zielonych miejsc pracy, stanowiącym element walki z bezrobociem zawarte będą mechanizmy finansowego i eksperckiego wspierania władz samorządowych i prywatnych przedsiębiorców w tworzeniu zielonych miejsc pracy.

Podstawą uzyskania wsparcia będzie przedstawienie przez władze samorządowe (wojewódzkie, powiatowe, gminne) konkretnego programu tworzenia zielonych miejsc pracy.

3. Uwarunkowania wynikające z integracji europejskiej

W obszarze negocjacyjnym nazwanym „środowisko”, obejmującym szeroko rozumianą ochronę przyrody, szczegółowe zagadnienia jakości wód i powietrza, zanieczyszczeń przemysłowych, gospodarki odpadami, bezpieczeństwa jądrowego i ochrony przed promieniowaniem, a także chemikaliów i organizmów zmodyfikowanych genetycznie, Polska uzyskała dziewięć okresów przejściowych na dostosowanie sytuacji faktycznej i standardów do obowiązujących w obszarze Wspólnoty. Ich rozpoczęcie zależy albo od daty wejścia w życie – dla Polski – wymienionych niej dyrektyw, albo daty obowiązywania norm, wyraźnie zaznaczonych w niektórych dyrektywach.

Dla gminy Główny istotne są następujące okresy przejściowe:

- oczyszczania ścieków komunalnych (dyrektywa 91/271/EWG); wynegocjowano tu faktycznie cztery zróżnicowane okresy przejściowe, w zależności od rodzaju aglomeracji: (...) do 31 grudnia 2015 roku w odniesieniu do systemów kanalizacji zbiorczej dla aglomeracji od 2000 do 10000 równoważnej liczby mieszkańców; (...).
- opakowań i odpadów opakowaniowych (dyrektywa 94/62/WE): okres przejściowy do 31 grudnia 2007 roku.
- składowisk odpadów (dyrektywa 99/31/WE): okres przejściowy do 1 lipca 2012 roku, na modernizację istniejących lub budowę nowych składowisk odpadów.
- zanieczyszczeń powodowanych przez niektóre substancje odprowadzane do środowiska wodnego (dyrektywa 76/464/EWG wraz z tzw. dyrektywami „córkami”, odnoszącymi się do różnego rodzaju substancji niebezpiecznych): okres przejściowy do 31 grudnia 2007 roku.

Ostatecznym celem dostosowania są lepsze warunki życia i zdrowie polskiego społeczeństwa. Wypracowano teksty licznych prawnych instrumentów wykonawczych do ustaw w celu efektywnego dostosowania prawa polskiego w tym obszarze do dorobku prawnego UE. Liczne okresy przejściowe pomogą lepszym rozłożeniem w czasie, we wdrażaniu w życie podjętych zobowiązań i rzeczywistym dostosowaniu do norm UE.

Nadrzędnym celem realizacji Programu, w perspektywie 2010 roku, jest doprowadzenie stanu środowiska w powiecie słupskim i gminach położonych w granicach powiatu słupskiego do poziomu wymaganego przez Unię Europejską.

4. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu słupskiego

Uchwałą nr XXVII/164/2001 z dnia 15 października 2001 Rada Powiatu Słupskiego przyjęła Strategię rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu na lata 2001-2011. W dokumencie tym ujęte zostały na poczesnym miejscu cele i priorytety związane z ochroną środowiska. Pośród celów uznanych za niezbędne dla rozwoju i działań dla ich realizacji, znalazły się w bloku „ekologia”:

- ✓ Doprowadzić do wdrożenia konstytucyjnej zasady rozwoju zrównoważonego – *promocja powiatu, jako regionu sprzyjającego technologiom przyjaznym środowisku i partnerstwo publiczno – prywatne w realizacji zadań ochrony środowiska,*
  - ✓ Poprawić efektywność gospodarki wodno – ściekowej i ochrony gruntów – *lobbing na rzecz ochrony od podziemnych, spójny system oczyszczania ścieków i bilans zlewni Słupi, Łupawy, Wieprzy, Łeby.*
  - ✓ Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarstw ekologicznych – *promocja ekologicznych metod upraw płodów rolnych i własny program rozwoju gospodarstw ekologicznych,*
- a także w innych blokach tematycznych:
- ✓ Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo – *podniesienie świadomości społecznej w zakresie istniejących zagrożeń,*
  - ✓ Stworzenie warunków dla równomiernego rozwoju gmin – *poprawa infrastruktury technicznej,*
  - ✓ Stworzenie warunków do zróżnicowanego wykorzystania gospodarczego istniejącego potencjału i rodzinnej gospodarki rolnej – *rolnictwo ekologiczne,*
  - ✓ Podjąć działania na rzecz poprawy stanu i modernizacji infrastruktury w obszarach po pgr – *modernizacja istniejącej infrastruktury ochrony środowiska*

Pośród celów i zadań uznanych za pierwszorzędne znalazły się w bloku „ekologia”:

- ✓ Podniesienie świadomości ekologicznej – *edukacja ekologiczna za pośrednictwem SPN, PKDS i ODR Strzelino, lokalne programy edukacji ekologicznej w oparciu o szkoły podstawowe i współpracę z WFOŚiGW i promocja korzyści związanych z odnową środowiska.*
- ✓ Wdrożenie ustaw dotyczących czystości i porządku oraz gospodarki odpadami - *opracowanie gminnych programów ochrony środowiska, alternatywa dla wysypiska w Bierkowie oraz wtórne wykorzystanie odpadów.*
- ✓ Zabezpieczenie systemu ratowniczego, chroniącego przed skażeniami środowiska – *monitorowanie potencjalnych zagrożeń, doposażenie służb ratownictwa i zintegrowany system ochrony środowiska.*

a w innych blokach tematycznych:

- ✓ Wykorzystanie potencjału zasobów wodnych – *budowa systemów retencji wód powierzchniowych i odbudowa urządzeń piętrzących i regulujących na rzekach i ciekach wodnych.*
- ✓ Podjąć działania w kierunku wykorzystania nowych technik i technologii w przetwarzaniu lokalnych bogactw naturalnych i bazy surowcowej – *paliwo rolnicze (rzepak), energia wiatrowa, wodna i bioenergia.*
- ✓ Podjąć działania w kierunku gazyfikacji poszczególnych miejscowości powiatu - *budowa sieci wysokiego ciśnienia i stacji redukcyjnych, doprowadzenie sieci do miejscowości o zwartej zabudowie i edukacja mieszkańców w zakresie korzyści wynikających z przyłączenia do sieci.*
- ✓ Tworzyć warunki dla rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej – *ścieżki rowerowe, tworzenie wodnych szlaków turystycznych.*

Rozdział 3

Diagnoza stanu środowiska gminy

3. Wstęp i ogólne informacje o gminie

1.4. Położenie geograficzne

Gmina Główny leży w Polsce północnej w północno zachodniej części woj. pomorskiego w powiecie słupskim. Od północy graniczy z gminą Smółdino, od wschodu z gminami powiatu lęborskiego Wicko i Nowa Wieś Lęborska, od południa z gminami Potęgowo i Damnica, a od zachodu z gminą Słupsk. Północną granicę gminy wyznacza brzeg jeziora Łebsko, a wschodnią w większości koryto rzeki Łeby.

W podziale na regiony fizycznogeograficzne (wg J. Kondrackiego) gmina Główny leży w podprovincji Pobrzeże Południowobałtyckich w centralnej części makroregionu Pobrzeże Koszalińskie. W granicach gminy znajdują się fragmenty trzech mezoregionów: Wybrzeże Słowińskie (na północnym wschodzie wokół jeziora Łebsko), Wysoczyzna Darnicka (centrum) i skraj Pradoliny Redy - Łeby na wschodnim obrzeżu.

1.5. Powierzchnia, ludność i struktura osadnicza

Gmina Główny zajmuje obszar o powierzchni geodezyjnej 32 381 ha. Obszar ten stanowi 14,0% powierzchni powiatu słupskiego i 1,8% powierzchni województwa pomorskiego. Gmina Główny jest największą obszarowo gminą w powiecie słupskim.

We władaniu Skarbu Państwa znajduje się 20 571 ha (64% całkowitej powierzchni gminy), osób fizycznych – 8 859 ha (27%), spółek prawa handlowego - 1 886 ha (6%), gminy Główny – 715 ha (2%) – stan w dniu 1.01.2003 r. Skarb Państwa reprezentowany jest głównie przez AWRSP i PGL Lasy Państwowe.

Obszar gminy podzielony jest na 26 sołectw: Główny (obejmujące również miejscowość Święcino), Pobłocie (z Następowem), Żoruchowo, Szczypkowiec, Cecenowo, Stowięcino (z Michałowem i Gostkowem), Wielka Wieś (z Dochowem i Dochówkiem), Górzyno, Rumsko (z Równem i Rówienkiem), Wolinia (z Pekalinem), Rzuszcze (z Rzuskim Lasem), Izbica (z Gacią), Żelkowo (ze Zgojewem, Zgojewkiem, Czarnym Młynem i Murowańcem), Podole Wielkie (łącznie z miejscowościami: Będziszewo, Kokoski, Olszewko i Zawada), Klęcino (z Klęcinkiem), Wykosowo, Siodłonie, Ciemino (łącznie ze Zgierzem), Dargoleza (z Przebądowem), Warblino, Skórzyno (ze Zgojewem), Będziechowo, Drzeżewo (z Lipnem), Choćmirówko (z Choćmirowem), Gorzysław i Szelewo. Gmina liczy 51 miejscowości.

Na koniec grudnia 2001 r. liczba ludności zamieszkałej w gminie wynosiła 9 870 osób, w tym odsetek mężczyzn wynosił 51% zaś kobiet 49%. Ludność gminy stanowiła 10,4% ludności powiatu słupskiego i 0,4% ludności województwa pomorskiego. Na tle gmin wiejskich powiatu, gmina Główny

czyże należy do średnio zaludnionych - 30 osoby na 1 km². Do największych wsi należą: Główny - 2 048 osób, Pobłocie - 775 osób, Żoruchowo, Szczypkowie, Cecenowo i Stowięcino - powyżej 400 osób (wg. UG Główny na koniec maja 2003 r). Od kilku lat obserwuje się utrzymujące się ujemne saldo migracji ludności przy dodatnim, lecz malejącym wskaźniku przyrostu naturalnego.

Liczba gospodarstw domowych wynosiła ok. 2000 (stan w 2000 r. wg Uwarunkowania przestrzenne rozwoju ...2001).

1.6. Dominujące formy gospodarowania

Gmina posiada charakter rolniczy o czym zdecydowały uwarunkowania przyrodnicze, wieloletnie tradycje oraz rodzaj i wielkość zainwestowania produkcyjnego. Wysokie walory agroekologiczne obszaru, w tym duży udział trwałych użytków zielonych, stwarzają dogodne warunki do prowadzenia zróżnicowanej produkcji rolnej oraz lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego. Rolnictwo jest obecnie podstawową formą gospodarowania. Dominuje kierunek produkcji roślinny. Hodowla zwierząt gospodarskich koncentruje się w rejonie miejscowości Skórzyno, Izbica, Ciemino i Wolinia (bydło mleczne) oraz Główny (trzoda chlewna). Niedostatecznie rozwinięte jest przetwórstwo i obsługa rolnictwa.

Znaczącą rolę na obszarze gminy odgrywa również gospodarka leśna. Jest ona utrudniona, na skutek dużego rozdrobnienia kompleksów leśnych.

Gmina posiada predyspozycje do rozwijania innych form gospodarowania, jak np. turystyka kwalifikowana i agroturystyka. W znikomym stopniu wykorzystywane są takie walory gminy, jak: bezpośrednie sąsiedztwo Słowińskiego Parku Narodowego, bliskość atrakcyjnych miejscowości turystycznych (Ustka i Łeba), bogaty zasób dziedzictwa kulturowego, liczne obiekty rezydencjalne dawnych folwarków czy bardzo ciekawy krajobraz Pradoliny Łeby i doliny Łupawy.

Główny ośrodek usługowy gminy stanowi miejscowość Główny, w której występuje największa koncentracja usług publicznych i komercyjnych.

Na koniec 2001 r. na terenie gminy były zarejestrowane (wg REGON) 492 podmioty gospodarki narodowej, w tym: 15 w sektorze publicznym i 477 w sektorze prywatnym (wg US w Gdańsku).

Wśród 395 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą najliczniejszą grupę podmiotów stanowiły branże: handel i naprawy - 120 oraz budownictwo - 38 jednostek, stanowiąc łącznie 40% całkowitej liczby podmiotów osób fizycznych.

Na 1000 mieszkańców przypadało w gminie 48,3 podmiotów sektora prywatnego, (średnio w powiecie -73,4, w województwie - 92,0).

Wg Spisu rolnego (ostatnia publikacja z 1996 r) na obszarze gminy miały swoją siedzibę 602 indywidualne gospodarstwa rolne powyżej 1 ha użytków rolnych, w tym: 1-10 ha - 347, 10-50 ha - 229, 50-100 ha - 14 i powyżej 100 ha - 12 gospodarstw. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 18,1 ha użytków rolnych.

Na dzień 1.01. 2003 roku we władaniu rolników indywidualnych było 8 180 ha użytków rolnych (42%), w Zasobie WRSP - 8 203 ha (42%), spółek prawa handlowego - 1 787 ha - 9% całkowitej powierzchni użytków rolnych gminy. Proces pełnej prywatyzacji gruntów rolnych jest stosunkowo powolny. Dotychczas trwale rozdysponowano 39% użytków rolnych przejętych przez AWRSP OT w Słupsku. Szybsze tempo obserwuje się w ostatnich latach - od 2000 r. z Zasobu ubyło 2 176 ha użytków.

Na dzień 30.04.2003 r. w Powiatowym Urzędzie Pracy było zarejestrowanych 1 705 bezrobotnych z terenu gminy, w tym 862 kobiety. Stanowiło to 12,9% liczby bezrobotnych w powiecie słupskim. Odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił ok. 31% (średnia dla powiatu - 22,2%, w województwie pomorskim - 12,8%).

Wg stanu na 31.VII.2001 r. na obszarze gminy znajdowały się zaledwie 2 obiekty noclegowe turystyki, zaś liczba miejsc noclegowych wynosiła 50. W 2001 roku z noclegów skorzystało 253 turystów (0,3% całkowitej liczby turystów korzystających w tym czasie z noclegów w powiecie słupskim).

4. **Charakterystyka i ocena zasobów oraz walorów środowiska przyrodniczego gminy**

2.1. Krótka charakterystyka elementów przyrody nieożywionej gminy

2.1.8. Budowa geologiczna i zasoby geologiczne

Powierzchniową warstwę ziemi budują utwory czwartorzędowe, w tym plejstocenijskie osady lodowcowe i wodnolodowcowe oraz holocenijskie osady rzeczne, jeziorne i bagienne, a także eoliczne. Zalegają one na bardzo zróżnicowanej powierzchni utworów podczwartorzędowych - trzeciorzędu i kredy. Trzeciorzędowe piaski, piaski pylaste i mułki występują najpłycej w okolicach Wolinii - pod 12 - 17metrową pokrywą czwartorzędu. Miąższość czwartorzędu waha się najczę-

ściej od 40 do 120 m. Na południu i w centrum są to przeważnie słabo przepuszczalne gliny i piaski gliniaste. Osady piaszczyste towarzyszą dolinie rzeki Łupawy. W paśmie Żoruchowo – Żelkowo - Rumsko są to przede wszystkim piaski wodnolodowcowe. Natomiast w dolinie Łupawy i jej dopływów głównie piaski i żwiry rzeczne. Wzgórza moreny czołowej zbudowane są również z osadów piaszczystych. Na podmokłej nizinie nadmorskiej wokół jeziora Łebsko oraz w dolinie Łeby przeważają młodsze holocenijskie osady organiczne. Są nimi głównie torfy i muły o zróżnicowanej miąższości. Piaski eoliczne budują wał wydmowy na linii Izbica – Gać.

W granicach gminy Główny znajduje się jedno udokumentowane i eksploatowane złożone torfu (Krakulice – Gace) o zasobach ogółem 3 053,6 m³ (2 720,6 Mg) i powierzchni około 136 ha.

Ponadto w Żelkowie znajduje się większe nieczynne wyrobisko kruszywa naturalnego. W związku z nierozliczeniem dotychczasowego wydobycia, jest to obszar potencjalnego występowania kruszywa, wymagający ponownego udokumentowania.

2.1.9. Rzeźba terenu

Obszar gminy Główny charakteryzuje znaczne zróżnicowanie rzeźby jak na warunki nizinne. Północną część gminy zajmuje Nizina Gardzieńsko – Łebska, wyodrębniająca się w obszarze Wybrzeża Słowińskiego. Jest to płaska zabagniona równina otaczająca duże przybrzeżne jezioro Łebsko, nieznacznie tylko wyniesiona ponad poziom morza od około 0,2 do 2,0 m n.p.m. W rejonie Izbicy urozmaica jej powierzchnię ciąg niewielkich wzniesień wydmowych.

Od południa na linii Rówienko – Pobłocie nizinę zamyka wyraźne pasmo pagórków czołowo morenowych, przekraczających miejscami nawet 50m n.p.m. Wyznaczają one zasięg postępu ostatniego lodowca. Na ich przedpolu ukształtowała się wysoczyzna dennomorenowa w formie płaskiej lub miejscami falistej równiny, położonej na wysokości 30 – 80m n.p.m, obejmująca centralną i południową część gminy. W jej obrębie charakterystyczne są małe zagłębienia wytopiskowe, miejscami zatorfione lub niekiedy wypełnione oczkami wodnymi. Rozcięta jest ponadto biegnącymi równoleżnikowo dolinkami rynnowymi, wykorzystywanymi przez ciek spod Dargolezy z Głównyckim Strumykiem. Powierzchnia wysoczyzny pochylona jest w kierunku zachodnim ku wąskiej dolinie Łupawy, której towarzyszą płyty równin sandrowych. Na wschodzie wysoczyzna urywa się wysoką stromą krawędzią (30-50m), dominującą nad szeroką płaską i zabagnioną doliną (pradolina) rzeki Łeby.

2.1.10. Warunki klimatyczne

Województwo pomorskie, a wraz z nim gmina Główny, należy do obszarów charakteryzujących się dużą zmiennością warunków pogodowych, co jest następstwem ścierania się wpływów klimatu morskiego i kontynentalnego. Dominacja klimatu morskiego kształtuje pogodę raczej łagodną, wilgotną, bez ostrych wahań temperatury. Lata bywają chłodne a zimy ciepłe. W okolicach Główny najcieplejszymi miesiącami są lipiec i sierpień, a najchłodniejszymi - styczeń i luty. Średnia temperatura roczna + 7,6°C (stacja Łębork) jest typowa dla tej części województwa. Stosunkowo długi jest okres bezprzymrozkowy (180-190 dni). Charakterystyczne są: krótka i późno zaczynająca się zima, ale także niewielka liczba dni gorących.

Jest to rejon o dość wysokich rocznych sumach opadów atmosferycznych - 696 mm w Smołdzinie, 679 mm w Łęborku, przy średniej w kraju ok. 600mm. Najobfitszym w opady atmosferyczne miesiącem jest lipiec (Kosiński S. 1995).

W skali roku w okolicach Łęborka przeważają wiatry z kierunków W – SW i NW. Północna i centralna część gminy zaliczana jest do obszarów o najsilniejszych w kraju wiatrach. Największą siłę - średnie miesięczne prędkości ponad 10m/s - wiatr osiąga przede wszystkim w listopadzie i styczniu (wg J. Kosińskiego), najczęściej w północno wschodniej części gminy.

2.1.11. Wody powierzchniowe

Obszar gminy Główny zawiera się w granicach dwóch zlewni przymorskich. Większość gminy odwadniana jest przez rzekę Łebę wraz z przymorskim, przepływowym jeziorem Łebsko. Wprost do leżącego już poza granicą gminy jeziora odprowadza wody ciek spod Dargolezy (Warblinińska) o całkowitej długości 23,3 km wraz z dopływem Głównyckim Strumykiem. Dopływ Łeby Rzechcinka o długości około 10 km (odcinek źródłowy poza gminą), odwadnia południowo wschodnią część gminy. Rzeka Łeba wyznaczająca wschodnią granicę gminy płynie uregulowanym korytem przez podmokłe i zatorfione obszary z licznymi polderami. Przed ujściem do jeziora Łebsko rozwidla się. Jedno ramię tzw. Stara Łeba wpływa do jeziora we wsi Izbica, natomiast drugie ramię – właściwe koryto rzeki – uchodzi do jeziora w okolicach wsi Gać. Rzeka charakteryzuje się dużą zasobnością wody w ciągu całego roku, posiada spokojny ustabilizowany przepływ.

Natomiast południowo zachodni fragment gminy należy do zlewni rzeki Łupawy w jej dolnym biegu. Ważniejszym jej dopływem z terenu gm. Główny jest ciek spod Wielkiej Wsi. Wąską głęboką dolinę Łupawy wykorzystano spiętrzając wody rzeczne dla celów hydroenergetycznych w Drzeżewie i Żelkowie.

W granicach gminy nie ma jezior (Łebsko przynależy administracyjnie do gm. Smołdzino i Wicko), dość liczne są natomiast małe oczka wodne. Tylko cztery spośród nich mają powierzchnię większą od 1 ha. Bardzo istotną rolę w hydrografii terenu odgrywają torfowiska, retencjonujące ogromne ilości wody. Grupują się one zwłaszcza na nizinie wokół Łebska oraz w dolinie Łeby. Największe z nich to Ciemińskie Bagno, Bagna Izbickie, Torfowisko Pobłockie, Rzuszcze Łąki, Wielkie Łąki – Gać.

Na zabagnionej Nizinie Gardzieńsko-Łebskiej wokół rozległego jeziora Łebsko oraz w podmokłej dolinie Łeby charakterystyczne są poldery, na które składa się system kanałów i rowów melioracyjnych, służących regulacji stosunków wodnych i umożliwiających ochronę przed powodzią. Rozległe tereny zmeliorowane to poldery Kluki II, Lisia Góra, Izbica i Gać, skąd nadmiar wody przepompowywany jest do jeziora Łebsko oraz Pobłocie i Cecenowo, skąd z pomocą przepompowni i kanałów woda kierowana jest do Łeby. Szczególne niebezpieczeństwo powstania powodzi występuje w okresach nakładania się nadmiernych opadów i warunków sztormowych na morzu. Na stan wody w rzekach i jeziorze istotny wpływ mają wiatry wiejące z kierunku północnego i północno zachodniego wciągające wody morskie do jeziora i powodujące cofki w ujściowych odcinkach Łeby. Zagrożenie wodą 100-letnią występuje na najniższych położonych terenach wokół jeziora Łebsko oraz wzdłuż koryta Łeby. Obwałowania chroniące teren tylko przed wodą 10-letnią zrealizowane są wzdłuż koryta Łeby pomiędzy Cecenowem a ujściem do jeziora, wzdłuż ujściowego odcinka cieku spod Dargolezy oraz na niektórych odcinkach brzegu jeziora (Kluki - Lisia Góra). Łączna długość wałów przeciwpowodziowych wynosi 31,3 km (w tym 11,5 km wymaga modernizacji).

Do urządzeń melioracji podstawowych zalicza się - oprócz wymienionych wyżej wałów - rzeki o łącznej długości 93,1 km oraz kanały o długości 36,3 km (wg Studium gm. Główny z 2002r - 73,5 km spośród nich wymaga gruntownej konserwacji). Urządzenia melioracji szczegółowych to rowy i ciek naturalne o długości 60,9 km, rurociągi - 15,9 km oraz sieć drenarska z budowlami - 5408 km (95% z nich wymaga gruntownej konserwacji lub modernizacji). Zmeliorowane użytki rolne obejmują łącznie 7 662 ha.

2.1.12. Wody podziemne

Gmina Główny leży na obszarze trzech podregionów hydrogeologicznych: Przymorskiego (IV 2), Słupskiego (IV 3) i Kaszubskiego (IV 1- Rejon Pradoliny Redy - Łeby i Rejon Wolińii). W Podregionie Przymorskim obejmującym północną część obszaru gminy główny użytkowy poziom wodonośny związany jest utworami czwartorzędowymi. Głębokość do stropu wynosi przeważnie 10 - 60 m, miąższość utworów wodonośnych w granicach 15 - 40m, wydajność studni 10 - 70m³/h. W Podregionie Słupskim obejmującym m.in. centralną i południową część gminy, główny użytkowy poziom wodonośny jest również związany z utworami czwartorzędowymi. Głębokość poziomu wodonośnego jest zmienna w zależności od konfiguracji terenu - od 20 do 100m. Jest zazwyczaj dobrze izolowany od powierzchni terenu. Wydajność studni wynosi od 10 do 100 m³/h.

W rejonie Pradoliny Redy - Łeby rozpoznano bardzo zasobną strukturę wodonośną. Udokumentowany został tu Główny Zbiornik Wód Podziemnych Nr 107 „Pradolina Łeby” o powierzchni całkowitej 195 km². Na obszarze gminy Główny znajduje się 12% jego ogólnej powierzchni. Jego zasoby dyspozycyjne wynoszą 6 700 m³/h (Dokumentacja hydrogeologiczna, 1995). Strop warstwy wodonośnej tworzonej przez piaski i żwiry zalega płytko 0,5 - 5,0m ppt, a w strefie krańdzi wysoczyzny dużo głębiej - ok. 80m ppt.

W rejonie Wielkiej Wsi i Dochówka znajduje się ponadto północny skraj udokumentowanego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 115 „Łupawa”. Jego całkowita powierzchnia liczy 118 km² (w granicach gminy tylko 8,2% jego całkowitej powierzchni). Głównym poziomem użytkowym są czwartorzędowe międzymorenowe piaski wodonośne. Zasoby dyspozycyjne GZWP wynoszą 28 631 m³/24h (tj 1 193 m³/h), zasoby eksploatacyjne ujęć w obszarze zbiornika - 1064,1 m³/h, przy czym pobór wody wg stanu na XII 2000 wynosił - 484 m³/24h. Stopień wykorzystania jego zasobów wynosi około 2% (Dokumentacja hydrogeologiczna, 2001).

Program Ochrony Środowiska dla powiatu słupskiego i gmin powiatu słupskiego
Gmina Główczyce

Charakterystyka głównych ujęć wód podziemnych i studni w gminie

Lp.	Nazwa ujęcia	Lokalizacja studni, użytkownik	Rok wykonania studni	Głębokość otworu [m p.p.t.]	Zasoby eksploatacyjne studni [m ³ /h]	Depresja [m]	Stratygrafia	Wydajność ujęcia wody, depresja [m ³ /h] [m]	Głębokość lustra wody [m p.p.t.]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	wiejskie	Będzichowo - UG	1979	76,0	18,0	16,4	Q	<u>18,0</u> 16,4	13,4
2	wiejskie	Będzimirz - UG	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
3	wiejskie	Ciemino - UG	1986	48,0	11,7	19,3	Tr	<u>14,0</u> 23,5	1,0
4	wiejskie	Dargoleza - UG	1976	49,5	72,0	10,8	Tr	<u>70,0</u>	13,7
5	wiejskie	Dargoleza - UG	1966	56,0	28,8	6,8	Q	10,0	14,4
6	wiejskie	Dochowo - UG	1967	55,0	24,0	2,0	Q	<u>24,0</u> 2,0	18,0
7	wiejskie	Dochówko - UG	1965	50,0	19,0	1,6	Q	<u>25,0</u> 1,6	17,1
8	wiejskie	Drzeżewo - UG	1967	32,5	12,8	9,0	Q	<u>12,8</u> 9,0	6,5
9	wiejskie	Główczyce - UG	1974	128,0	130,0	7,0	Tr	<u>108,0</u>	25,0
10	wiejskie	Główczyce - UG	1993	129,0	84,74	4,5	Tr	5,9	17,0
11	wiejskie	Górzyno - UG	1977	106,0	27,0	41,0	Q	<u>34,0</u>	4,8
12	wiejskie	Górzyno - UG	1978	113,0	34,0	18,8	Q	18,0	5,8
13	wiejskie	Kłęcino - UG	1980	100,0	46,0	1,9	Q	<u>37,0</u> 5,8	3,4
14	wiejskie	Lipno - UG	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
15	wiejskie	Następowo - UG	1973	30,0	6,4	1,05	Q	<u>64,0</u> 1,05	3,1
16	wiejskie	Poblocie - UG	1975	52,5	72,0	1,5	Q	<u>84,0</u>	5,5
17	wiejskie	Poblocie - UG	1985	46,0	72,0	2,0	Q	2,2	6,2
18	wiejskie	Przebędowo - UG	1976	47,0	48,0	6,5	Q	<u>48,0</u> 6,5	18,5
19	wiejskie	Równo - UG	1968	51,0	22,0	0,6	Q	<u>22,0</u> 0,6	3,0
20	wiejskie	Rumsko - UG	1988	101,5	48,0	17,5	Q	<u>46,5</u>	10,0
21	wiejskie	Rumsko - UG	1976	107,0	46,5	18,5	Q	11,2	10,0
22	wiejskie	Rzuszcze - UG	1989	54,0	31,68	7,8	Q	<u>22,0</u>	31,2
23	wiejskie	Rzuszcze - UG	1989	53,8	31,68	6,8	Q	4,5-5,8	30,0
24	wiejskie	Siodłonie - UG	1996	47,0	22,9	5,3	Q	<u>20,5</u> 4,8	16,0
25	wiejskie	Stowięcino - UG	1972	85,0	48,0	0,9	Q	<u>48,0</u> 0,9	20,0
26	wiejskie	Szczypkowice - UG	1977	73,5	48,0	17,7	Q	<u>55,0</u> 20,4	3,2
27	wiejskie	Warblino - UG	1995	64,0	12,2	3,5	Q	<u>11,3</u> 3,25	38,3
28	wiejskie	Wolinia - UG	1968	68,5	12,0	23,0	Tr	<u>30,0</u>	27,0
29	wiejskie	Wolinia - UG	1985	71,0	30,0	26,0	Tr	26,2	26,0
30	wiejskie	Wykosowo - UG	1964	32,0	24,0	3,2	Q	<u>46,0</u>	17,0
31	wiejskie	Wykosowo - UG	1986	49,2	46,0	1,9	Q	1,9	17,2
32	wiejskie	Zawada - UG	b.d.	20,0	12,5	0,75	Q	<u>12,5</u> 0,75	5,75
33	wiejskie	Zgojewo - UG	1987	52,0	48,0	11,3	Q	<u>48,0</u> 11,3	0,3
34	wiejskie	Zgojewko - UG	1963	42,0	9,0	1,5	Q	<u>11,0</u> 1,82	18,5
35	wiejskie	Żelkowo - UG	1978	26,0	24,0	13,4	Tr	<u>27,5</u> 3,0	6,0
36	wiejskie	Żoruchowo Spółdz. Mieszk.	1957	30,0	6,0	3,6	Tr	<u>43,5</u> 3,65	4,5
37	wiejskie	Żoruchowo Spółdz. Mieszk.	1975	30,0	45,7	5,4	Tr		4,6

2.1.6. Gleby

Obszar gminy pokrywają zwarte obszary utworów czwartorzędowych, stanowiące plejstoceńskie osady lodowcowe i wodno-lodowcowe (gliny i piaski) oraz osady holocenijskie (głównie torfy i osady jeziorne).

Warunki glebowe są korzystne dla produkcji rolnej, choć wysoki stopień naturalnego zakwaszenia skał macierzystych znacznie obniża wartość produkcyjną użytków rolnych i ogranicza dobór roślin uprawnych. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi 68,2 pkt. i należy do wyższych pośród gmin powiatu. Warunki glebowe są zróżnicowane, znacznie korzystniejsze w południowej części gminy (Wysoczyzna Damnicka) niż w północnej (Wybrzeże Słowińskie).

W pokrywie glebowej gminy dominują gleby wytworzone z glin zwałowych, wśród których najczęściej spotyka się gliny lekkie i piaski gliniaste. Stanowią one skałę macierzystą dość dobrych gleb brunatnych, w zależności od stopnia przemycia i spiaszczenia górnych warstw zaliczanych do klasy bonitacyjnej IIIa, IIIb i IVa i kompleksu glebowo – rolniczego: 2 - pszenne dobre oraz 4 - pszenno-żytnie. Te najżyźniejsze kompleksy stanowią około 60% gruntów ornych gminy.

Najlepsze dla rolnictwa gleby występują w południowej części gminy. Tworzą one dwa obszary: jeden rozciągający się na południe od miejscowości: Żoruchowo-Zgojewo-Drzeżewo do granicy z gminą Damnica, drugi wokół miejscowości: Wielka Wieś, Dochowo, Szczypkowie. Tworzą je rozległe areale gleb brunatnych kwaśnych i wylugowanych wytworzonych z glin lekkich i lekkich pylastych oraz piasków gliniastych mocnych podścielonych gliną. Uformowały się na nich kompleksy przydatności rolniczej: 2 pszenne dobre i 4 pszenno-żytnie. Miejscem występowania żyznych gleb jest także położone bardziej na północy pasmo ciągnące się wzdłuż drogi wojewódzkiej DW 213. Obejmuje ono obszary użytków rolnych wokół miejscowości: Choćmirówko, Klęcino, Główczyce, Święcino, Wykosowo, Rzuszcze, Pobłocie i Cecenowo - do granicy z gminą Wicko oraz bardziej na południe rejon Wolini, Cecenowa i Podola Wielkiego. Pod względem typologicznym gleby te przypominają pasma południowe ale większy jest w nich udział kompleksu 4.

Czarne ziemie, powstałe na skutek nadmiernego uwilgotnienia, występują najczęściej na obrzeżach gleb bagiennych lub w okresowo podmokłych obniżeniach terenowych. Tworzą one niewielkie kompleksy użytków zielonych średniej jakości w sąsiedztwie łąk torfowych, na północ od wsi Stare Chocmirówko. Mady średnie, płytko podścielone piaskiem zajmują fragment doliny Łupawy między Żelkowem a Zgojewem, tworząc słabe łąki kompleksu 3z.

Pozostałe obszary gruntów ornych wytworzyły się w większości z utworów piaszczysto - gliniastych i piaszczystych. Najczęściej są to lekkie gleby pseudobielicowe zaliczane do klasy IVb, V i VI, oraz do słabszych kompleksów żytnich: 5, 6 i 7. Zalegają głównie w północnej części gminy: przy granicy z gminą Smoldzino oraz w rejonie Izbicy.

Dużą obszarowo grupę stanowią gleby wytworzone z substancji organicznej – gleby torfowe i mułowo-torfowe. Rozległe obszarowo kompleksy tych gleb wypełniają dolinę rzeki Łeby. Wytworzyły się tu głównie torfy różnych typów: wysokie, niskie i przejściowe. W użytkowaniu rolniczym znalazły się torfowiska niskie i gleby mułowo-torfowe tworzące trwałe użytki zielone średniej jakości – kompleksu 2z. Mniejsze obszary gleb organogenicznych zalegają w dolinach Cieku spod Dargolezy, Łupawy i jej dopływów oraz dopływów rzeki Łeby. Użytki kompleksu 2z stanowią około 70% użytków zielonych w gminie.

Najsłabsze gleby wytworzone z piasków, zostały większości zalesione. Stosunkowo niewielka ilość gleb kwalifikujących się do zalesienia znajduje się w północnej części gminy.

Wg stanu na dzień 1.01.2000 r. w gminie znajdowało się:

- 13 221 ha tj. 70,0% gleb zaliczanych do dobrych i średnich (kl. III i IV),
- 5 612 ha, tj. 29,7% gleb słabych i bardzo słabych (kl. V i VI),
- 59 ha, tj. 0,3% gleb przeznaczonych do zalesienia (kl. VI z).

Na obszarze gminy nie występują gleby zaliczane do najlepszych i bardzo dobrych (kl. I i II).

Udział poszczególnych kompleksów przydatności rolniczej wynosił:

- kompleksy: 2 pszenne dobre i 4 pszenno-żytnie – 61,7%
- kompleksy: 3 pszenne wadliwe i 5 żytnie dobre – 12,5%
- kompleksy 6 żytnie słabe i 7 żytnie bardzo słabe – 21,8%,
- kompleks 8 zbożowo-pastewny mocny – 2,0%,
- kompleks 9 zbożowo-pastewny słaby – 2,0%,
- użytki zielone 2z średnie – 72,1%,
- użytki zielone 3z słabe i bardzo słabe – 27,9% (wg Warunki przyrodnicze ... 1987).

Badania średniej zasobności gleb gminy Główny w przyswajalne składniki pokarmowe, przeprowadzone w latach 1998-2001 na 5 806 ha użytków rolnych wykazały, że zawartość bardzo niską i niską fosforu posiadało 45%, potasu, 65% i magnezu 45% badanych gleb (wg Stacji Chemiczno-Rolniczej w Koszalinie). Wskaźniki te należą do mniej korzystnych na tle pozostałych gmin powiatu słupskiego (śr. w powiecie odpowiednio: P - 32%, K - 48% i Mg - 29%)

2.1.13. Grunty rolne niewykorzystywane gospodarczo

Na obszarze gminy znajdują się niewykorzystane rolniczo użytki rolne. Są to zarówno grunty pozostające w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa jak też grunty prywatne od lat odłogowane.

Na dzień 1.01.2003 r. znajdowało się w gminie 1 408 ha niewykorzystanych użytków rolnych, pozostających w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa w tym: 666 ha gruntów ornych i sady, 654 ha łąk trwałych i 88 ha pastwisk trwałych. Grunty te to w większości użytki rolne, pochodzące ze zlikwidowanych, licznych na tym obszarze, gospodarstw państwowych (PGR, SHR i POHZ). Największą grupę nie zagospodarowanych gruntów stanowią trwałe użytki zielone w dolinie Łeby. Wieloletnie zaprzestanie ich uprawy, spowodowało zachwaszczenie oraz naturalną sukcesję wtórnych zbiorowisk roślinnych, niekiedy zbliżonych do naturalnych. Zaprzestanie działalności rolniczej na zmeliorowanych łąkach i pastwiskach prowadzi dodatkowo do zaniedbań w zakresie pielęgnacji urządzeń melioracyjnych szczegółowych, a w konsekwencji do ich dewastacji i degradacji całego obszaru.

Tereny i obiekty kubaturowe po pgr, stanowiące dawniej ośrodki produkcji, przetwórstwa i obsługi rolnictwa, są nadal w dużym stopniu niewykorzystane gospodarczo. Znaczna część tych obiektów wykazuje oznaki degradacji i dewastacji. Większość z nich została sprzedana lub wydzierżawiona, w części z nich prowadzona jest hodowla bydła i trzody. Małe ośrodki produkcyjne - dawne folwarki oraz ośrodki przetwórstwa rolnego, uległy częściowej lub całkowitej likwidacji. Są to tereny uzbrojone mogące stanowić w przyszłości miejsce lokalizacji różnorodnych funkcji gospodarczych. Brak publikacji ostatniego Spisu Rolnego uniemożliwia całościowe określenie wielkości arealu odłogowanych i ugorowanych gruntów ornych. Wg danych Spisu z 1996 r. w gminie pod zasiewami znajdowało się około 90% gruntów ornych będących w użytkowaniu rolniczym.

2.2. Charakterystyka elementów przyrody ożywionej gminy

2.2.5. Główne formy użytkowania terenu

Dominującymi w przestrzeni gminy Główny formami użytkowania ziemi są użytki rolne i lasy. Te dwie grupy użytków zajmują łącznie blisko 90% powierzchni geodezyjnej gminy. Zdecydowały o tym przede wszystkim uwarunkowania przyrodnicze oraz polityka rolna i leśna państwa. Użytki rolne pokrywają w postaci rozległych arealów całą powierzchnię gminy. Wśród nich występują wyspowo i w dość dużym rozproszeniu kompleksy leśne średniej wielkości. W grupie użytków rolnych duży udział mają trwałe użytki zielone (ok. 1/3 użytków rolnych i 20% obszaru gminy). Lesistość gminy wynosi 29% (powiatu 35,7%).

Powierzchnia geodezyjna gminy Główny według kierunków wykorzystania. Stan w dniu 1.01.2003 r.

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	Udział w powierzchni całkowitej %
Ogółem	32 381	100,0
Użytki rolne	19 502	60,2
w tym: grunty orne	12 328	38,1
sady	44	0,1
łąki trwałe	4 912	15,2
pastwiska trwałe	1 455	4,5
grunty rolne zabudowane	453	1,4
grunty pod stawami	16	0,0
grunty pod rowami	294	0,9
Grunty leśne oraz gr. zadrz. i zakrzew.	9 761	30,1
w tym: lasy	9 389	29,0
Grunty zabudowane i zurbanizowane	921	2,8
Grunty pod wodami	111	0,3
Użytki ekologiczne	0*	0
Nieuzytki	2 058	6,4
Tereny różne	28	0,1

* - wartość niezgodna ze stanem faktycznym – jest ok. 500 ha

Źródło: Wykaz gruntów według stanu na: 2003-01-01. Starostwo Powiatowe w Słupsku.

W porównaniu do średnich wartości dla powiatu słupskiego, gmina Głównyzyce charakteryzuje się większym udziałem powierzchni użytków rolnych i nieużytków, znacznie mniejszy jest natomiast udział lasów, gruntów pod wodami oraz terenów różnych.

2.2.6. Zbiorowiska roślinne

Charakterystyczną cechą terenu gminy jest występowanie rozległych, zatorfionych obszarów zajmujących północną i wschodnią jej część. Wykształciły się tu złoża torfowe trzech głównych typów: niskie, przejściowe oraz najcenniejsze - wysokie. Otaczają one jezioro Łebsko oraz zajmują dno doliny Łeby. Z obszarami tymi związane są fragmenty unikalnych w skali kraju i Europy, zróżnicowanych zbiorowisk organogenicznych siedlisk leśnych, jak: zabagnione, niżowe łągi olszowe i jesionowo-olszowe, brzeziny bagienne, kontynentalne bory bagienne oraz nieleśnych: wilgotnych wrzosowisk atlantyckich z mszarnikami wrzoścowymi. Są to obszary Ciemińskich Bagien, Rzuszcze Bagna, Izbickich Bagien, Torfowisk Poblócia, Wielkich Bagien – Gać.

W **lasach** gminy przeważają następujące, główne grupy zbiorowisk:

- żyzne lasy olszowe na zalewanych lub podtopionych glebach organogenicznych (torfowych lub torfowo-mineralnych),
- niżowe łągi olszowe lub olszowo jesionowe,
- średnio żyzne oraz acidofilne lasy bukowe,
- bory i brzeziny bagienne.

Płaty olsów rozwinięte są w postaci enklaw w obrębie innych lasów liściastych, w najniższej położonych nieckach i zagłębieniach w okolicach jeziora Łebsko i na terasach zalewowych Łeby, a więc w miejscach, w których woda utrzymuje się na powierzchni gruntu długo lub nawet przez cały rok.

Łągi jesionowo-olszowe są wykształcone znacznie częściej niż zbiorowiska omówione wyżej, utrzymują się jednak na stosunkowo niewielkich powierzchniach. Wiążą się z siedliskami hydrogenicznymi o powolnym przepływie i niższym poziomie wód gruntowych, a ich podłożem są niemal wyłącznie murszejące torfy niskie. Płaty zespołu można spotkać zarówno w podstokowych partiach doliny Łeby oraz Łupawy i innych rzek, jak i przy ciekach w rynnach erozyjnych oraz na terenie innych zatorfionych zagłębień.

Brzeziny i bory bagienne są zbiorowiskami zbliżonymi pod względem siedliskowym oraz florystycznym. Fragmenty subatlantyckiej brzeziny bagiennej związane są z torfowiskami przejściowymi w dolinie Łeby oraz na południe od Łebska. Bór bagienny rozwija się w obszarach torfowisk wysokich kopolowych o zahamowanym wzroście, w tych samych rejonach gminy.

Na obszarach wysoczyzn środkowej i południowej części terenu gminy, w przeważającym krajobrazie rolniczym, zachowały się zróżnicowane powierzchniowo fragmenty zbiorowisk kwaśnej i żyznej buczyny niżowej. Najczęściej reprezentowane są ich uboższe postaci, ponieważ w formie zbliżonej do naturalnej zachowały się głównie na terenach o bardziej urozmaiconej rzeźbie (np. strome zbocza stref krawędziowych Łeby i Łupawy). Na terenach bagien poza fragmentami lasów występują otwarte powierzchnie kopolowych torfowisk wysokiego typu bałtyckiego, z udziałem zbiorowisk mszarnych, wrzosowiskowych i zaroślowych.

Zbiorowiska te zachowały się w wielu miejscach, lecz większość obszarów mokradeł - zmeliorowana od blisko stulecia - posiada już roślinność zastępczą. Na torfach niskich i przejściowych są to zbiorowiska łąkowe, głównie tzw. eutroficzne łąki wilgotne (rdestowo-ostrożeńowe). Łąki te, traktowane jako użytki zielone, są zwykle eksploatowane albo jako łąki kośne, albo jako pastwiska. Obok łąk, występują zbiorowiska zaroślowe: łożowiska. Wyróżniają się w przestrzeni mokradeł wokół Łebska i w dolinie Łeby jako kępy krzewiastych wierzb (przede wszystkim: wierzby szarej), lub jako skupiska nadrzecznych wiklin. Płaty wikliny (wierzby wiciowej) rozciągają się na długich odcinkach wzdłuż brzegu koryta Łeby oraz gęstej sieci rowów melioracyjnych.

Torfowiska wysokie z kolei podlegały eksploatacji torfu, stąd obecność regenerujących się lub całkowicie zniszczonych potorfii. Zachowane jeszcze fragmenty zbiorowisk wysokotorfowiskowych są ostoją wielu rzadkich, zagrożonych i ginących gatunków.

2.2.7. Obszary leśne

Obszary leśne na terenie gminy zajmują łącznie 8 468 ha, co stanowi ok. 28% jej ogólnej powierzchni. (stan na 31. 12. 2002r.).

Lasy własności Skarbu Państwa zajmują 8 340 ha, w tym: zarządzane przez PGL, reprezentowane przez Nadleśnictwa Damnica i Ustka:(40 ha) – 8 276 ha, inne (AWRSP) – 120 ha.

Lasy osób fizycznych zajmują 109 ha, lasy osób prawnych - 3 ha.

Obszary leśne gminy charakteryzują się znacznym udziałem siedlisk żyznych: lasu mieszanego świeżego oraz lasu świeżego – 49% oraz średnio żyznych: boru mieszanego świeżego – 26%. Charakterystyczny dla obszarów leśnych gminy jest znaczny udział trudnodostępnych siedlisk hydrogenicznych (ols, ols jesionowy, las wilgotny, las bagienny, bór mieszany wilgotny i bagienny), wynoszący ok. 25% powierzchni siedlisk.

Lasy na siedliskach porolnych zajmują ok. 25 % powierzchni siedlisk leśnych gminy i charakteryzują się gorszym stanem zdrowotnym (huba korzeniowa).

Głównym gatunkiem lasotwórczym na terenie gminy jest sosna, jako gatunek panujący występuje na powierzchni ok. 52% drzewostanów. Tworzy drzewostany lite lub mieszane z brzozą, bukiem dębem, świerkiem. Drzewostany starszych klas wieku z dominacją sosny zajmują 23% powierzchni wszystkich drzewostanów gminy.

Udział buka w drzewostanach zaznacza się głównie na siedliskach lasowych i wynosi ok. 10,5%. Większy udział ma brzoza zajmująca powierzchnię ok. 12% drzewostanów. Dominują starsze (ok. 60 lat) drzewostany brzozowe, powstałe z samosiewu. W strukturze drzewostanów gminy zaznacza się również udział dęba – ok. 8%, tworzącego głównie drzewostany mieszane. Prawie 95% powierzchni drzewostanów to drzewostany jednopiętrowe.

Znaczną powierzchnię – ok. 24% zajmują w gminie drzewostany niezgodne z siedliskiem. Powstały w wyniku zalesiania żyznych siedlisk lasowych gatunkami szpilkowymi; przede wszystkim sosną.

Kompleksy leśne gminy charakteryzują się znacznym rozdrobnieniem. Najwięcej jest kompleksów małych o powierzchni do 20 ha oraz średnich - od 20 do 100 ha. Wynika to głównie ze struktury powierzchniowej gruntów zalesianych zarówno w przeszłości, jak i w ostatnich latach.

2.2.8. Wybrane elementy fauny i flory

Do najbardziej charakterystycznych przedstawicieli **flory** na terenie gminy należą gatunki związane ze środowiskiem wodnym jeziora Łebsko oraz rzek Łeby i Łupawy, z siedliskami różnych typów torfowisk (przede wszystkim najcenniejszych – wysokich), występujących w obrębie pradolina Łeby oraz obszarów okalających południowe brzegi Jeziora Łebsko, z siedliskami podmokłych lasów – olesów, borów i brzezin bagiennych oraz żyznych lasów liściastych – buczyn i łęgów.

Żyzne buczyny i łęgi wyróżniają się bogactwem florystycznym wśród fitocenoz leśnych gminy. Widoczne jest to szczególnie na początku wegetacji, kiedy runo tworzy tzw. aspekt wiosenny, z udziałem geofitów. Masowo występują zawilce: leśny i żółty, ziarnopłon wiosenny, przylaszcza, łuskiewnik. Potem pojawiają się marzanka wonna, gajowiec leśny oraz liczne gatunki szerokolistnych traw: prosownica rozpięchła, wiechlina gajowa, perłówka zwisła. W łęgach ponadto występuje wawrzynek wiczetyko, okazałe gatunki paproci z rodzaju narecznica, byliny: podagrycznik, jaskier owłosiony i pnącza: chmiel i wiciokrzew pomorski.

Na obszarach torfowisk zachowały się licznie gatunki, których występowanie ograniczone jest wyłącznie do tego typu siedlisk. Większość z nich jest chroniona ściśle lub częściowo, a ponadto należą do gatunków rzadkich, zagrożonych lub ginących, umieszczonych na "czerwonych listach" Pomorza i Polski. Należą do nich przede wszystkim: rosiczka okrągłolistna i długolistna, wrzosiec bagienny, woskownica europejska, modrzewnica zwyczajna, bobrek trójlistkowy, bagno zwyczajne, borówka bagienna, przygielka biała i inne oraz wiele gatunków mszaków.

Na terenie gminy występuje wiele gatunków **fauny** reprezentujących różne grupy zwierząt: ryby, płazy, gady, ptaki oraz ssaki.

W rzekach gminy spotykamy ryby łososiowate – pstrąga potokowego i tęczowego, troć wędrowną i łososia szlachetnego.

W zachowanych, podmokłych zagłębieniach terenu, w oczkach wodnych, na zadrzewionych, wilgotnych obrzeżach niewielkich cieków oraz rowów melioracyjnych występują licznie gatunki płazów, jak np. żaby: wodna, jeziorkowa, moczarowa, śmieszka, ropuchy: paskówka i szara, grzebiuszka ziemna oraz traszka zwyczajna i grzebieniasta.

Rozległe obszary łąk (osuszonych torfowisk) w północno-wschodniej części gminy, w obrębie doliny Łeby pod Cecenowem stanowią część terenów żerowiskowych dla najliczniejszej na Pomorzu kolonii łęgowej bociana białego oraz dla nielęgowych zgrupowań tego gatunku. Są to także tereny łowieckie dużych ptaków drapieżnych, jak: kania rdzawa, kania czarna, orlik krzykliwy i błotniak łąkowy. Rejon ten stanowi również miejsce masowych koncentracji żurawia, związane z jesienno-zimowym okresem migracji tego gatunku. W opinii mieszkańców populacja żurawia z roku na rok wzrasta i żerując na terenie gminy wyrządza szkody, głównie w uprawach zbożowych w okresie wiosenno-letnim.

Na obszarach większych kompleksów leśnych, w północnej i północno-wschodniej części gminy bytują populacje jeleni, dzików, saren, występuje kuna, borsuk i bóbr. Na ugorach spotykane są nieliczne zające szaraki, w zaroślach i ogrodach częste są jeże. U brzegów jeziora Łebsko licznie występuje piżmak.

W Łupawie spotykany jest pstrąg potokowy, lipień, kleń, certa, strzebla potokowa (chroniona), minóg strumieniowy – chroniony (na całej długości rzeki). W strefie brzegowej jeziora Łebsko pojawiają się liczne gatunki entomofauny wodnej (skąposzczety, mięczaki, nicienie, wieloszczety, larwy ważek i chruścików, kielże.

2.4. Charakterystyka obszarów funkcjonalnych

2.3.4. Formy prawnej ochrony przyrody i ochrona gatunkowa roślin i zwierząt

Na terenie gminy funkcjonuje kilka form ochrony przyrody. Należą do nich: część obszaru Słowińskiego Parku Narodowego, 2 rezerwaty, 267 użytków ekologicznych, 90 pomników przyrody.

Słowiński Park Narodowy obejmuje obszar 1146,27 ha w północno-zachodniej części terenu gminy. SPN utworzony został Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 23. 09. 1966 r. (Dz. U. Nr 42, z dn. 8. 10. 1966 r., poz. 254). Celem ochrony są dobrze zachowane formy brzegu morskiego o charakterze wydmowym, wraz z zachodzącymi w ich obrębie procesami morfogenetycznymi oraz charakterystyczną szatą roślinną i fauną. SPN został włączony do światowej sieci Rezerwatów Biosfery (program UNESCO MaB) w 1977 r. został on również zaliczony do najważniejszych ostoi dla awifauny wodno-błotnej, objętych ochroną w ramach Konwencji Ramsarskiej. Całość obszaru Parku jest także wytypowana do objęcia ochroną w ramach projektowanej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Rezerwaty przyrody

“Bagna Izbickie”, torfowiskowo-leśny, utworzony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Rolnictwa z dnia 12 X 1982 r. (M. P. Nr 25 z dnia 18. 10. 1982 r., poz. 234, par. 10). Obiekt zajmuje powierzchnię 281,18 ha, celem ochrony jest zachowanie torfowisk wrzosowiskowych typu atlantyckiego – charakterystycznego elementu szaty roślinnej Półwyspu Południowobałtyckiego.

“Torfowisko Pobłockie”, torfowiskowo-leśny utworzony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Rolnictwa z dnia 12 X 1982 r. (M. P. Nr 25 z dnia 18. 10. 1982 r., poz. 234, par. 11). Powierzchnia rezerwatu wynosi 112,3 ha, celem ochrony jest zachowanie torfowiska wysokiego typu atlantyckiego ze stanowiskiem woskownicy europejskiej oraz bagiennych zbiorowisk leśnych i zaroślowych.

Użytki ekologiczne

Ochroną w formie użytków ekologicznych objęto na terenie gminy ponad 500 ha. Do użytków ekologicznych należą:

- 2 obiekty uznane Rozporządzeniem Nr 12/97 Wojewody Słupskiego z dnia 19. 06. 1997 r. (Dz. Urz. Woj. Słupskiego Nr 16, poz. 83): działka nr 83 obręb Równo, pow. 0,59 ha oraz działka nr 416/1 obręb Rzuszcze o pow. 2,14 ha.
- 264 obiekty na terenie Nadleśnictwa Damnica o łącznej pow. 398,04 ha uznane za użytki ekologiczne Uchwałą Rady Gminy w Głównyzycach Nr 30/383/98 z dnia 20. 04. 1998 r. Są to w przewadze tereny bagiennie, torfowiska oraz nieużytki po wydobywaniu torfu, rzadko oczka wodne. Powierzchnia obiektów waha się od 0,16 ha do 25,12 ha. Najwięcej (131) jest niewielkich – do 1 ha, 28 kilkuhektarowych - do 10 ha, powyżej 10 ha - 9 obiektów.
- 1 obiekt uznany Rozporządzeniem Wojewody Pomorskiego Nr 2/2003 z 9.01.2003r, nr rejestru 271 (Dz. Urz. Woj. Pom. z 2003r. Nr 6, poz. 56). Obiekt stanowi kompleks torfowisk Krakulice o pow. łącznej 314,63 ha, położony częściowo w gminie Głównyzyce (obr. Gać, dz. nr 144/2, 144/1, 147/1), częściowo w Gminie Wicko (obr. Charbrowo, dz. nr 443, 445).

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Głównyzyce ustanowiono 90 pomników przyrody:

- 17 obiektów ustanowionych przez Wojewodę Słupskiego, w tym: 3 - Rozporządzeniem Nr 51 z dnia 28 sierpnia 1995 r. (nr rej. 376 i 377 oraz 668),
- 14 – Orzeczeniami Wojewody Słupskiego z lat: 1978, 1980, 1982 i 1984,
- 59 obiektów ustanowionych przez Radę Gminy w Głównyzycach Nr 28/381/98 z dnia 18.03. 1998 r.

Ochroną w formie pomników przyrody objęto okazałe drzewa pojedyncze – głównie dęby szypułkowe, lecz także daglezie, świerki pospolite, lipy drobnolistne, jesiony wyniosłe, buki zwyczajne, cisy pospolite, klony zwyczajne, a także egzotyczne gatunki: tulipanowiec japoński (Cece-nowo) i cypryśnik błotny (Żelkowo), grupy drzew – głównie buków zwyczajnych, cisów pospolitych,

dębów szypułkowych i lip, aleje i szpalery – lipa drobnolistna (50 szt.), dąb szypułkowy (5 szt) oraz 1 głąz narzutowy. Pojedyncze drzewa i grupy drzew zlokalizowane są najczęściej w parkach podworskich, m.in. w Wolini, Główczycach, Cieminie, Cecenowie, Wykosowie.

Formy ochrony proponowane

W Studium gminy wymieniono jako projektowane następujące formy ochrony przyrody (powtórzone za "Koncepcją systemu obszarów chronionych regionu słupskiego" z 1999 r.):

Obszary chronionego krajobrazu:

- Obszar Chronionego Krajobrazu "Pradolina Łeby" (część) obejmujący fragment pradoliny Łeby ze strefą krawędziową,
- Obszar Chronionego Krajobrazu "Dolina Łupawy" (część),

Tereny te wyróżniono w sieci obszarów chronionych ECONET – Polska, jako korytarze ekologiczne rangi krajowej.

Użytki ekologiczne - Nadleśnictwo Damnica wyodrębniło na terenach leśnych jeszcze 12 obiektów postulowanych do uznania za użytki ekologiczne o łącznej powierzchni 43,52 ha. (Program ochrony przyrody Nadleśnictwo Damnica, 2001, BULiGL, Szczecinek). Tym razem są to fragmenty lasów, przeważnie na siedliskach olsu oraz lasu mieszanego bagiennego, położone w dolinie Łupawy. Najmniejszy obiekt o pow. 0,09 ha, największy 12,16 ha.

Projektowane obszary europejskiej sieci Natura 2000

Specjalny Obszar Ochrony (SOO PLH220001) „Bagna Izbickie” wyznaczony zgodnie z Dyrektywą Siedliskową obejmuje dwa sąsiadujące płyty torfowisk, w tym rezerwat Bagna Izbickie.

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO PLB220006) „Ostoja Słowińska” wyznaczony zgodnie z Dyrektywą Ptasią obejmuje Słowiński Park Narodowy, powiększony o rejon torfowisk w rejonie Gaci.

Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt

Na terenie gminy ochrona gatunkowa realizowana jest na podstawie:

- Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 26 września 2001 w sprawie określenia listy gatunków zwierząt rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów dla danych gatunków i odstępstw od tych zakazów (Dz. U. Nr 130, poz. 1456),
- Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 11. 09. 2001 r. w sprawie określenia listy gatunków roślin rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów właściwych dla tych gatunków i odstępstw od tych zakazów (Dz. U. nr 106, poz. 1167).
- Rozporządzenia Wojewody Słupskiego nr 1 z dnia 13 lipca 1990 r. w sprawie ustanowienia ochrony 5 stanowisk ptaków chronionych,

Największa liczba chronionych gatunków roślin i zwierząt występuje na terenach objętych formami ochrony: w Słowińskim Parku Narodowym, rezerwach przyrody oraz użytkach ekologicznych. Należą do nich przede wszystkim gatunki związane z rozległymi obszarami torfowisk różnych typów występującymi wokół południowych brzegów jeziora Łebsko oraz w pradolinie Łeby, ze strefami krawędziowymi rzek Łeby i Łupawy.

Ochrona gatunkowa zwierząt

Ochrona gatunkowa realizowana na podstawie Rozporządzenia Wojewody Słupskiego nr 1 z dnia 30 lipca 1990 r. i dotyczy również chronionych gatunków ptaków drapieżnych, dla których wyznacza się strefę ochronną (ochrony ścisłej i częściowej) w celu ochrony ich lęgówisk (puchacz, orlik krzykliwy). W lasach na terenie gminy wyznaczono strefy ochronne dla 4 stanowisk orlika krzykliwego.

W granicach gminy występują liczne tereny ważne dla innych gatunków ptaków, związane głównie ze strefą brzegową jeziora Łebsko oraz łąkami okalającymi je od południa, a także w pradolinie Łeby. Część z nich jest chroniona w obrębie Słowińskiego Parku Narodowego.

Do najważniejszych obszarów położonych poza granicami Słowińskiego Parku Narodowego, należą **łąki nad Łebą k/Cecenowa**, stanowiące żerowisko najliczniejszej na Pomorzu i w Polsce kolonii lęgowej bociana białego, gniazdującej w Cecenowie. Są to również tereny łowieckie kani rdzawej, czarnej, błotniaka łąkowego.

Do gatunków objętych ochroną **ściłą** na terenie gminy należą przedstawiciele następujących grup zwierząt:

ryby: strzebla potokowa i koza,

płazy: traszka zwyczajna i grzebieniasta, ropucha szara, żaba moczarowa, wodna, jeziorkowa, śmieszka,

gady: jaszczurka zwinka i żyworodna, padalec zwyczajny, żmija zygzakowata,

ptaki: perkoz dwuczuby, bąk, bocian czarny, bocian biały, łabędź niemy, gągoł, orzeł bielik, błotniak stawowy, myszołów, przepiórka, żuraw, brodziec piskliwy, sieweczka rzeczna, rybitwa rzeczna, śmieszka, sierpówka, kukułka, puchacz, jerzyk, zimorodek, dzięcioły czarny, średni i duży, sowy, skowronek, brzegówka, dymówka, oknówka, świergotek polny, świergotek łąkowy, świergotek drzewny, pliszka siwa i górską, strzyżyk, pokrzywnica, rudzik, słowik szary, kopciuszek, pleszka, pokląska, białorzotka, kos, drozd śpiewak, paszkot, trzciniak, piegża, pierwiosnek, piecuszek, mysikrólik, muchołówka szara, muchołówka żałobna, sikora uboga, modraszka, bogatka, czubatka, sosnówka, remiz, wilga, dzieźba gąsiorek, sójka, kruk, szpak, wróbel, mazurek, zięba, grubodziób, trznadel, potrzos.

ssaki: wiewiórka, kret, ryjówka aksamitna, ryjówka malutka, nietoperze, jeż, wydra (poza stawami), borsuk.

Ochronie **częściowej** podlegają:

ptaki: mewa srebrzysta, wrona siwa, sroka,

ssaki: bóbr.

Na terenie gminy występują również gatunki należące do łownych - objęte przepisami ochronnymi wg. prawa łowieckiego. Należą do nich ssaki: sarna, jeleni, dzik, lis, jenot oraz ptaki: krzyżówka, słonka,

Na terenie gminy występuje także wiele gatunków w różnym stopniu zagrożonych wyginięciem. Wśród ptaków należą do nich: zagrożony globalnie bocian biały, zagrożone w skali europejskiej: bocian czarny, błotniak stawowy, żuraw, puchacz, zimorodek, dzięcioł czarny, dzięcioł średni, świergotek polny, gąsiorek, zagrożone w skali krajowej: cyraneczka, gągoł, samotnik, orzechówka. Do ryb narażonych na wyginięcie w kategorii najwyższego ryzyka należą gatunki: lipień i koza.

Ochrona gatunkowa roślin

Na terenie gminy występują liczne gatunki roślin objętych ochroną całkowitą i częściową. Do chronionych **ściśle** należą: storczyki – kukułka plamista, kukułka szerokolistna, kruszczyk szerokolistny, listera jajowata, rosiczki: okrągłolistna, długolistna, widłaki: torfowy, jałowcowaty i goździsty, grązel żółty, grzybień biały, paprotka zwyczajna, wawrzynek wilczczyko, wrzosiec bagienny, woskownica europejska, malina moroszka, bluszcz pospolity, (naturalne stanowiska), wiciokrzew pomorski. Do objętych ochroną **częściową** należą: konwalia majowa, kruszyna pospolita, marzanka wonna, bagno zwyczajne, wilżyna ciernista, kalina koralowa, porzeczką czarna, bobrek trójlistkowy, goździk kropkowany, przylaszczka pospolita, naparstnica purpurowa, z mszaków – min. wszystkie gatunki torfowców, z grzybów wszystkie gatunki grzybów wielkoowocnikowych.

Ochrona siedlisk

Oprócz ochrony gatunkowej, rozporządzeniem Ministra Środowiska wprowadzono ochronę siedlisk - siedliska przyrodnicze podlegające ochronie na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001 roku (Dz. U. Nr 92, poz. 1029).

Na terenie gminy można wyróżnić znaczną ich liczbę wraz z zachowanymi fragmentami płatów roślinności reprezentującymi charakterystyczne dla tych siedlisk grupy syntaksonomiczne. Należą do nich:

- starorzecza i inne naturalne, eutroficzne zbiorniki wodne (Nymphaeion, Potamogetonion),
- mokre łąki użytkowane ekstensywnie (Cirsio-Polygonetum),
- torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) oraz zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji (Sphagnetalia magellanici, Rhynchosporion albae),
- szuwary wielkoturzycowe,
- kwaśna buczyna niżowa (Luzulo pilosae-Fagetum),
- acidofilne dąbrowy (Fago-Quercetum),
- wilgotne wrzosowiska atlantyckie, z wrzoścem bagiennym (Erico Sphagnetalia),
- brzezina bagienna (Betuletum pubescentis),
- kontynentalny bór bagienny,
- łąg olszowo-jesionowy (Circae-Alnetum),
- olsy i łożowiska (Alnetea glutinosae),

2.3.5. Lasy ochronne

Lasy ochronne zajmują na terenie gminy 3 349 ha - ok. 37% ogólnej powierzchni lasów. Ustanowione są tylko na obszarach lasów w zarządzie Nadleśnictwa Damnica. Są to zwykle lasy wielofunkcyjne, o kilku kategoriach ochronności, gdzie podstawowa kategoria ochronności to przede wszystkim lasy wodochronne, jednocześnie stanowiące ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej i glebochronne. Do ochronnych zaliczono też lasy położone w odległości 50 km od granicy

administracyjnej Słupska (38,5 ha) oraz Wyłączony Drzewostan Nasienny o pow. 8,38ha, a także lasy o pow. 164ha, w obrębie rezerwatów położonych na terenie gminy.

2.3.3. Zieleń urządzona i chronione walory krajobrazu kulturowego

W gminie Główny zachowało się wiele przykładów zabytkowej zieleni urządzonej, jednak jej stan nie pozwala wyobrazić sobie jej niegdysiejsze walory. Na terenie gminy zachowało się 21 parków dworskich i pałacowych oraz 23 cmentarze. Należy wymienić wśród nich parki wpisane do rejestru zabytków:

- Cecenowo – park pałacowy z końca XVII w., pomnikowy drzewostan,
- Główny – park dworski z przełomu XIX i XX w., pomnikowy drzewostan,
- Górzyno – park pałacowy z I poł. XIX w.,
- Podole Wielkie park dworski krajobrazowy z poł. XIX w.,
- Równo – park dworski z II poł. XVIII w.,
- Skórzyno – Park dworski krajobrazowy, romantyczny z I poł. XIX w.,
- Szczypkowie – park dworski z XIX w.,
- Wielka Wieś – park pałacowy, krajobrazowy z poł. XIX w.,
- Wolinia – park pałacowy z poł. XVIII w., pomnikowy drzewostan,
- Wykosowo – park dworski z I poł. XIX w.,
- Żoruchowo – park pałacowy, krajobrazowy z poł. XIX w.,
- Żelkowo – park dworski, krajobrazowy z poł. XIX w.

Oraz w ewidencji konserwatorskiej

- Będziechowo – park dworski, angielski z poł. XIX w., pomnikowy drzewostan,
- Ciemino - park dworski z poł. XIX w., pomnikowy drzewostan,
- Choćmirówko - park dworski, krajobrazowy z I poł. XIX w.,
- Izbica - park dworski z poł. XIX w.,
- Klęcino – park pałacowy z poł. XIX w., pomnikowy drzewostan,
- Poblócie – park pałacowy z XVIII w.,
- Rumsko - park dworski, naturalistyczny z I poł. XIX w.,
- Warblino - park dworski, krajobrazowy z końca XIX w.,
- Wielka Wieś – park leśny, część założenia parkowego z poł. XIX w.

Cmentarze, wśród których do najcenniejszych należą:

- Główny – ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki z II poł. XIX w.,
- Izbica – ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki z II poł. XIX w.,
- Siodłonie - ewangelicki, nieczynny, z II poł. XIX w.,
- Szczypkowie - ewangelicki, nieczynny, z II poł. XIX w.,
- Żoruchowo - ewangelicki, nieczynny, z II poł. XIX w.

Pozostałe obiekty to częściowo zachowane, poniemieckie cmentarze ewangelickie położone w pobliżu miejscowości: Żelkowo (2 obiekty), Drzeżewo (2 obiekty), Podole Wielkie (2 obiekty), Gatki, Wolinia, Dargoleza (2 obiekty), Skórzyno, Rzuszcze, Stowięcino, Gostkowo, Szczypkowie, Warblino, Wielka Wieś.

Zmiany społeczno – gospodarcze, własnościowe i migracje narodowościowe, jakie miały miejsce na terenie całego Pomorza w 2 połowie XX wieku, przyczyniły się do utraty pierwotnego znaczenia i w konsekwencji znacznej degradacji całej niemal zieleni komponowanej i urządzonej – również na terenie gminy Główny. W jej miejsce – szczególnie po roku 1990 – wkracza coraz szerzej zieleń ozdobnych i rekreacyjnych ogrodów przydomowych. Niewielka powierzchnia większości ogrodów sprawia, iż miejsce rozłożystych lip i dębów, zajmują w nich drzewa i krzewy iglaste, żywotniki, różaneczniki i inne gatunki obce. To właśnie estetyka ogrodów przydomowych ma obecnie istotne znaczenie dla obrazu zieleni urządzonej w gminie.

Niestety, nie ma wielu dobrych przykładów współczesnej zieleni urządzonej na terenach publicznych. Można tu wymienić kompleks sportowo – rekreacyjny przy szkole w Poblóciu.

Krajobraz gminy kształtuje także budownictwo historyczne. Większość spośród miejscowości należała do majątków ziemskich, gdzie w parku stał dwór właściciela, a prócz zabudowy gospodarczej i czworaczej na folwarku, istniały również zagrody chłopskie – w znacznej części w formie skromnych zabudowań kolonijnych. Stąd też najliczniej reprezentowana jest XIX – wieczna zabudowa skupiona w kompleksach dworsko - folwarcznych, reprezentowana przez pałace, dwory, budynki gospodarcze i zagrodowe.

Gmina Główny jest niezwykle bogata w obiekty dziedzictwa kulturowego. Pałace i dwory - zachowały się w różnym stopniu w 15 - tu miejscowościach. Spośród nich 10 wpisano do rejestru zabytków (Cecenowo, Główny, Górzyno, Podole Wielkie, Skórzyno, Szczypkowice, Wielka Wieś, Wolinia, Wykosowo, Żoruchowo), w ewidencji figurują Ciemino, Pobłocie, Przebędowo, Rzuszcze i Zgojewo, obiekt w Choćmirówku, póki co nie jest objęty opieką konserwatorską. Zachowane zabytkowe folwarki, wpisane do rejestru zabytków – Główny i Wolinia oraz do ewidencji konserwatorskiej w Cecenowie, Skórzynie, Szczypkowicach i Żoruchowie, w znacznej części zmieniły swoje pierwotne układy poprzez dobudowywanie nowych obiektów.

Nie użytkowane lub zamieszkałe przez bezrobotnych w większości byłych pracowników pgr, ulegają przyspieszonej dewastacji. Szczególnie dramatyczny stan przedstawiają obiekty w Cecenowie i Wolini – najcenniejsze, bo z XVIII – wiecznym rodowodem. W kompleksie pałacowo – parkowym w Wolini zachowała się jedyna na terenie powiatu oranżeria pałacowa, niestety jej obecny stan (podobnie, jak całego założenia) nie rokuje jej dalszego przetrwania. Pozytywnym przykładem rozpoczętej rewaloryzacji są natomiast cenne pałace w Podolu Wielkim, Wielkiej Wsi i Górzynie, a właściwego wykorzystania i opieki – zajęty przez szkołę pałac w Pobłociu.

W gminie, gdzie gospodarkę w przeszłości zdominowała wielka własność ziemska, niewiele jest znaczących przykładów historycznej zabudowy zagrodowej. Historyczna zabudowa zagrodowa to głównie budynki z XIX i początków XX wieku. Nieliczne są w gminie charakterystyczne dla Pomorza budynki o konstrukcji szachulcowej – pięć obiektów wpisanych do ewidencji konserwatorskiej. Zdecydowaną większość historycznego budownictwa wiejskiego stanowią proste, lecz o dobrych proporcjach XX-wieczne budynki murowane, czasem ze skromnym detalem architektonicznym.

Obok folwarcznych budynków gospodarczych, są też pozostałości historycznej architektury przemysłowej. Należy wymienić pomiędzy nimi stacyjki kolei żelaznej - stanowiące jedyny ślad po zlikwidowanych już liniach – w Cecenowie, Głównych i Pobłociu. Charakterystycznym elementem krajobrazu gminy są budowle ziemne, pozostałe po zlikwidowanych liniach kolejowych. W większości wsi stoją stacje transformatorowe z okresu pierwszej elektryfikacji – a więc początków XXw.

Ciekawym przykładem „wsi – miasteczka” jest siedziba władz gminy, miejscowość Główny, gdzie zachowały się niewielkie eklektyczne kamieniczki i – niespotykany nigdzie w powiecie – przykład wiejskiej sali teatralnej, ze zdobionym balkonem wewnętrznym.

Nieliczne są w krajobrazie tej rozległej gminy zabytkowe kościoły. Pięknie położone obiekty w Głównych (XIX w murowany) i Cecenowie (murowany, XIX w) oraz Stowięcinie (murowany z XV w.), wpisano do rejestru zabytków. W ewidencji konserwatorskiej figurują XIX w murowane obiekty w Izbicy, Podolu Wielkim i Żelkowie.

O krajobrazie kulturowym gminy stanowią też pozostałości wczesnośredniowiecznego osadnictwa. Pośród 75 objętych ochroną stanowisk archeologicznych, 19 zostało objętych strefą bezwzględnej ochrony konserwatorskiej „W”.

2.4. Ocena wielkości zasobów i walorów środowiska gminy

Najważniejsze zasoby i walory środowiska	występowanie na terenie gminy	znaczenie w opinii mieszkańców *
korzystne położenie geograficzne	raczej nie – peryferyjnie w stosunku do dużych ośrodków osadniczych, poza przebiegiem dróg krajowych	
atrakcyjny krajobraz	tak, szczególnie w strefie ekspozycji mierzei gardzieńsko - łebskiej	
rozwinęta sieć rzek, strumieni i cieków powierzchniowych	tak, rzeki Łeba i Łupawa, wiele mniejszych rzek i cieków powierzchniowych, z czego znaczna część to urządzenia melioracyjne	

jeziora, duże zbiorniki wodne	brak, poza dostępem do jeziora Łebsko	
czyste wody powierzchniowe	raczej nie – wody dużych rzek w stopniu średnim, mniejsze cieki często skażone sanitarnie,	
czyste powietrze atmosferyczne	tak, na całym obszarze	
zasoby leśne	w stopniu średnim, poniżej średniej powiatowej, w większości niewielkie kompleksy, 29% powierzchni gminy	
obszary i obiekty przyrodnicze o uznanej wartości, objęte ochroną prawną	w stopniu średnim, część gminy w granicach Słowińskiego Parku Narodowego, liczne użytki ekologiczne i pomniki przyrody, 2 rezerваты	
znaczące zasoby wód podziemnych	tak, duże zasoby, lecz zalegające peryferyjnie	
wartościowe elementy krajobrazu kulturowego	w stopniu średnim, liczne pałace i dwory – niestety w większości zdewastowane	
dobrej jakości gleby	tak, wysoki potencjał agroekologiczny	
łagodny klimat	tak, pozostający pod wpływem basenu Morza Bałtyckiego	
zasoby geologiczne i złoża kopalin	w znikomym stopniu, jedynie złoża torfów, przydatnych do produkcji ogrodniczej	
zasoby energii odnawialnej	tak, bardzo duże zasoby energii wiatrowej, jak też pochodzącej z biomasy, geotermalnej i słonecznej	
różnorodność biologiczna, występowanie chronionych gatunków roślin i zwierząt	w stopniu średnim – głównie w obszarach objętych ochroną prawną	

* -w skali od jednej (*) do pięciu (*****) gwiazdek

3. Stan i tendencje przeobrażeń środowiska przyrodniczego gminy

3.1. Rzeźba terenu i przyczyny jej przekształceń

Przeobrażenia rzeźby terenu na obszarze gminy Główny związane są przede wszystkim z regulacją stosunków wodnych (kanały, rowy, wały przeciwpowodziowe), pozyskiwaniem kopalin, spiętrzaniem wód dla celów energetycznych i hodowli ryb oraz w mniejszym stopniu ze składowaniem odpadów oraz robotami niwelacyjnymi typowymi dla terenów zabudowy osiedlowej.

Stosunkowo największe przeobrażenia rzeźby na obszarze gminy Główny związane są z realizacją systemu melioracji wodnych i polderów przeciwpowodziowych. Łączna długość wałów przeciwpowodziowych wynosi 31,3 km, a kanałów – 36 km. Rozbudowana zwłaszcza na północy gminy sieć rowów melioracyjnych obejmuje 7 661 ha. Łączna długość rowów szczegółowych wynosi 60,9 km. Przekształceń rzeźby dokonano budując duży zespół stawów pstrągowych z groblami zlokalizowany w dolinie Łupawy koło Żelkowa. W dolinie Łupawy wybudowano progi wodne (jazy) spiętrzające wody rzeczne dla celów hydroenergetycznych. Zlokalizowane są one w Drzeżewie i Żelkowie. Małe spięzrenie znajduje się również w Głównych na Strumyku Głównym.

Przekształcenia rzeźby związane z eksploatacją surowców są na przeważającym obszarze gminy znikome, tylko lokalnie w okolicach m. Gace duże. Obecnie prowadzona jest jedynie eksploatacja torfu ze złoża Krakulice – Gace. Wydobywanie prowadzone jest na podstawie dokumentów wynikających z prawa górniczego i geologicznego (ważna koncesja, zatwierdzony obszar i teren górniczy). Rozległy obszar potorfii dawnej kopalni o powierzchni około 300 ha objęty został ochroną w formie użytków ekologicznych do samoczynnej regeneracji. Większe nieczynne lokalne wyrobiska kruszywa znajdują się w Żelkowie i Głównych. Małe nieczynne punkty deponowania odpadów znajdują się w Izbicy, Stowiecinie, Żelkowie i Cecenowie; ich tereny częściowo zrekultywowano.

3.2. Czystość powietrza atmosferycznego i przyczyny zmian jego jakości

W roku 2001 WIOŚ prowadził monitoring dwutlenku siarki i dwutlenku azotu metodami pasywnymi (w okresie jednego miesiąca) we wszystkich powiatach woj. pomorskiego. Według tej metody średnioroczne stężenie dwutlenku azotu w miejscowości Główny wynosiło $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (dopuszczalne $\text{Da} = 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$), dwutlenku siarki $2 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (dopuszczalne $\text{Da} = 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Są to wartości zbliżone do najmniejszych w powiecie.

W opinii WIOŚ stan jakości powietrza ulegał w ostatnich latach zdecydowanej poprawie (Raport o stanie środowiska woj. pomorskiego w 2001r). Jedynie zanieczyszczenia związane bez-

pośrednio z komunikacją samochodową w sąsiedztwie głównych ciągów komunikacyjnych pozostają na nie zmienionym poziomie lub wzrastają. Dotyczy to zwłaszcza dwutlenku azotu i ozonu. Przez teren gminy Główczyce przebiega tylko jeden znaczący trakt komunikacyjny – droga wojewódzka Słupsk – Puck, na której natężenie ruchu jest stosunkowo niewielkie, nie on więc stanowi o zanieczyszczeniu powietrza atmosferycznego związanym z komunikacją, a raczej poruszające się lokalnie stare ciągniki rolnicze i pojazdy ciężarowe, wielokrotnie przekraczające normy emisji spalin.

Na obszarze gminy niewiele jest większych obiektów emitujących do powietrza zanieczyszczenia pochodzące ze spalania węgla. Jest to kotłownia osiedlowa w Główczycach, kotłownia szkolne i osiedlowe po b. pgr oraz gorzelnie w Główczycach, Podolu Wielkim i Wolini. Znaczącym i uciążliwym w sezonie grzewczym źródłem zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego jest średnia i niska emisja, pochodząca ze spalania niskoenergetycznego węgla w gospodarstwach domowych i niewielkich kotłowniach lokalnych. Ten nośnik energii wpływający niekorzystnie na stan czystości powietrza atmosferycznego, wykorzystywany jest do ogrzewania mieszkań przez około 80-85% gospodarstw domowych w gminie.

W powietrzu atmosferycznym gminy Główczyce zaznacza się lokalnie złowonność, będąca wynikiem niewłaściwego składowania nawozów naturalnych w gospodarstwach rolnych oraz wylewania surowej gnojowicy na pola. Specyficzne odory do powietrza emituje zakład masarniczy „Damaszk”.

Zważywszy przedstawione powyżej czynniki zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w gminie Główczyce, spełnia ono wszystkie wymagane normy czystości.

3.3. Natężenie hałasu komunikacyjnego i pochodzącego z innych źródeł, zmiany w klimacie akustycznym,

Hałas, nieodłącznie związany z działalnością człowieka, jest przyczyną degradacji środowiska przyrodniczego, skutkującą obniżeniem poziomu warunków życia.

Na obszarze gminy Główczyce źródłami hałasu „zorganizowanego” są głównie środki transportu i komunikacji drogowej. Według badań prowadzonych przez Państwowy Instytut Higieny, negatywne subiektywne wrażenia odbiorców powoduje już średnie (powyżej 52 dB) natężenie hałasu komunikacyjnego. Dla terenów zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej – a więc wiejskich ośrodków osadniczych, dopuszczalny poziom hałasu nie powinien przekraczać w porze dziennej 60 dB (55 dB), a w porze nocnej 50 dB (45 dB). Wartości progowe poziomów hałasu, którego źródłem jest ruch pojazdów poruszających się po drogach, których przekroczenie powoduje zaliczenie obszaru do kategorii zagrożonego hałasem, wynoszą dla terenów mieszkaniowych 75 dB w porze dziennej i 67 dB w porze nocnej.

Na obszarze gminy hałas nie stanowi problemu o istotnym znaczeniu. Nie są też prowadzone systematyczne badania hałasu drogowego. Natężenie ruchu na drodze wojewódzkiej nie jest obecnie znaczące i jej uciążliwość hałasowa jest stosunkowo niewielka.

Na terenie gminy Główczyce nie funkcjonują zakłady przemysłowe emitujące hałas. Nie dokonywano pomiarów uciążliwości akustycznych od działalności gospodarczej, nie wydano też decyzji zezwalających na emisję hałasu. Niewielką uciążliwość lokalną mogą powodować zakłady rzemieślnicze, jednak w ostatnim czasie nie wpływały skargi na ich działalność.

3.4. Źródła wibracji i promieniowania elektromagnetycznego

Przez obszar gminy przebiega na długości ok. 17 km linia elektroenergetyczna 400 kV Dolna Odra – Żarnowiec. W strefie 70 m pod linią obowiązuje zakaz zabudowy.

W granicach gminy wzniesiono stacje bazowe telefonii komórkowej - punktowe emitory promieniowania elektromagnetycznego. (Klęcino, Rzuszcze, Podole)

3.5. Czystość wód powierzchniowych i jakość wód podziemnych

Raport o stanie środowiska woj. pomorskiego w 2000 r stwierdza poprawę jakości wód rzeki Łęby. Wprowadzie badania przeprowadzone w jej zlewni przez WIOŚ w 2000r wykazały, że Łęba prowadzi nadal wody pozaklasowe pod względem sanitarnym na odcinku od Lęborka do punktu kontrolnego w Cecenowie, lecz poniżej Gaci do ujścia do jez. Łębsko w już w III klasie czystości (5 lat wcześniej poza klasą). Pod względem fizykochemicznym wody rzeki zakwalifikowano do II klasy, a hydrobiologicznym – do I klasy. Monitoring reperowy (krajowy) prowadzony w przekroju Cecenowo w 2001 r wykazywał nadal średnie zanieczyszczenia fizykochemiczne - II klasa, i ponadnormatywne zanieczyszczenie bakteriologiczne, na którym zaważyło 19% wyników wartości miana Coli, pomimo że przez większość cyklu badawczego zawartość bakterii typu fekalnego spełniała normy III klasy.

Skład organizmów planktonowych potwierdził II-klasową jakość wód, koncentracja chlorofilu „a” niezmiennie przez cały okres badań utrzymywała się w I klasie czystości. Zły stan sanitarny wód Łeby jest wynikiem niewłaściwej gospodarki prowadzonej przede wszystkim poza obszarem gm. Główczyce.

Wyniki monitoringu regionalnego prowadzonego w zlewni Łeby w 2000r wykazały ponadto utrzymywanie się złego stanu sanitarnego wód Cieku spod Dargolezy (inaczej Warblinianka, często również dolny odcinek cieku uznawany bywa za rzekę Pustynkę), uchodzącego do jez. Łebsko. Pod względem fizykochemicznym i hydrobiologicznym wody spełniały normy klasy II. Zanieczyszczenie tego cieku uwarunkowane jest głównie nieprawidłową gospodarką ściekową w granicach gminy Główczyce – przedostają się do niego odcieki gnojówki z obiektów hodowlanych w Wolini, Dargolezie, Podolu i Szczypkowicach. Natomiast jakość wód ujściowego odcinka rzeki Rzechcinki (poniżej osady Karpno) uległa poprawie w stosunku do 1995r, kiedy to wskaźniki bakteriologiczne jak i fizykochemiczne nie spełniały norm. W 2000r stan sanitarny kwalifikował wody rzeki do III klasy, a jakość fizykochemiczną do II klasy.

Wyniki badań czystości wód prowadzone przez WIOŚ w 2001r w ramach monitoringu regionalnego zlewni rzeki Łupawy wykazały na odcinku Łupawy w granicach gm. Główczyce III klasę pod względem sanitarnym i II klasę pod względem fizykochemicznym. Zawartość tlenu rozpuszczonego kwalifikowała wody rzeki do I klasy. W stosunku do 1996 roku nastąpiła wyraźna poprawa jakości sanitarnej wód Łupawy.

Jakość wód jeziora Łebsko badanego przez WIOŚ w 1995 roku zakwalifikowano do III klasy (pod względem sanitarnym – III klasa). Jezioro jest odbiornikiem zanieczyszczeń wnoszonych przez rzekę Łebę, Ciek spod Dargolezy i rowy melioracyjne.

Jakość wód podziemnych omówiono w oparciu o wyniki analiz fizykochemicznych prób wody pobranych w trakcie próbnym pompowań otworów studziennych oraz w trakcie eksploatacji studni. Ocenę jakości wód przeprowadzono na podstawie „Klasyfikacji jakości zwykłych wód podziemnych dla potrzeb monitoringu” wg Błaszczyka i Macioszczykowej zweryfikowanej w 1995 r.

Wody czwartorzędowego piętra wodonośnego to przede wszystkim wody wodorowęglanowo – wapniowe. Generalnie wody tego piętra zakwalifikowane zostały do klasy Ib - wysokiej jakości oraz klasy II - średniej jakości. Są to wody bez smaku i zapachu. Najczęściej wody tego piętra charakteryzują się barwą nie wyższą od 20 mg Pt/dm³. Odczyn wód jest z najczęściej obojętny. Charakteryzują się one z reguły naturalną podwyższoną zawartością żelaza /0,3 – 1,9 mgFe/dm³/ i manganu /od ilości śladowych do 0,13 mgMn/dm³/.

Jony chlorkowe występują w niewielkich stężeniach, od kilku do kilkudziesięciu mg Cl/dm³. Najwyższe stężenie chlorków odnotowano na ujęciu w Ciemnie /85,0 mg Cl/dm³/.

Mineralizacja wyrażona suchą pozostałością, kształtuje się najczęściej w granicach od 172 – 320 mg/dm³. Utrzymująca się wysoka zawartość azotanów /55 mg N/dm³/ w wodach podziemnych, spowodowała wyłączenie z eksploatacji studni głębinowych w Wielkiej Wsi.

Wody z utworów trzeciorzędowych w obszarze gminy są najczęściej wysokiej jakości – kl. Ib. Z reguły wody tego piętra charakteryzują się barwą nie wyższą od 10 mg Pt/dm³. Są klarowne. Stężenie jonów wodorowęglanowych mieści się w granicach od 6,5 – 8,5. Zawartość wapnia i magnezu stawia wodę w grupie wód średnich. Średnia wartość jonów wapnia i magnezu waha się ok. 160 mg CaCO₃/dm³. Zawartość jonów żelaza występuje w ilościach od śladowych do 0,5 mgFe/dm³ w Główczykach. Zawartość manganu nie przekracza wartości 0,1 mgMn/dm³.

W obszarze gminy Główczyce wody podziemne w utworach trzeciorzędowych zaliczone są do grupy wód słodkich. Jony chlorkowe występują w niewielkich stężeniach, od kilku do kilkunastu mg Cl/dm³. Mineralizacja wyrażona suchą pozostałością, kształtuje się najczęściej w granicach od 160 – 300 mg/dm³.

Powyższa analiza wykazuje, że ujmowane wody podziemne w swym składzie zawierają z reguły związki żelaza i manganu przekraczające wskaźniki ustalone dla wody do picia rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 19 listopada 2002 r. w sprawie wymagań dotyczących jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. Nr 203, poz. 1718). W związku z powyższym wymagają uzdatniania przed wprowadzeniem do sieci wodociągowej, tj. ograniczenia zawartych w wodzie ilości związków żelaza i manganu do wartości określonych w obowiązujących przepisach.

Tabela: Jakość wód podziemnych w studniach i ujęciach przebadanych jednorazowo:

	Nazwa ujęcia (miejscowość)	Wiek geologiczny	Klasa jakości wód	Wskaźniki decydujące o zakwalifikowaniu do klasy jakości wód
1	2	3	4	5
1.	Będzichowo	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,3 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,05 mg Mn/dm ³
2.	Będzimirz	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,5 mg Fe/dm ³

Program Ochrony Środowiska dla powiatu słupskiego i gmin powiatu słupskiego
Gmina Główny

3.	Ciemino	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,3 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,1 mg Mn/dm ³ Barwa – 15 mg Pt/dm ³ Chlorki – 85,0 mg Cl/dm ³
4.	Dargoleza	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,3 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,07 mg Mn/dm ³
5.	Dochowo	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,3 mg Fe/dm ³
6.	Dochówko	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,3 mg Fe/dm ³
7.	Drzezewo	czwartorzęd	II	Azotany – 4,0mg N/dm ³ Mętność – 3,0 SiO ₂ /dm ³ Mangan – 0,1 mg Mn/dm ³ Żelazo – 0,4 mg Fe/dm ³
8.	Główny	trzeciorzęd	Ib	Żelazo – 0,3-0,5 mg Fe/dm ³ Mętność – 3,0 SiO ₂ /dm ³
9.	Kłęcino	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,8 mg Fe/dm ³
10.	Lipno	czwartorzęd	Ia	Żelazo – 0,05 mg Fe/dm ³
11.	Następowo	czwartorzęd	II	Żelazo – 1,8 mg Fe/dm ³ Mętność – 3,0 SiO ₂ /dm ³
12.	Pobłocie	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,3-0,8 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,01-0,06 mg Mn/dm ³
13.	Podole Wielkie	czwartorzęd	III	Żelazo – 3,0 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,13 mg Mn/dm ³ Azotany – 81,0mg N/dm ³
14.	Przebędowo	czwartorzęd	Ia	Żelazo – 1,1 mg Fe/dm ³
15.	Rówienko	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,3 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,11 mg Mn/dm ³
16.	Równy	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,9 mg Fe/dm ³
17.	Rumsko	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,8 mg Fe/dm ³ Mętność – 2,0 SiO ₂ /dm ³
18.	Rzuszczę	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,5 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,1 mg Mn/dm ³
19.	Skórzyno	czwartorzęd	II	Żelazo – 1,0 mg Fe/dm ³ Mętność – 5,0 SiO ₂ /dm ³
20.	Siodłonie	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,4 mg Fe/dm ³ Mętność – 1,2 SiO ₂ /dm ³
21.	Stowięcino	czwartorzęd	Ia	Żelazo – 0,1 mg Fe/dm ³
22.	Szczytkowice	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,5-1,2 mg Fe/dm ³ Barwa – 20-30 mg Pt/dm ³
23.	Warblino	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,7 mg Fe/dm ³ Mangan – 0,05 mg Mn/dm ³
24.	Wolinia	trzeciorzęd	II	Żelazo – 0,5-1,2 mg Fe/dm ³
25.	Wykosowy	czwartorzęd	Ib	Żelazo – 0,5 mg Fe/dm ³ Azotany – 2,0mg N/dm ³
26.	Zawada	czwartorzęd	II	Żelazo – 0,6 mg Fe/dm ³
27.	Zgojewo	trzeciorzęd	Ib	Żelazo – 0,18-0,5mg Fe/dm ³ Mętność – 10,0 SiO ₂ /dm ³
28.	Zgojewko	czwartorzęd	Ib	Azotany – 4,0mg N/dm ³
29.	Żelkowy	trzeciorzęd	Ib	Żelazo – 0,5mg Fe/dm ³
30.	Żoruchowy	trzeciorzęd	Ib	Żelazo – 0,5mg Fe/dm ³

Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 107 „Pradolina Łęby” charakteryzuje się bardzo słabą izolacją od powierzchni terenu, z tego też względu narażony jest na przenikanie zanieczyszczeń z powierzchni. Częściowo izolują go pokłady torfu. W granicach gm. Główny leży północno zachodnia część zbiornika wraz z projektowanymi strefami Najwyższej Ochrony (ONO) i Wysokiej Ochrony (OWO). Wyznaczone w dokumentacji hydrogeologicznej strefy obejmują 20% powierzchni gminy.

Wody w obrębie Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 115 „Łupawa” udokumentowanego na południu gminy charakteryzują się dobrą jakością o stabilnym, prawie na całej powierzchni, składzie.

Jako średnią oceniono jakość wód podziemnych poza zbiornikami (klasa II, ze względu na zawartość Fe i Mn) w paśmie Szczytkowice – Podole i na północ od tej linii.

3.6. Przyczyny zmian w ilości i jakości wód powierzchniowych i podziemnych

3.6.1. Informacje o sieci wodociągowej gminy (na koniec 2001)

– długość sieci wodociągowej wynosi ok. 50,3 km.

- 98% mieszkańców gminy zaopatrywanych jest w wodę ze zbiorowych urządzeń wodociągowych
- funkcjonujące na terenie gminy systemy wodociągowe to:
  - wodociąg grupowy Główczyce – Klęcinko – Wielka Wieś z ujęciem wody w Główczykach,
  - wodociąg grupowy Rzuszcze – Rzuski Las – Izbica z ujęciem wody w Rzuszczu,
  - wodociąg grupowy Pobłocie – Cecenowo – Gać z ujęciem wody w Pobłociu,
  - wodociąg grupowy Będzichowo- Choćmirówko – Choćmirowo z ujęciem wody w Będzichowie
  - wodociąg grupowy Stowięcino- Podole Wielkie z ujęciem wody w Stowięcinie,
  - wodociąg grupowy Rówienko – Skórzyno z ujęciem wody w Rówienku, Przebędowo,
  - wodociągi wiejskie obsługujące wsie: Zgojewo, Ciemino, Górzyno, Żoruchowo, Dargoleza, Żelkowo, Szczypkowice, Stowięcino, Drzezewo, Będzimierz, Zgojewko, Następowo, Siodłonie, Lipno, Zawada, Wolinia, Pękalin, Warblino, Dochówko, Dochowo, Wykosowo, Równno, Rumsko

Tabela: Pobór wody z głównych ujęć położonych na terenie gminy

Lp.	Nazwa ujęcia/	Nazwa użytkownika ujęcia wody	Wiek utworów	Wydajność ujęcia [m ³ /h]	Pobór wody [m ³ /rok]
1	2	3	4	5	6
1	Będzichowo	Urząd Gminy	Q	18,0	9.900
2	Będzimierz	Urząd Gminy	Q	b.d.	b.d.
3	Ciemino	Urząd Gminy	Tr	14,0	17.200
4	Dargoleza	Urząd Gminy	Q/Tr	70,0	19.600
5	Dochowo	Urząd Gminy	Q	24,0	4.900
6	Dochówko	Urząd Gminy	Q	4,3	1.000
7	Drzezewo	Urząd Gminy	Q	12,8	5.500
8	Główczyce	Urząd Gminy	Q	108,0	151.300
9	Górzyno	Urząd Gminy	Q	34,0	11.000
10	Lipno	Urząd Gminy	b.d.	b.d.	900
11	Następowo	Urząd Gminy	Q	64,0	300
13	Pobłocie	Urząd Gminy	Q	84,0	66.300
14	Przebędowo	Urząd Gminy	Q	48,0	3.00
16	Równno	Urząd Gminy	Q	22,0	5.200
17	Rumsko	Urząd Gminy	Q	46,5	15.900
18	Rzuszcze	Urząd Gminy	Q	22,0	26.300
19	Siodłonie	Urząd Gminy	Q	20,5	4.700
20	Stowięcino	Urząd Gminy	Q	48,0	30.500
21	Szczypkowice	Urząd gminy	Q	55,0	14.400
22	Warblino	Urząd gminy	Q	11,3	3.400
23	Wolinia	Urząd Gminy	Tr	30,0	14.600
24	Wykosowo	Urząd Gminy	Q	46,0	13.500
25	Zawada	Urząd Gminy	Q	12,5	600
26	Zgojewo	Urząd Gminy	Q/Tr	48,0	10.600
27	Zgojewko	Urząd Gminy	Q	11,0	600
28	Żelkowo	Urząd Gminy	Tr	28,0	10.800
29	Żoruchowo	Sp. Mieszkaniowa	Tr	43,5	b.d.

Aktualne zużycie wody w poszczególnych systemach wodociągowych nie przekracza ustalonych zasobów eksploatacyjnych dla poszczególnych ujęć wody. Na każdym z ujęć występuje nadwyżka wody. Stąd wniosek, że pobór wody na terenie gminy nie powoduje zachwiania równowagi zasobów dyspozycyjnych.

Zagrożeniem dla jakości wód podziemnych w obszarze gminy jest intensywna uprawa ziemniaka w rejonie wsi Dochówko. Analiza danych raportu z monitoringu lokalnego obszaru upraw ziemniaka za rok 2002 dla kompleksu rolnego Dochówko wykazała tendencję do obniżenia jakości wód podziemnych zanieczyszczeniami z powierzchni ziemi. W wodach podziemnych stwierdzono podwyższoną zawartość azotu azotynowego (0,081mg N/dm³), co kwalifikuje je do III, klasy, a z uwagi na przewodność elektrolityczną (444 S/cm) do II klasy. Analiza porównawcza wyników badań z wiosny i jesieni 2002 roku wykazała wzrost zawartości chlorków i siarczanów. Przeprowadzone badania wykazały również wzrost zawartości azotanów na ujęciu wiejskim w Wielkiej Wsi do wartości 13,5 mg N/dm³.

3.6.2. Odprowadzenie ścieków nieoczyszczonych do wód powierzchniowych, gruntowych i gleby

A. Miejsca bezpośredniego odprowadzania ścieków surowych do wód: brak informacji

B. Miejsca przypuszczalnego wprowadzania ścieków do środowiska: przez nieszczelne szamba

Ze względu na ograniczony dostęp do systemów kanalizacyjnych w obszarze gminy powstające ścieki bytowe w większości gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych. Wykonano je na terenie każdej z wsi. Ich ilość uzależniona jest od wielkości jednostki osadniczej oraz funkcjonowania systemów kanalizacyjnych. Na terenie gminy nie prowadzono dotychczas badań szczelności zbiorników bezodpływowych. Jednakże, większość eksploatowanych zbiorników bezodpływowych została oddana do użytkowania bez odbioru końcowego, w tym sprawdzenia szczelności. Niechlubną praktyką w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych (kiedy ścieki głównie odprowadzane do zbiorników bezodpływowych) było wykonywanie ich z nieszczelnym dnem. Potwierdzają to odnotowane zanieczyszczenia wód podziemnych azotanami w Wielkiej Wsi, Podolu Wielkim i bakteriami coli w Następowie i Pobłociu w 2001 roku.

C. Miejsca odprowadzania nie oczyszczonych wód deszczowych z kanalizacji burzowej

- Na terenie wsi Główny w głównych ulicach funkcjonuje sieć kanalizacji ogólnospławnej, z kilkoma wylotami do Strumyka Głównyckiego, aktualnie wykorzystywana do odprowadzenia wód deszczowych
- wylot ścieków opadowych do rowu melioracyjnego w Pobłociu
- wylot ścieków opadowych do rowu melioracyjnego w Szczyrkowicach;
- wylot ścieków opadowych do rowu melioracyjnego w Stowiecinie

3.6.3. Kanalizacja gminy i oczyszczalnie ścieków

- długość sieci kanalizacyjnej na koniec 2002 roku wynosiła 12,6 km.
- odsetek mieszkańców gminy, z domów których ścieki kierowane są poprzez kanalizację sanitarną do oczyszczalni ścieków wynosi 40%.
- liczba gospodarstw domowych odprowadzających ścieki do zbiorowych urządzeń kanalizacyjnych – 829
- funkcjonujące na terenie gminy systemy kanalizacyjne:
  - grupowy system kanalizacji sanitarnej Stowiecino – Podole Wielkie z oczyszczalnią ścieków w Stowiecinie
  - wiejski system kanalizacji sanitarnej obsługujący wieś Żoruchowo
  - wiejski system kanalizacji sanitarnej obsługujący wieś Główny
  - wiejski system kanalizacji sanitarnej obsługujący wieś Górzyno
  - wiejski system kanalizacji sanitarnej obsługujący wieś Pobłocie

Tabela: Oczyszczalnie ścieków w gminie

Lp.	Nazwa i lokalizacja oczyszczalni	Obszar z którego oczyszczalnia zbiera ścieki	Typ oczyszczalni M-mechaniczna B-biologiczna	Prze-pustowość [m ³ /d]	Odbiornik oczyszczonych ścieków	Parametry ścieków oczyszczonych
1	2	3	4	5	6	7
1	komunalna w Głównych	Główny	MB BIOBLOK BIO-100	257,5	rzeka Pustynka	BZT ₅ - 22,0 mg O ₂ /l CHZT - 80,0 mg O ₂ /l zawiesina ogólna - 20,0 mg/l azot ogólny - 69,0 mg N/l fosfor ogólny - 1,2mg P/l
2	komunalna Górzyno	Górzyno	MB złoże biologiczne	24,0	rzeka Rzechcianka	BZT ₅ - 130,0 mg O ₂ /l CHZT - 326,0 mg O ₂ /l zawiesina ogólna - 39,0 mg/l azot ogólny - 51,0 mg N/l fosfor ogólny - 10,0 mg P/l
3	komunalna Stowiecino	Stowiecino	MB złoże biologiczne	35,0	rów melioracyjny dopływ rz. Łeby	BZT ₅ - 113,0 mg O ₂ /l CHZT - 297,0 mg O ₂ /l zawiesina ogólna - 105,0 mg/l azot ogólny - 59,0 mg N/l fosfor ogólny - 25,0 mg P/l
4	komunalna Pobłocie	fragment wsi Pobłocie	MB złoże biologiczne	30,0	rów melioracyjny dopływ rz. Łeby	BZT ₅ - 120,0 mg O ₂ /l CHZT - 301,0 mg O ₂ /l zawiesina ogólna - 88,0 mg/l azot ogólny - 59,0 mg N/l fosfor ogólny - 9,0 mg P/l

5	komunalna Żoruchowo	Żoruchowo	MB rów cyrku- lacyjny	100,0	rz. Brod- niczka	BZT ₅ CHZT zawiesina ogólna fosfor ogólny	- 20,0 mg O ₂ /l - 59,0 mg O ₂ /l - 72,0 mg/l - 2,5 mg P/l
---	------------------------	-----------	-----------------------------	-------	---------------------	---	---

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje kilka lokalnych systemów kanalizacyjnych, które swym zasięgiem obejmują fragmenty wsi, gdzie ścieki bytowe unieszkodliwiane są w jednostopniowym – mechanicznym procesie oczyszczania. Wykaz funkcjonujących urządzeń do mechanicznego oczyszczania ścieków zamieszczono poniżej:

- Główczyce – osadnik gnilny
- Wykosowo – osadnik gnilny trzykomorowy
- Ciemino – osadnik Imhoffa,
- Rumsko – trzy osadniki gnilne,
- Szczyrkowice – osadnik Imhoffa, a następnie są rozsączone poprzez filtr gruntowy,
- Wielka Wieś – osadnik gnilny;
- Podole Wielkie – dwa osadniki gnilne;
- Wolinia – osadnik gnilny.

Z danych przekazanych przez eksploatatorów oczyszczalni ścieków wynika, że nie uzyskują one należytego stopnia oczyszczania ścieków, a tym samym niedoczyszczone ścieki wprowadzane do wód powierzchniowych stanowią zagrożenie dla ich jakości.

Eksploatowane urządzenia do mechanicznego oczyszczania ścieków są w złym stanie technicznym i wymagają przebudowy lub likwidacji. Zapewniają niewielki stopień oczyszczania ścieków, a tym samym nie spełniają wymagań określonych w obowiązujących przepisach.

Na terenie pozostałych miejscowości brak jest systemów kanalizacyjnych, ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych o wątpliwej szczelności bądź bez oczyszczania odprowadzane do wód powierzchniowych lub ziemi.

Taki stan gospodarki ściekowej na terenie gminy powoduje duże zagrożenie dla jakości wód zarówno powierzchniowych jak i podziemnych.

3.7. Przeobrażenia gleb i przyczyny ich degradacji

Zmiany w obrębie litosfery zachodzą głównie na skutek czynników związanych z urbanizacją, eksploatacją kopalni, gospodarką rolną i składowaniem odpadów.

Składowanie odpadów

Na terenie gminy funkcjonuje jedno składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Wykosowie. Od zachodu i częściowo od południa graniczy z terenami leśnymi, na pozostałych kierunkach z użytkami rolniczymi. Składowisko zostało zlokalizowane w niecce poeksploatacyjnej powstałej po ukopie kruszywa pospolitego. Wg danych z dokumentacji geotechnicznej podłoże składowiska budują piaski wodnolodowcowe zalegające do głębokości 6-7 m poniżej powierzchni terenu, charakteryzujące się wysokim wskaźniku infiltracji. Pod nimi napotkano pokład glin zwałowych.

Wody podziemne pierwszej warstwy wodonośnej posiadają napięte zwierciadło wody i spływają w kierunku północno-wschodnim, ku dolinie cieku Skórzynka.

Z budowy geologicznej podłoża terenu wynika, że wody opadowe przemieszczające się w postaci wysięków w głąb gruntu do warstwy wodonośnej, są zasilane przez odcieki ze składowiska i przenoszą do nich wszelkie rozpuszczone substancje, częściowo oczyszczając się w toku sorpcji i reakcji chemicznych zachodzących w obrębie glin. W części północno-wschodniej składowiska wykonano piezometr. Badania jakości wód z piezometru wykonane w drugiej połowie lat 90-tych nie wykazały zanieczyszczenia odciekami ze składowiska.

Gospodarka rolna

Dominujący płaskorówninny i niskofalisty typ rzeźby terenu w areale użytków rolnych oraz niska zawartość frakcji pyłowych w glebie sprawiają, że nie występuje tu większe zagrożenie erozją wodną (intensywną, silną i bardzo silną). W wyniku rolniczego użytkowania terenów w niewielkim stopniu zagrożone erozją słabą i umiarkowaną mogą być gleby w obrębie zboczy dolinnych oraz tworzące lokalne wyniesienia śródpolne. Zagrożenie erozją intensywną występuje na 0.2% gleb.

Niekorzystne zmiany w obrębie gleb wywołuje stosowane niekiedy zaorywanie dla potrzeb gospodarki polowej naturalnych trwałych użytków zielonych położonych na glebach torfowych i murszowatorfowych. Zjawisko to występuje szczególnie w gospodarstwach o dużym udziale użytków zielonych i

słabszych jakościowo gruntach omnych. Działalność ta prowadzi do mineralizacji torfu i w konsekwencji erozji wietrznej, przyczyniając się do całkowitej degradacji, szczególnie płytszych gleb torfowych.

W obrębie zmeliorowanych i nie użytkowanych łąk i pastwisk trwałych, wskutek zaprzestania konserwacji oraz renowacji urządzeń melioracji szczegółowych, uwidoczniają się procesy degradacji, w tym wtórnego zabagniania gleb.

Zagrożone degradacją są także tereny intensywnie użytkowane rolniczo, gdzie nadmierna chemizacja oraz błędy w zmianowaniu roślin (monokultury zbożowe) mogą prowadzić do niekorzystnych zmian fizyko-chemicznych oraz zachwiania równowagi biologicznej w glebie.

Na południu gminy prowadzona jest intensywna uprawa ziemniaków, z zastosowaniem nowoczesnej technologii uprawy, opartej m.in. na intensywnej chemizacji połączonej z nawadnianiem. W 2002 r. w okresie wiosennym i jesiennym wykonano badania czystości środowiska glebowego na terenach uprawianych pól w rejonie Wielkiej Wsi (Dochówko). Wyniki badań gleb na zawartość substancji biologicznie aktywnych herbicydów nie wykazały, w próbach pobranych wiosną pozostałości tych substancji. W próbach pobranych jesienią wykryto śladowe pozostałości takich związków jak: dikamba (w 2 próbkach), chlopyralid (w 3 próbkach) i metrybuzyna (w 3 próbkach). Wykryte pozostałości były na granicy oznaczalności stosowanych metod analitycznych i nie przekraczały poziomu 0,002 mg/kg. Wskazuje to, że na badanym terenie nie występuje w chwili obecnej zagrożenie ze strony herbicydów dla środowiska gruntowo-wodnego oraz dla upraw następczych (Raport z badań ..., IUNG w Puławach, Wrocław 2002). Podobnie wykonane w tych samych okrasach przez Stację Chemiczno-Rolniczą w Koszalinie analizy na oznaczenie: odczynu gleby, przyswajalnych form azotu, fosforu, potasu i magnezu, zawartości pierwiastków śladowych (kadmu, miedzi, cynku, ołowiu, chromu i niklu) oraz żelaza i manganu - nie wykazały zanieczyszczenia gleb spowodowanego mineralnym nawożeniem w rejonach intensywnej uprawy (Raport z monitoringu lokalnego...2002).

Wyniki badań stopnia zakwaszenia gleb gminy wykonane w latach 1998-2002 na 2 630 próbkach gleby i 7 944 ha użytków rolnych, wskazują, że 86% gleb znajdowało się w grupie bardzo kwaśnych i kwaśnych, a potrzeby w zakresie koniecznego i potrzebnego wapnowania wykazywało 73% badanych gleb (wg Stacji Chemiczno-Rolniczej w Koszalinie, 2003 r.). Gleby gminy Główny należą do gleb o najwyższym zagrożeniu degradacją - z uwagi na największy w powiecie udział gleb o odczynie poniżej 4,5 pH, tj. bardzo kwaśnych (42%). Na tak wysoki stopień zakwaszenia gleb składają się zarówno naturalne właściwości skały macierzystej i postępujące procesy rozkładu substancji organicznej, jak też wprowadzanie do gleby różnych związków chemicznych, zwiększających ilość substancji kwaśnych.

Tabela: Odczyn oraz potrzeby wapnowania gleb w latach 1998-2002 (% użytków rolnych).

Okres badań	Obszar (ha)	Liczba bad. pkt.	Odczyn					Potrzeby wapnowania				
			B. kwaśne	Kwaśne	Lekko-kwaśne	Obojętne	Zasadowe	Konieczne	Potrzebne	Wskażane	Ograniczone	Zbędne
Gmina Główny												
1998-2001	5 806	1 991	41	45	11	2	0	50	24	15	5	5
2002	2 138	639	44	38	15	3	0	48	21	15	8	8
Powiat słupski												
1998-2001	40 759	14 006	18	47	27	7	1	25	23	23	15	14
2002	12 175	3 079	26	46	23	4	1	31	25	21	12	11

Źródło: Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie

Czynnikiem mającym znaczący wpływ na obniżenie odczynu gleby może być nadmiar siarki (jej formy siarczanowej S-SO₂) spowodowany emisją SO₂ z zanieczyszczonej atmosfery lub innych źródeł, np. nawożenia mineralnego. Z badań na zawartość siarki prowadzonych w latach 1992-1997 w gminie Główny wynika, że 76,5% gleb użytkowanych rolniczo znajdowało się w grupie zawartości niskiej, 11,8% w zawartości średniej, 8,8% w zawartości wysokiej, co wskazuje na naturalną jej zawartość w glebie. Zawartość podwyższoną siarki siarczanowej posiadało 2,9% gleb (podwyższoną zawartość siarki mają w większości gleby organiczne).

Wysoka kwasowość gleb obok niewątpliwej degradacji, powoduje uruchomienie znajdujących się w glebie składników pokarmowych (w tym wapnia) i przejście w formę łatwo rozpuszczalną po czym są one wypłukiwane do głębszych warstw gleby, przyczyniając się do spadku efek-

tywności nawożenia i obniżki plonów. Zakwaszenie sprzyja także potencjalnemu uruchamianiu i pobieraniu przez rośliny uprawne metali ciężkich, w wypadku ich pojawienia się w glebie.

Badania stopnia zanieczyszczenia gleb pierwiastkami śladowymi przeprowadzone w latach 1992-97 w 34 punktach kontrolnych na terenie gminy Główny (wg Stacji Chemiczno-Rolniczej w Koszalinie) wykazały, że stężenie kadmu, miedzi, ołowiu, cynku i niklu mieści się na ogół w granicach naturalnej zawartości tych pierwiastków w glebie (stopień zanieczyszczenia 0). Jedynie w dwóch próbach w przypadku kadmu i niklu, trzech w przypadku miedzi, pięciu w przypadku cynku oraz sześciu w przypadku ołowiu stwierdzono zawartość podwyższoną (I stopień zanieczyszczenia). Gleby o podwyższonej zawartości metali ciężkich nadają się do uprawy wszystkich roślin ogrodniczych i rolniczych z wyjątkiem roślin przeznaczonych do produkcji żywności o szczególnie małej zawartości pierwiastków śladowych (np. żywności dla dzieci). Nie stwierdzono występowania gleb zanieczyszczonych metalami w stopniu II (słabym), III (średnim), IV (silnym) i V (bardzo silnym).

Pomimo niewielkiego zanieczyszczenia gleb wydaje się uzasadnione wytypowanie punktów monitoringowych gleb w celu kontroli zachodzących zmian w sąsiedztwie składowiska odpadów w Wykosowie oraz w sąsiedztwie drogi wojewódzkiej nr 213 Słupsk-Wicko-Celbowo.

Na promieniotwórcze skażenie gleby mierzone stopniem aktywności beta gleby w warstwie 0-10 cm składają się naturalne izotopy promieniotwórcze szeregow uranowego i torowego oraz potas-40, a także sztuczne izotopy promieniotwórcze opadające na powierzchnię ziemi jako opad promieniotwórczy i kumulujące się w glebie.

Stężenie izotopów naturalnych w glebie zależy od budowy geologicznej i może się znacznie różnić, w zależności od rejonu poboru próbki. Dominującym izotopem naturalnym w glebie jest potas-40 a jego stężenie zależy od rodzaju gleby oraz stosowania nawozów potasowych. Z tego względu aktywność beta poszczególnych próbek gleby może znacznie się różnić.

W tabeli przedstawiono średnią aktywność beta w gminie Główny, mierzoną w latach 1992-1997, w porównaniu do średnich wartości w powiecie słupskim i w kraju w tym okresie.

Tabela: Średnia aktywność beta mierzona w Bekerelach/kg (Bq/kg)

Gmina	Liczba bad. pkt.	Aktywność beta gleby w Bq/kg													
		Średnia dla gmin w latach						Średnia dla kraju w latach				Zakres pomiaru w kraju			
		1992	1993	1994	1995	1996	1997	1992	1994	1995	1996	1992	1995		
Główny	34	473,7	533,9	366,7	446,4	467,0	512,2	635	499	474	472	105 - 1966	260 - 942	103 - 822	214 - 776
POWIAT	269	475,1	448,4	400,0	444,6	472,7	447,5								

Źródło: Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie

Wyniki pomiarów wskazują, że promieniotwórcze skażenia gleb w gminie Główny nie odbiegają od średnich krajowych a w odniesieniu do jednostkowych pomiarów są zazwyczaj niższe.

3.8. Degradacja szaty roślinnej i jej przyczyny

Degradacja szaty roślinnej najwyraźniej występuje na obszarach leśnych, gdzie przejawia się monotypizacją, polegającą na tworzeniu znacznych powierzchni monokultur gatunków drzew iglastych, bez zróżnicowania typów siedlisk (częste na gruntach porolnych). Inną formą jest pinezyzacja, związana z wprowadzaniem gatunków drzew iglastych na siedliska lasów liściastych. Powoduje to obniżanie potencjału żyznych siedlisk i zmniejszanie bioróżnorodności obszarów leśnych. Dość częstą formą jest juwenalizacja, szczególnie długowiecznych lasów bukowych i dębowych, jako skutek eksploatacji ich drzewostanów w wieku określonym tylko zasadami gospodarki leśnej. Przejawem tej formy jest brak starodrzewów, natomiast rozpowszechnione są młodociane i regeneracyjne fazy rozwoju zbiorowisk leśnych.

Zmianom ulega też nadal roślinność charakterystycznych dla północnej i wschodniej części terenu gminy, rozległych obszarów różnego typu torfowisk. Degradujący wpływ wywierają min. zabiegi odwadniające, regulacja rzek i wycinanie zakrzaczeń nad rowami, podsiewanie obcymi gatunkami roślin. Na obszarach torfowisk wysokich wskutek odwadniania następuje ograniczenie procesów torfotwórczych lub ich zanik i związane z tym murszenie torfów. Skutkiem jest zanik najcenniejszych zbiorowisk roślinnych.

Zanika rzadka roślinność związana ze źródłiskami, wysiękami w obrębie zboczy wciętych dolin rzecznych, z oczkami śródpolnymi. Główną przyczyną jest obniżanie się poziomu wód gruntowych (melioracje), likwidacja „oczek” i zbyt mała powierzchnia kompleksów leśnych.

Stanowiska chronionych gatunków roślin występujące poza ustanowionymi formami ochrony przyrody są zagrożone przede wszystkim niekontrolowaną penetracją turystyczną, oraz odwadnianiem gruntów użytkowanych rolniczo. Znaczący wpływ ma również masowe pozyskiwanie runa leśnego (jadłalne gatunki grzybów, jagody). Do gatunków zagrożonych, przede wszystkim herbicydami, należą również rzadko spotykane gatunki zbiorowisk synantropijnych, związane z uprawami zbożowymi i okopowymi.

3.9. Negatywne zjawiska zaobserwowane w faunie

W ostatnich latach zaobserwowano drastyczny spadek liczebności populacji lęgowych niektórych gatunków ptaków, następujący w wyniku zmian w użytkowaniu ziemi i zaniechania wypasu na terenach wilgotnych łąk dominujących w północnej i wschodniej części terenu.

Obserwowane są tendencje spadkowe liczebności populacji wszystkich gatunków płazów z uwagi na zanik drobnych, czystych zbiorników wodnych, potrzebnych do bytowania i rozrodu. Do innych przyczyn należy również chemiczne zanieczyszczenie środowiska (herbicydy i pestycydy) oraz zaśmiecanie trującymi substancjami (dzikie wysypiska).

W wyniku oddziaływań antropogenicznych, takich jak: gospodarka łowiecka i hodowla oraz nadmierna penetracja kompleksów leśnych, zmianom ulega skład gatunkowy fauny ssaków leśnych, występują zaburzenia naturalnych łańcuchów pokarmowych, ograniczenia rozrodu.

Utrudnione są wędrówki i migracje gatunków zwierząt, np. ssaków kopytnych (jelenie, sarny), płazów i gadów w wyniku rozdrobnienia kompleksów leśnych oraz ruchu drogowego.

Procesy migracyjne wielu gatunków zwierząt zaburza również wycinanie kęp i pasów za drzewień wzdłuż cieków oraz rozbudowana sieć rowów melioracyjnych.

Skażenie wód prowadzi do utrudnienia i obniżenia populacji ryb, a także owadów oraz pośrednio innych grup zwierząt, dla których stanowią źródło pokarmu, ptaków, ssaków owadożernych i płazów.

Generalnie jednak, na terenie gminy Główny, gdzie procesy przekształceń przestrzennych nie są intensywne, fauna naturalna obszaru znajduje dobre warunki do bytowania. Właśnie w związku z dobrymi warunkami, w ostatnich latach znacząco wzrasta populacja żurawi, przylatujących na ten teren. Znaczna liczba żerujących ptaków powoduje jednak szkody w zasiewach.

3.10. Tereny o obniżonych walorach estetyczno-widokowych krajobrazu

Największa degradacja krajobrazu w gminie Główny ma miejsce na terenach ośrodków produkcyjnych byłych pgr. Znaczna część obiektów wzniesiona została w latach 70-tych i 80-tych, w sposób całkowicie niezgodny z zasadą harmonijnego wpisania w krajobraz. Obecnie - wskutek kilkuletniego zaprzestania użytkowania – pozbawione opieki wielkie budynki inwentarskie są rozszabrowywane z wszelkich elementów, które można sprzedać lub powtórnie wykorzystać i ulegają przyspieszonej dewastacji. Większość z nich kwalifikuje się do rozbiórki, co pozwoliłoby na przywrócenie harmonii krajobrazu.

Zdecydowanie negatywny wpływ na walory estetyczno – widokowe krajobrazu wywiera też substandardowa zabudowa w zagrodach, gospodarstwach rolnych oraz osiedlach mieszkaniowych, pochodząca w przeważającej większości z lat 70-tych i 80-tych XX wieku. Powszechnie spotykane są niewielkie, przypadkowo lokalizowane prowizoryczne szopki i składziki, klecone systemem gospodarczym z niepełnowartościowych materiałów budowlanych, pochodzących z rozbiórek większych obiektów i różnych resztek. Na terenach wiejskich kończą też swój żywot wycofane z eksploatacji autobusy, zdewastowane kioski handlowe i domki campingowe. Wszystko to razem sprawia, iż na znacznej części obszarów zabudowanych panuje chaos przestrzenny i bałagan estetyczny.

Znaczna część budynków, zarówno w zabudowie indywidualnej, jak i w osiedlach wielorodzinnych, jest od lat nie remontowana, co – szczególnie w historycznej zabudowie zagrodowej – sprawia przygnębiające wrażenie. W osiedlach wielorodzinnych po pgr charakterystyczne są liczne budynki gospodarcze, do których przez lata przyrastały w niekontrolowany sposób – na boki i w górę - kolejne pokraczne chlewiki, kurniki i obórki. Sądząc, po ich utrzymaniu, można odnieść wrażenie, że znaczna część tych obiektów jest od jakiegoś czasu nie użytkowana i nie spełnia żadnych funkcji gospodarczych.

Również znaczna część podwórek, ogrodów przydomowych i przestrzeni otaczających budynki wielorodzinne jest niezagospodarowana i zaśmiecona chaotycznie składowanym obornikiem, drewnem opałowym, wrakami porzuconych samochodów ciężarowych i osobowych i ich fragmentami, stertami starych opon i złomu, które porastają wysokie chwasty. W złym stanie jest duża część ogrodzeń, wśród

których niechlubnie wyróżniają się krzywe lub poprzewracane parkany drewniane i przerdzewiałe, lub malowane w jaskrawe kolory, płoty z wykrawków poprzemysłowych. Dysonansem w krajobrazie są też nowe, prefabrykowane parkany betonowe, często o wymyślnych, pretensjonalnych kształtach. Zwraca uwagę duża ilość terenów „niczych”, na których porzucane są odpady – przykładem może być zadrzewiony skwer (zarośnięty stawek?) w m. Żelkowo.

Dysharmonijnym elementem w krajobrazie wiejskim tzw. pawilony handlowe z lat 60 i 70-tych oraz zlewnie mleka, których kształt a także często linia zabudowy zaburza pierzeje ulic. Kameralny charakter m. Główczyce zakłóca ogromna bryła domu handlowego z lat 70-tych.

Dla wymienionych zjawisk, występujących bynajmniej nie tylko na terenie gminy Główczyce, a degradujących krajobraz - przemiany społeczno-gospodarcze, ubóstwo, bieda i niezaradność życiowa, są tylko częściowym i na pewno niewystarczającym wytłumaczeniem. Główną ich przyczyną są popełnione w przeszłości błędy w zagospodarowaniu przestrzennym, a także niewykształcona wrażliwość estetyczna w społeczeństwie oraz specyficzny charakter „gospodarności”, sprawiający, że wykorzystuje się i przechowuje wszelkie resztki i odpady, których wartość przedkłada się nad estetykę otoczenia i harmonię krajobrazu.

Pośród obszarów krajobrazu szczególnie zdegradowanego należy wymienić m. Dargoleza, Równo i Rumsko, Siodłonie, Wolinia i Żoruchowo.

Zarówno w zabudowie, jak też otwartym krajobrazie, szpecą pochylone słupy, pozostałe po zdjętych (czasem zapewne skradzionych) liniach telefonicznych i energetycznych.

Generalnie można stwierdzić, że o ile krajobraz otwarty w gminie Główczyce pozostaje na przeważającym obszarze harmonijny i zachował atrakcyjność pejzażu wiejskiego, o tyle na terenach zabudowanych zatracił on w znacznej części walory krajobrazu kulturowego wsi i w wielu miejscowościach podlega postępującej degradacji. Nie są to na szczęście zjawiska nieodwracalne, wymagają jednak podjęcia zdecydowanych i wielokierunkowych działań, w wyniku których można osiągnąć dość szybkie i znaczące, pozytywne efekty.

3.11. Inne przejawy degradacji środowiska występujące w gminie

Bardzo licznie spotykane przyzmy obornika, składowane bez uszczelnienia podłoża w obrębie siedlisk rolniczych oraz brak uszczelnionych zbiorników na gnojówkę w ośrodkach hodowli bydła (m.in. Wolinia, Podole, Dargoleza), sprzyjają przedostawaniu się wód odciekowych do gruntu i wód podziemnych, a w przypadku bliskiego ich sąsiedztwa z wodami powierzchniowymi, także spływu zanieczyszczeń do rowów, rzek i oczek wodnych. Obserwuje się również swobodne wycieki z przyzmy kiszonki.

3.12. Synteza danych o stanie przeobrażeń środowiska przyrodniczego gminy

---

Program Ochrony Środowiska dla powiatu słupskiego i gmin powiatu słupskiego
Gmina Główny

LP	Problem ekologiczny – rodzaj negatywnego przeobrażenia	Główne przyczyny zaistnienia problemu	Możliwe negatywne skutki dla środowiska
1.	zanieczyszczenie odpadami nieczynnych wyrobisk piasku oraz przestrzeni publicznych	brak świadomości ekologicznej społeczeństwa i przedsiębiorców, niedostateczna skuteczność służb komunalnych	obniżenie walorów krajobrazu, przenikanie zanieczyszczeń do wód podziemnych, degradacja siedlisk naturalnych
2.	zanieczyszczenie sanitarne wód jeziora Łebsko, Łeby oraz mniejszych rzek - szczególnie Cieku spod Dargolezy oraz kanałów melioracyjnych	spływy ze źródeł punktowych i powierzchniowych,	Pogorszenie warunków bytowania ryb i organizmów wodnych, ograniczenie możliwości wykorzystania wód do hodowli ryb, obniżenie potencjalnych walorów turystycznych
3.	przenikanie do wód fekalii z nieszczelnych szamb i niewłaściwie składowanego obornika	brak świadomości ekologicznej społeczeństwa, niedostateczny nadzór budowlany i sanitarny	obniżenie jakości wód powierzchniowych i podziemnych, degradacja gleby
4.	niedostateczny stan systemu melioracji podstawowych i szczegółowych na polderach	zaprzestanie użytkowania rolniczego łąk, brak dostatecznego nadzoru nad wałami i ich modernizacji	zwiększenie ryzyka powodzi i podtopień
5.	zagrożenie jakości wód podziemnych	niedostateczna izolacja naturalna, nieuporządkowana gospodarka ściekowa, intensywne użytkowanie rolnicze	zła jakość wody dostarczanej mieszkańcom, zagrożenie zasobów wodnych
6.	emisja pyłów i gazów do atmosfery	spalanie węgla i niskiej jakości paliwa w gospodarstwach i zakładach	obniżenie zdrowotnych warunków życia mieszkańców
7.	degradacja krajobrazu wiejskiego na obszarach zabudowanych	brak wrażliwości społeczności na estetykę otoczenia, niewłaściwa gospodarka przestrzenna	utrata walorów turystycznych i osiedleńczych
8.	zły stan historycznej zieleni urządzonej	niedocenywanie wartości historycznie zagospodarowanej zieleni, nieuregulowane stosunki własnościowe	Utrata walorów krajobrazu, atrakcyjności turystycznej i osiedleńczyj

3.13. Ocena stanu przeobrażeń środowiska przez mieszkańców gminy

LP	Problem ekologiczny – rodzaj negatywnego przeobrażenia	uciążliwość dla mieszkańców *	ograniczenie dla rozwoju *
1.	zanieczyszczenie środowiska odpadami		
2.	zagrożenie jakości wód podziemnych		
3.	zanieczyszczenie sanitarne wód jeziora Łebsko, rzeki Łeby i mniejszych rzek		
4.	przenikanie do wód zanieczyszczeń z niekontrolowanych spływów punktowych, nieszczelnych szamb i nieodpowiednio składowanego obornika		
5.	degradacja krajobrazu wiejskiego na obszarach zabudowanych		
6.	zły stan historycznej zieleni urządzonej		
7.	emisja pyłów i gazów do atmosfery, przede wszystkim z tzw. niskiej emisji		
8.	obniżone wartości klimatu akustycznego w ośrodkach osadniczych wzdłuż dróg		

* -w skali od jednej (*) do pięciu (*****) gwiazdek

Rozdział 4

Ograniczenia i szanse rozwoju gminy, wynikające z istniejących zasobów i walorów oraz stanu środowiska przyrodniczego

2. Ograniczenia w rozwoju

1.5 Osadnictwa, infrastruktury komunalnej i komunikacji

Zasoby, walory i stan środowiska przyrodniczego nakładają pewne ograniczenia dalszego rozwoju osadnictwa na terenie gminy Główny. Na obszarze Parku Narodowego

wego w północnych fragmentach gminy jest ono praktycznie niemożliwe. Wykluczone z rozwoju osadnictwa są też tereny polderowe na nizinie nadmorskiej wokół jeziora Łebsko i w dolinie Łeby, zagrożone powodzią lub podtapianiem.

Tam, gdzie nowe osadnictwo może być realizowane bez ograniczeń, dopuszczalne są wszystkie formy zabudowy jednorodzinnej – zwarta osiedlowa, rozproszona rezydencjonalna i letniskowo – rekreacyjna. Wykluczone, z uwagi na zachowanie walorów kulturowych krajobrazu wiejskiego, jest wysokie budownictwo wielorodzinne w zabudowie blokowej. W wielu miejscowościach zabudowa wolnych działek siedliskowych w zwartej zabudowie wiejskiej oraz - zalecana przede wszystkim - rekonstrukcja niszczących budynków, miałyby korzystny wpływ na walory krajobrazowe.

Prześciowym ograniczeniem dla rozwoju osadnictwa jest konieczność uzdatniania wód podziemnych ujmowanych dla celów konsumpcyjnych oraz niedorozwój sprawnych systemów kanalizacji sanitarnej.

Pewnym – wynikającym ze środowiska przyrodniczego - ograniczeniem dla modernizacji dróg w gminie - są atrakcyjne krajobrazowo obsadzenia przydrożne alejami i szpalerami drzew.

Dotychczasowe tendencje, które obrazuje ujemne saldo migracji na obszarze gminy, pozwalają na stwierdzenie, iż obszar gminy Główny nie jest przedmiotem intensywnego parcia osadniczego, wynika stąd, że wymienione ograniczenia mają obecnie niewielkie konsekwencje.

1.6 Przemysłu, usług i rzemiosła

Z uwagi na peryferyjne położenie gminy w stosunku do głównych ośrodków osadniczych regionu i ważnych szlaków transportowych, mało prawdopodobny jest w gminie rozwój funkcji przemysłowej. Na terenie gminy Główny możliwy jest natomiast rozwój usług i rzemiosła, głównie w sferze zaopatrzenia i obsługi miejscowego rolnictwa oraz przetwórstwa i konfekcjonowania produktów rolnych, jednak z uwagi na niedostateczną izolację wód podziemnych od powierzchni terenu, niewskazana byłaby lokalizacja inwestycji uciążliwych dla wód w południowej i wschodniej części gminy, w granicach projektowanych obszarów ochronnych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych. Preferowane dla rozwoju funkcji gospodarczych są przede wszystkim dobrze skomunikowane tereny i obiekty niewykorzystanych ośrodków intensywnej produkcji rolniczej (np. Żoruchowo, Główny, Równo, Klęcino)

1.7 Rolnictwa, gospodarki leśnej i form wykorzystania biosfery

Ograniczenia w rozwoju rolnictwa w gminie Główny, to przede wszystkim niekorzystny odczyn gleb (wysoki udział gleb b. kwaśnych i kwaśnych) oraz związane z tym wysokie potrzeby wapnowania, a także naturalna niska zawartość próchnicy i składników pokarmowych w glebach, powodująca wysokie potrzeby nawozowe. Także położenie części użytków rolnych gminy w granicach projektowanych obszarów ochronnych – Głównych Zbiorników Wód Podziemnych NR 107 „Pradolina Rzeki Łeby” oraz NR 115 „Łupawa” powoduje, że na terenach tych występują specjalne uwarunkowania dotyczące sposobu gospodarowania. Niewskazane są w ich obrębie intensywne formy gospodarowania rolniczego.

Ograniczeniem dla gospodarki rybackiej jest niedostateczny stan czystości wód rzecznych na obszarze gminy.

1.8 Turystyki

Największym ograniczeniem dla rozwoju turystyki w gminie Główny są: peryferyjne położenie oraz brak dużych atrakcji środowiska przyrodniczego i krajobrazu. Ten ostatni jest w ośrodkach osadniczych zdegradowany, w istotny sposób obniżając atrakcyjność przejazdu i nie zachęcając do pobytu. Dramatycznie zdewastowane są zespoły pałacowo – parkowe (w tym widoczne z drogi wojewódzkiej Cecenowo) i historyczne cmentarze, a historyczna zabudowa wiejska i folwarczna w znacznej części chyli się ku upadkowi.

Niekorzystną okolicznością jest skażenie bakteriologiczne mniejszych rzek oraz znaczne zanieczyszczenie wód jeziora Łebsko - III klasa pod względem sanitarnym i

silna eutrofizacja przyspieszająca zarastanie, ogranicza turystyczne wykorzystanie jednego dostępnego w gminie zbiornika.

Wprawdzie gmina graniczy ze Słowińskim Parkiem Narodowym, a nawet jej niewielki północny fragment położony jest w jego granicach, jednak brak połączeń komunikacyjnych wokół jeziora Łebsko (np. Izbica – Lisia Góra – Kluki) sprawia, iż penetracja Parku dokonuje się wyłącznie z terenów gmin sąsiednich – Łeby, i Smołdzina. Wyłącza to praktycznie gminę Główczyce z korzyści, jakie daje zagospodarowanie turystyczne okolic Parku.

3. Szanse rozwoju gminy wynikające z jej warunków przyrodniczych

Uwarunkowania wynikające z zasobów naturalnych i położenia sprawiają, iż gmina Główczyce może szukać szans rozwojowych przede wszystkim w rozwoju rolnictwa, zarówno intensywnego, wielkotowarowego, jak też w formie rodzinnych gospodarstw ekologicznych. Są to głównie:

- korzystne warunki glebowe -70% gleb zaliczanych do dobrych i średnich,
- korzystne warunki agroklimatyczne, długość okresu wegetacyjnego – średnio ok.207 dni, stosunkowo długi średni okres bezprzymrozkowy, dość wysokie opady atmosferyczne,
- duże zasoby trwałych użytków zielonych - sprzyjające warunki przyrodniczo-glebowe dla hodowli bydła,
- równinna konfiguracja terenów rolnych - pod względem rzeźby terenu przewaga terenów bardzo korzystnych dla rolnictwa, co umożliwi pełną mechanizację prac polowych,
- przewaga gleb lekkich z niewielkim dodatkiem średnio ciężkich - pod względem oceny trudności do uprawy (ciężkość gleb, nachylenie terenu, kamienistość) występują tu gleby ocenione jako bardzo łatwe i łatwe do uprawy,
- zagrożenie gleb użytków rolnych przez erozję wodną bardzo niskie - erozja nie występuje lub występuje wyłącznie w stopniu słabym,
- sprzyjające dla rolnictwa warunki wodne – uwilgotnienie gleb użytków rolnych korzystne,
- korzystne warunki przyrodniczo-glebowe dla uprawy oleistych roślin energetycznych,
- duże zasoby odłogowanych użytków rolnych słabszej jakości przydatnych do uprawy mniej wymagających roślin energetycznych (np. wierzby energetycznej),
- syntetyczny wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy Główczyce wynosi 68,2 pkt i należy do wyższych w powiecie słupskim (5 miejsce),

W gminie Główczyce istnieją duże możliwości rozwoju hodowli ryb, zarówno w tradycyjnych ośrodkach (Żelkowo), jak też nowo tworzonych, w oparciu o sieć rzek i cieków powierzchniowych. Sprzyja to jednocześnie zwiększaniu naturalnej retencji poprzez ochronę torfowisk przed odwodnieniem oraz ochronę potorfii poprzez utrzymanie ich jako zbiorników wodnych.

Z rozwojem i modernizacją funkcji rolnej, wykorzystującej predyspozycje środowiska, jest też związana możliwość rozwoju rzemiosła obsługującego ten sektor, a także przetwórstwa płodów rolnych, ich konfekcjonowania i magazynowania.

Agroturystyka i turystyka wiejska to kolejna szansa dla gminy. Dla jej realizacji należy jednak rewitalizować wartości wiejskiego krajobrazu, chronić i przywracać do dawnej świetności zespoły pałacowo – parkowe i zagospodarowywać zabytkowe cmentarze, budować i odtwarzać stawy i zbiorniki małej retencji, kształtować wrażliwość mieszkańców na estetykę otoczenia, umożliwić im nabycie umiejętności pozyskiwania gości i właściwej nad nimi opieki.

Gmina Główczyce posiada też duże możliwości wykorzystania energii wiatru dla wytwarzania energii odnawialnej. Ograniczeniem dla lokalizacji ferm wiatrowych jest strefa ekspozycji krajobrazowej Słowińskiego Parku Narodowego z wydmami ruchomymi – obejmująca zasadniczo obszar położony na północ od odcinka drogi wojewódzkiej Choćmirówko – Główczyce – Cecenowo.

Gmina Główczyce, choć obdarzona przez naturę względnie atrakcyjnym krajobrazem, nie posiada niestety zbyt wielu wartości, które pozwalają na intensywny rozwój. Tym bardziej należy w pełni wykorzystywać dysponowane szanse, by zapewniać jej mieszkańcom warunki życia nie gorsze, niż ma to miejsce u sąsiadów. Choć wymaga to zapewne większego wysiłku i determinacji, niewątpliwie jest możliwe.

Rozdział 5

Dotychczasowa realizacja zadań w zakresie ochrony i kształtowania środowiska w gminie, w latach 1999 - 2003

W gminie Główczyce wiele zadań z zakresu ochrony środowiska realizowanych było od dnia jej utworzenia, także w ramach TOAP. Dla potrzeb niniejszego programu – w celu ujednoczenia oceny dorobku gmin powiatu słupskiego - przyjęto jako okres porównawczy początek reaktywowania Powiatu Słupskiego, jako jednostki podziału terytorialnego.

Wśród zadań realizowanych w gminie, zgodnie z logiką przyjętą w Programie, wyróżniamy zadania inwestycyjne, organizacyjno – administracyjne i edukacyjne. Z uwagi na zaangażowanie finansowe, na ogół na pierwszym miejscu wymieniane są zadania inwestycyjne, tak więc w gminie Główczyce, w latach 1999 – 2003, miała miejsce m. in.:

- Budowa kolektora sanitarnego z Podola Wielkiego do Stowięcina
- Budowa sieci wodociągowej ze Stowięcina do Podola Wielkiego – 540 tys. zł
- Budowa stacji uzdatniania wody w Pobłociu i 1 km sieci wodociągowej z Pobłocia do Cece-nowa
- Budowa stacji uzdatniania w Będzichowie i 5,5 km sieci wodociągowej Będzichowo – Choćmi-rówko – Choćmirowo za łączną kwotę 537 tys. zł
- Budowa hydroforni w Rzuszczech i 9,3 km sieci wodociągowej Rzuszcze – Izbica – 561,2 tys. zł
- Budowa hydroforni i stacji uzdatniania wody w Szczypkowicach
- Budowa hydroforni i stacji uzdatniania wody w Główczykach oraz 6,9 km sieci wodociągowej Główczyce – Klęcino – Wielka Wieś za łączną kwotę 544 tys. zł
- Budowa 2,6 km wodociągu na trasie Skórzyno – Rówienko – 250 tys. zł
- Budowa 3 km sieci wodociągowej na trasie Izbica – Miła – 26 tys. zł (w realizacji)
- Budowa hydroforni i stacji uzdatniania wody w Będzichowie (w realizacji)
- Modernizacje usprawniające kotłowni gimnazjum w Główczykach oraz szkół podstawowych w Pobłociu i Stowięcinie za łączną kwotę 75 tys. zł

Zrealizowane inwestycje wskazują, iż przy intensywnym rozwoju sieci i urządzeń zbiorowego zaopatrzenia w wodę, pozostawała w tyle rozbudowa sieci kanalizacyjnych i urządzeń unieszkodliwiania ścieków.

Gmina, obok zadań inwestycyjnych, zrealizowała też zadania w sferze dokumentacyjnej, zarówno wynikające z przepisów prawa, jak też dodatkowe, wzbogacające wiedzę o jej zasobach oraz w sferze planowania strategicznego. Są to m.in.

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Plany zagospodarowania przestrzennego dla niektórych ośrodków osadniczych (siedziba władz gminy – Główczyce) oraz lokalizacji elektrowni wiatrowych
- Strategię Zrównoważonego Rozwoju gminy
-
-
-
-
- Program gospodarki wodno-ściekowej „Kompleksowy program porządkowania gospodarki wodno-ściekowej dla gmin położonych w zlewni Słupi i Łupawy (wspólny ze Związkiem Miast i Gmin Dorzecza Słupi i Łupawy),
- Zasoby przyrodnicze dorzecza Słupi i Łupawy – racjonalne gospodarowanie i ochrona

W sprawach związanych z ochroną środowiska, Rada Gminy Główczyce w latach 1999 - 2003 podejmowała następujące uchwały:

- Uchwała nr 10/204/2000 z dnia 28.02.2000 w sprawie przystąpienia Gminy do Stowarzyszenia Miast i gmin „Ochrona Pradoliny Łeby i wód Bałtyku”
- Uchwała nr 22/216/2000 z dnia 24.03.2000 w sprawie powierzenia Gminie Miejskiej Słupsk prowadzenia wysypiska odpadów komunalnych pochodzących z terenu gminy Główczyce,
- Uchwała nr 36/230/2000 z dnia 25.05.2000 w sprawie przystąpienia do Związku Miast i Gmin Dorzecza Słupi i Łupawy,
- **Uchwała nr 27/60/2003 z dnia 26.06.2003, zmieniająca uchwałę nr 52/477/2002 w sprawie realizacji inwestycji p.n. „Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Górzynie z podłączeniem miejscowości Górzyno, Stowięcino i Podole Wielkie”**
- Uchwała nr 53/478/2002 z dnia 28.08.2002 w sprawie realizacji inwestycji pn. Budowa kanalizacji w miejscowościach: Wielka Wieś - Kłęcino – Kłęcinko, Siodłonie – Kłęcinko – Główczyce i Modernizacja oczyszczalni ścieków w Główczykach oraz uchwała nr 22/22/2002 z dnia 17.12.2002 w sprawie wykonania dokumentacji modernizacji oczyszczalni ścieków w Główczykach.

Rozdział 6

Projekt systemu działań dla poprawy stanu środowiska gminy.

1. Zadania gminy w sferze ochrony środowiska, wynikające z przepisów prawa

1.1. Status prawny organów gminy w świetle uregulowań dotyczących ochrony środowiska.

Stosownie do treści art.6 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz.1591 z późn. zm.) do zakresu działania organów gminy należą wszystkie sprawy o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Zgodnie z art.7 ustawy do **zadań własnych samorządu gminnego** należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, m.in. w sprawach :

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- ochrony przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego.

Ustawy mogą ponadto nakładać na gminę obowiązek wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Zadania z ww. zakresu gmina może wykonywać również na podstawie porozumienia z organami tej administracji. Gmina może również wykonywać zadania z zakresu właściwości powiatu oraz zadania z zakresu właściwości województwa na podstawie porozumień z tymi jednostkami samorządu terytorialnego.

Zadania nakładane przez ustawy, mogą być realizowane przez organy gminy działające bądź jako organy jednostki samorządu terytorialnego, bądź jako organy administracji publicznej - w tym drugim przypadku, na podstawie kompetencji przyznanych organom gminy przez ustawy środowiskowe. Ustawa samorządowa nie jest samodzielnym źródłem kompetencji do udzielenia obywatelom uprawnień bądź nakładania na nich obowiązków w sferze ochrony środowiska, nie stanowi również, w odniesieniu do gminy, o przymiocie strony w postępowaniach administracyjnych.

W myśl art. 376 ustawy Prawo ochrony środowiska, wójt, burmistrz lub prezydent miasta, posiadają status organów ochrony środowiska. Organy gminy, z mocy art. 4 Prawa wodnego, posiadają także status organu właściwego w sprawach gospodarowania wodami.

1.2. Charakterystyka zasadniczych zadań gminy w sferze ochrony środowiska

1.2.1. Działalność uchwałodawcza gmin w sferze ochrony środowiska

Zadaniem gminy, o kardynalnym znaczeniu dla całości zagadnień ochrony środowiska, jest uchwalanie studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych dokumentach planistycznych zapewnia się warunki utrzymania równowagi przyrodniczej i racjonalną gospodarkę zasobami środowiska, w szczególności przez:

- ustalanie programów racjonalnego wykorzystania powierzchni ziemi, w tym na terenach eksploatacji złóż kopalin, i racjonalnego gospodarowania gruntami,
- uwzględnianie obszarów występowania złóż kopalin oraz obecnych i przyszłych potrzeb eksploatacji tych złóż,
- zapewnianie kompleksowego rozwiązania problemów zabudowy miast i wsi, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodnej, odprowadzania ścieków, gospodarki odpadami, systemów transportowych i komunikacji publicznej oraz urządzania i kształtowania terenów zieleni,
- uwzględnianie konieczności ochrony wód, gleby i ziemi przed zanieczyszczeniem w związku z prowadzeniem gospodarki rolnej,
- zapewnianie ochrony walorów krajobrazowych środowiska i warunków klimatycznych,
- uwzględnianie innych potrzeb w zakresie ochrony powietrza, wód, gleby, ziemi, ochrony przed hałasem, wibracjami i polami elektromagnetycznymi,
- ustalanie przy przeznaczaniu terenów na poszczególne cele oraz przy określaniu zadań związanych z ich zagospodarowaniem w strukturze wykorzystania terenu proporcji pozwalających na zachowanie lub przywrócenie na nich równowagi przyrodniczej i prawidłowych warunków życia,
- określenie sposobu zagospodarowania obszarów zdegradowanych w wyniku działalności człowieka oraz klęsk żywiołowych.

Wymagania powyższe określa się na podstawie opracowań ekofizjograficznych.

Ponadto, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego:

- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania powstawaniu zanieczyszczeń, zapewnienia ochrony przed powstającymi zanieczyszczeniami oraz przywracania środowiska do właściwego stanu,
- uwzględnia się poziom wód maksymalnych, o prawdopodobieństwie występowania raz na 100 lat, dla terenów o szczególnym znaczeniu społecznym, gospodarczym lub kulturowym, określonych w studium wykonanym przez dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej (określającym w szczególności granice obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią, uwzględniającym częstotliwość występowania powodzi, ukształtowanie dolin rzecznych i tarasów zalewowych, strefę przepływu wezbrań powodziowych, tereny depresyjne oraz bezodpływowe),
- ustala się warunki realizacji przedsięwzięć, umożliwiające uzyskanie optymalnych efektów w zakresie ochrony środowiska, w tym:
  - zakaz budowy w obrębie zwartej zabudowy wsi zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, a w szczególności zagrożenie wystąpienia poważnych awarii.
  - bezpieczne odległości między zakładami stwarzającymi zagrożenie wystąpienia poważnych awarii oraz między takimi zakładami a obszarami chronionymi, osiedlami mieszkaniowymi, obiektami użyteczności publicznej i budynkami zamieszkania zbiorowego.

Gmina ma obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru objętego planem ochrony lub dokonania zmian w obowiązującym planie miejscowym, jeżeli ustanowiony został plan ochrony obszaru poddane pod ochronę na podstawie ustawy o ochronie przyrody – dotyczy to SPN (w terminie jednego roku od dnia wejścia w życie aktu ustanawiającego plan ochrony). Obowiązkowo sporządza się również plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru chronionego krajobrazu i zespołu przyrodniczo – krajobrazowego, ustanowionych uchwałą Rady Gminy.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, będący przepisem prawa miejscowego, stanowi też wyłączny środek prawny dla:

- przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne
- zmiany przeznaczenia terenów zieleni i zadrzewień
- zmiany przeznaczenia terenów na których znajduje się starodrzew.

Rada gminy jest obowiązana zapewnić mieszkańcom miast i wsi o zwartej zabudowie korzystanie z przyrody przede wszystkim przez tworzenie i utrzymywanie w należytym stanie terenów zieleni i zadrzewień, łączących się, w miarę możliwości, z terenami zalesionymi.

Rady gmin mają obowiązek uchwalić gminne programy ochrony środowiska, wraz z planami gospodarki odpadami, stanowiącymi załączniki do programów.

Rady gmin posiadają także upoważnienie ustawowe do powzięcia uchwał w przedmiocie :

- a) Określania - w związku z przedkładaną dorocznie informacją Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska o stanie środowiska województwa oraz o wynikach kontroli obiektów o podstawowym znaczeniu dla gminy - kierunków działania właściwego organu Inspekcji Ochrony Środowiska, w celu zapewnienia na obszarze gminy należytej ochrony środowiska.
- b) ustanawiania ograniczeń co do czasu funkcjonowania instalacji lub korzystania z urządzeń, z których emitowany hałas może negatywnie oddziaływać na środowisko,
- c) ustanowienia form ochrony przyrody, przez wyznaczenie obszarów chronionego krajobrazu, wprowadzanie ochrony w drodze uznania za pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe - jeżeli wojewoda nie wprowadził tych form.
- d) uznania za park gminny terenu pokrytego drzewostanem o charakterze parkowym i nie podlegającego przepisom o ochronie dóbr kultury, jeżeli teren ten stanowi własność Skarbu Państwa lub własność jednostki samorządu terytorialnego, a za zgodą innego właściciela - również innych drzewostanów parkowych,
- e) obejmowania ochroną gruntów określonych w ewidencji gruntów jako użytki rolne, pod wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych budynkami mieszkalnymi oraz innymi budynkami i urządzeniami służącymi wyłącznie produkcji rolniczej oraz przetwórstwu rolno-spożywczemu, parków wiejskich oraz pod zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi, w tym również pod pasami przeciwwietrznymi i urządzeniami przeciwerozyjnymi, zaliczonych do klas IV, IVA, IVb, wytworzonych z gleb pochodzenia mineralnego.
- f) zatwierdzania planów gospodarowania na gruntach rolnych położonych na obszarach ograniczonego użytkowania, istniejących wokół zakładów przemysłowych
- g) ustalania, w uzgodnieniu z komendantem rejonowym Państwowej Straży Pożarnej, szczegółowych zasad wypalania słomy i pozostałości roślinnych na polach
- h) wyznaczania, po uzyskaniu zgody właściciela wody, miejsc wydobywania kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów w granicach powszechnego korzystania z wód

1.2.2. Zadania w sferze zaopatrzenia w wodę i odprowadzenia ścieków

Gmina zobowiązana jest do zapewnienia budowy, utrzymania i eksploatacji własnych lub wspólnych z innymi gminami:

- urządzeń do zbiorowego zaopatrzenia mieszkańców w wodę oraz odprowadzenia i oczyszczania ścieków
- stacji zlewnych, w przypadku gdy podłączenie wszystkich nieruchomości do sieci kanalizacyjnej jest niemożliwe lub powoduje nadmierne koszty,

Na podstawie przepisów o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i odprowadzaniu ścieków, gminy uchwalają wieloletnie plany rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych, będących w posiadaniu przedsiębiorstw wodociągowo-kanalizacyjnych. Plany te określają w szczególności:

- planowany zakres usług wodociągowo-kanalizacyjnych,
- przedsięwzięcia rozwojowo - modernizacyjne w poszczególnych latach,
- przedsięwzięcia racjonalizujące zużycie wody oraz odprowadzanie ścieków,
- nakłady inwestycyjne w poszczególnych latach,
- sposoby finansowania planowanych inwestycji.

Rada gminy uchwała regulamin zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków, obowiązujący na obszarze gminy, który określa m.in. minimalny poziom świadczenia usług w tym zakresie, warunki przyłączania do sieci, techniczne warunki określające możliwości dostępu do usług, sposób postępowania w przypadku niezapewnienia ciągłości usług i właściwych standardów dostarczanej wody i odbieranych ścieków, i in.

Rada gminy corocznie zatwierdza taryfę opłat za dostarczenie wody i odprowadzenie ścieków.

Gminy prowadzą ponadto ewidencję zbiorników bezodpływowych w celu kontroli częstotliwości ich opróżniania oraz w celu opracowania planu rozwoju sieci kanalizacyjnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków, w celu kontroli częstotliwości i sposobu

pozbywania się komunalnych osadów ściekowych oraz w celu opracowania planu rozwoju sieci kanalizacyjnej.

1.2.3. Zadania w zakresie utrzymania czystości i porządku

Gminy mają obowiązek zapewnienia czystości i porządku na swoim terenie i tworzenia warunków niezbędnych do ich utrzymania, poprzez podejmowanie uchwał w przedmiocie:

- a) ustalania szczegółowych zasad utrzymania czystości i porządku na terenie gminy, dotyczących wymagań w zakresie:
    - utrzymania czystości i porządku na terenie nieruchomości w zakresie prowadzenia we wskazanym zakresie selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
    - rodzaju urządzeń przeznaczonych do zbierania odpadów komunalnych na terenie nieruchomości oraz na drogach publicznych, a także wymagań dotyczących ich rozmieszczania oraz utrzymywania w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym,
    - częstotliwości i sposobu pozbywania się odpadów komunalnych lub nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości oraz z terenów przeznaczonych do użytku publicznego,
    - uprzątnięcia błota, śniegu, lodu i innych zanieczyszczeń z części nieruchomości służących do użytku publicznego,
    - mycia i napraw pojazdów samochodowych poza myjniami i warsztatami naprawczymi,
    - obowiązków osób utrzymujących zwierzęta domowe, mających na celu ochronę przed zagrożeniem lub uciążliwością dla ludzi oraz przed zanieczyszczeniem terenów przeznaczonych do wspólnego użytku,
    - wymagań utrzymywania zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolnej, w tym także zakazu ich utrzymywania na określonych obszarach lub w poszczególnych nieruchomościach,
    - wyznaczania obszarów podlegających obowiązkowej deratyzacji i terminów jej przeprowadzania.
  - b) określania, w zależności od lokalnych warunków, innego niż określone w przepisach o utrzymaniu czystości i porządku sposobu dokumentowania przez właścicieli nieruchomości obowiązku zbierania powstałych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych,
  - c) przejścia od właścicieli nieruchomości, na podstawie akceptacji mieszkańców wyrażonej w przeprowadzonym uprzednio referendum gminnym, wszystkich lub wskazanych obowiązków w zakresie:
    - wyposażenia nieruchomości w urządzenia służące do zbierania odpadów komunalnych oraz utrzymywania tych urządzeń w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym,
    - zbierania powstałych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych zgodnie z wymaganiami określonymi w uchwale rady gminy, oraz pozbywania się tych odpadów w sposób zgodny z przepisami,
    - uprzątnięcie błota, śniegu, lodu i innych zanieczyszczeń z chodników położonych wzdłuż nieruchomości,
- A także poprzez
- d) zapewnienie budowy, utrzymania i eksploatacji własnych lub wspólnych z innymi gminami:
    - instalacji i urządzeń do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów komunalnych,
    - instalacji i urządzeń do zbierania, transportu i unieszkodliwiania zwłok zwierzęcych,
    - szaletów publicznych
  - f) zapewnienie zbierania, transportu i unieszkodliwiania zwłok bezdomnych zwierząt oraz współdziałanie z przedsiębiorcami, podejmującymi działalność w tym zakresie,
  - g) znakowanie obszarów dotkniętych lub zagrożonych chorobą zakaźną zwierząt.
  - h) tworzenie odpowiednich jednostek organizacyjnych, dla wykonania zadań.

1.2.4. Kompetencje organu wykonawczego gminy, w sprawie wydawania decyzji administracyjnych

Wójt gminy **wydaje zezwolenie** na:

- usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości innej niż wpisana do rejestru zabytków,
- prowadzenie przez przedsiębiorców działalności w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków, odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych,

- ochrony przed bezdomnymi zwierzętami, prowadzenia schronisk dla bezdomnych zwierząt, a także grzebowisk i spalarni zwłok zwierzęcych i ich części,

Wójt gminy władny jest w drodze decyzji:

- wyznaczyć umożliwiające dostęp do wody części nieruchomości przyległej do wód objętych powszechnym korzystaniem,
- w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska przez osoby fizyczne, ustalić wymagania w zakresie ochrony środowiska, dotyczące eksploatacji instalacji, z której emisja nie wymaga pozwolenia, o ile jest to uzasadnione koniecznością ochrony środowiska,
- zatwierdzić ugodę właścicieli gruntów w zakresie zmiany stanu wody na gruntach, jeżeli zmiany te nie wpłyną szkodliwie na inne nieruchomości lub na gospodarkę wodną,
- wymierzyć opłatę za usunięcie drzew lub krzewów,
- nakazać osobie fizycznej eksploatującej instalację w ramach zwykłego korzystania ze środowiska lub eksploatującej urządzenie wykonanie w określonym czasie czynności zmierzających do ograniczenia ich negatywnego oddziaływania na środowisko lub nawet wstrzymać użytkowanie instalacji),
- w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska przez osoby fizyczne, nałożyć na prowadzącego instalację lub użytkownika urządzenia obowiązek prowadzenia w określonym czasie pomiarów wielkości emisji wykraczających poza obowiązki wynikające z ustawy -Prawo ochrony środowiska, jeżeli z przeprowadzonej kontroli wynika, że nastąpiło przekroczenie standardów emisyjnych,
- nakazać właścicielowi gruntów wykonanie w określonym terminie odpowiednich zabiegów, w razie wystąpienia z winy tego właściciela degradacji gruntów stanowiących użytki rolne oraz gruntów zrehabilitowanych na cele rolne, w tym również spowodowanej nieprzestrzeganiem przepisów o ochronie roślin uprawnych przed chorobami, szkodnikami i chwastami,
- nakazać właścicielowi gruntów, w porozumieniu z wojewódzkim inspektorem sanitarnym, w razie prowadzenia produkcji w sposób naruszający ustalenia planu gospodarowania na gruntach rolnych położonych na obszarach ograniczonego użytkowania, istniejących wokół zakładów przemysłowych, zniszczenia określonych upraw, przemieszczenia zwierząt poza obszar strefy lub dokonania ich uboju,
- nakazać właścicielowi gruntu przywrócenie stanu poprzedniego lub wykonanie urządzeń zapobiegających szkodom, jeżeli spowodowane przez właściciela gruntu zmiany stanu wody na gruncie szkodliwie wpływających na grunty sąsiednie,
- nakazać posiadaczowi odpadów usunięcie odpadów z miejsc nie przeznaczonych do ich składowania lub magazynowania, wskazując sposób wykonania tej decyzji,
- wymierzyć administracyjną karę pieniężną za zniszczenie terenów zieleni albo drzew lub krzewów, powodowane niewłaściwym wykonywaniem robót ziemnych lub wykorzystaniem sprzętu mechanicznego albo urządzeń technicznych oraz zastosowaniem środków chemicznych w sposób szkodliwy dla roślinności oraz za usuwanie drzew lub krzewów bez wymaganego zezwolenia, a także za zniszczenie spowodowane niewłaściwą pielęgnacją terenów zieleni, zadrzewień, drzew lub krzewów, po warunkiem, że od stwierdzenia faktu zniszczenia zieleni upłynęło mniej, niż 5 lat,
- nałożyć karę pieniężną na przedsiębiorstwo wodno-kanalizacyjne, które nie dopełnia obowiązku przedłożenia do zatwierdzenia taryf za dostarczanie wody i odprowadzenie ścieków, lub zawiąza zatwierdzone taryfy, a także na kierownika przedsiębiorstwa,

1.2.5. Kompetencje organu wykonawczego gminy w zakresie współdziałania w toku postępowań administracyjnych prowadzonych przez inne organy administracji

Wójt gminy

- opiniuje decyzje starosty w sprawach rekultywacji i zagospodarowania gruntów rolnych
- wydaje opinię dotyczącą nałożenia w postępowaniu o wydanie decyzji o wyłączeniu gruntu rolnego z produkcji, obowiązku zdjęcia oraz wykorzystania na cele poprawy wartości użytkowej gruntów próchnicznej warstwy gleby z gruntów rolnych klas I, II, IIIa, IIIb, III, IVa i IV oraz z torfowisk,
- wydaje opinię, co do projektu prac geologicznych, których wykonywanie nie wymaga uzyskania koncesji,
- opiniuje wniosek o udzielenie koncesji na poszukiwania lub rozpoznawania złóż kopalin, za wyjątkiem poszukiwania i rozpoznawania złóż kopalin w granicach obszarów morskich RP,
- opiniuje projekty wojewódzkich i powiatowych planów gospodarki odpadami
- opiniuje decyzje dla wytwórców odpadów (decyzja zatwierdzająca program gospodarki odpadami niebezpiecznymi) oraz posiadaczy odpadów prowadzących gospodarkę odpadami (zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie zbierania, transportu, odzysku lub unieszkodliwiania odpadów),

- ma prawo delegowania jednej osoby do (powołanej przez wojewodę) komisji, w sprawie prowadzenia negocjacji o ustalenie treści programu dostosowawczego (wynegocjowanego indywidualnie szczegółowego harmonogramu rzeczowo-finansowego realizacji obowiązków z zakresu ochrony środowiska przez prowadzącego instalacje, które ze względów technologicznych lub ekonomicznych nie mogą osiągnąć tych wymagań w terminach przewidzianych przez przepisy powszechnie obowiązujące, a za utrzymaniem eksploatacji instalacji przemawia interes publiczny).

W przypadkach bezpośredniego **zagrożenia środowiska**, Wójt może wydać właściwemu organowi Inspekcji Ochrony Środowiska polecenie podjęcia działań zmierzających do usunięcia tego zagrożenia. Polecenia te nie mogą jednak dotyczyć wykonania konkretnych czynności służbowych ani określać sposobu wykonania zadania przez organy Inspekcji Ochrony Środowiska, lecz powinny ustalać przedmiot działań lub wskazywać stan niezgodny z prawem, o którego usunięcie chodzi. O wydanym poleceniu Wójt bezzwłocznie informuje Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska. Za treść wydanego polecenia Wójt ponosi wyłączną odpowiedzialność.

W przypadku gdy pomiędzy właścicielem lub posiadaczem gruntu a dzierżawcą lub zarządcą obwodu łowieckiego powstał **spór o wysokość wynagrodzenia za szkody** w uprawach i płodach rolnych przez dziki, łosie, jelenie, daniela i samy, lub przy wykonywaniu polowania, strony mogą zwrócić się do właściwego ze względu na miejsce powstałej szkody Wójta, w celu mediacji dla polubownego rozstrzygnięcia sporu.

1.2.6. Kompetencje kontrolne organu wykonawczego gminy w zakresie ochrony środowiska

Wójt gminy **sprawuje kontrolę** przestrzegania i stosowania przepisów o ochronie środowiska w zakresie objętym swoją właściwością. Może on upoważnić do wykonywania funkcji kontrolnych pracowników podległego mu urzędu gminy, lub funkcjonariuszy straży gminnej. Kontrolujący, wykonując kontrolę, jest uprawniony do:

- wstępu wraz z rzeczoznawcami i niezbędnym sprzętem przez całą dobę na teren nieruchomości, obiektu lub ich części, na których prowadzona jest działalność gospodarcza, a w godzinach od 6 do 22 - na pozostałe tereny,
- przeprowadzania badań lub wykonywania innych niezbędnych czynności kontrolnych,
- żądania pisemnych lub ustnych informacji oraz wzywania i przesłuchiwanie osób w zakresie niezbędnym do ustalenia stanu faktycznego,
- żądania okazania dokumentów i udostępnienia wszelkich danych mających związek z problematyką kontroli.

Kontrolowany obowiązany jest umożliwić przeprowadzanie kontroli. Z czynności kontrolnych kontrolujący sporządza protokół, którego jeden egzemplarz doręcza kontrolowanemu. Protokół podpisują kontrolujący oraz kontrolowany, który może wnieść do protokołu zastrzeżenia i uwagi wraz z uzasadnieniem. W razie odmowy podpisania protokołu przez kontrolowanego, kontrolujący umieszcza o tym wzmiankę w protokole, a odmawiający podpisu może, w terminie 7 dni, przedstawić wójtowi swoje stanowisko na piśmie.

Wójt występuje do wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o podjęcie odpowiednich działań będących w jego kompetencji, jeżeli w wyniku kontroli stwierdzono naruszenie przez kontrolowany przedmiot przepisów o ochronie środowiska lub występuje uzasadnione podejrzenie, że takie naruszenie mogło nastąpić, przekazując dokumentację sprawy.

Wójt, lub osoby przez niego upoważnione, są uprawnieni do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia przeciw przepisom o ochronie środowiska.

1.2.7. Kompetencje kontrolne organu wykonawczego gminy w zakresie ochrony gruntów rolnych i leśnych

Wójt gminy, w zakresie swojej kompetencji, wykonują również kontrolę przestrzegania ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Osoby przeprowadzające w imieniu wójta kontrolę są uprawnione do:

- wstępu na grunt i teren zakładu przemysłowego,
- wglądu do dokumentów oraz żądania sporządzenia ich odpisów,
- sprawdzania tożsamości osób w związku z prowadzoną kontrolą,
- żądania wyjaśnień i zasięgnięcia informacji,
- pobierania próbek gleby lub roślin do analizy.

Kontrola obejmuje wykonanie następujących obowiązków:

- zdjęcia i wykorzystania próchnicznej warstwy gleby,

- rekultywacji gruntów zdewastowanych i zdegradowanych,
- rolniczego zagospodarowania gruntów zrehabilitowanych, jeżeli zagospodarowanie odbywa się przy wykorzystaniu środków Funduszu,
- przeciwdziałania erozji gleb i innym zjawiskom powodującym trwałe pogarszanie wartości użytkowej gruntów,
- określonych w art. 16-19 ustawy (gospodarka w obszarach ograniczonego użytkowania).

Jeżeli objętość próchnicznej warstwy gleby zdejmowanej z gruntów wyłączanych z produkcji przekracza 1000 m³, kontrolę przeprowadza się z wykorzystaniem pomiarów geodezyjnych. Kontrola wykonania obowiązku rekultywacji gruntów polega na sprawdzeniu co najmniej raz w roku zgodności wykonywanych zabiegów z dokumentacją rekultywacji tych gruntów, a zwłaszcza wymagań technicznych oraz ich terminowości, ze szczególnym uwzględnieniem obowiązku zakończenia rekultywacji w okresie 5 lat od zaprzestania działalności przemysłowej.

O terminie kontroli na obszarach górniczych, morskiego pasa nadbrzeżnego, kolejowych i lotnisk komunikacyjnych, powiadamia się odpowiednio, nie później niż 3 dni przed zamierzoną kontrolą okręgowy urząd górniczy, urząd morski, organ kolejowy lub zarząd lotniska.

Kontrolę stosowania przepisów ustawy w odniesieniu do gruntów użytkowanych na cele obronności lub bezpieczeństwa państwa można przeprowadzać po uprzednim uzgodnieniu jej zakresu z jednostką nadrzędną użytkownika tych gruntów.

1.2.8. Udostępnianie, ewidencjonowanie informacji i sprawozdawczość

Wójt gminy jest obowiązany udostępniać informacje o środowisku i jego ochronie, znajdujące się w jego posiadaniu, w zakresie przewidzianym art. 19 ust 1 i 2 Ustawy Prawo ochrony środowiska, z zastrzeżeniem art. 20.1 i 2 Ustawy, a także do:

- nieodpłatnego przekazywania posiadanych danych, niezbędnych do założenia i prowadzenia katastru wodnego
- nieodpłatnego przekazywania danych z rejestrów, wykazów, pomiarów, analiz i obserwacji stanu środowiska, uzyskanych w trakcie działalności, dla potrzeb państwowego monitoringu środowiska

Wójt gminy obowiązany jest do przyjmowania:

- informacji o wystąpieniu awarii, w której występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji, prowadzącej do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska, a także powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem),
- od osób fizycznych nie będących przedsiębiorcami - uproszczonej informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (PCB, azbest),
- wykazów, na podstawie których właściwe miejscowo podmioty korzystające ze środowiska ustaliły opłaty za składowanie odpadów,
- w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska przez osoby fizyczne (zwykłym korzystaniem ze środowiska jest takie korzystanie wykraczające poza ramy korzystania powszechnego, co do którego ustawa nie wprowadza obowiązku uzyskania pozwolenia, oraz, zwykłe korzystanie z wody w rozumieniu przepisów ustawy - Prawo wodne) - wstępnych, okresowych i ciągłych wyników pomiarów, o ile pomiary te mają szczególne znaczenie ze względu na potrzebę zapewnienia systematycznej kontroli wielkości emisji albo jeżeli z przeprowadzonej kontroli wynika, że nastąpiło przekroczenie standardów emisyjnych,
- w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska przez osoby fizyczne - zgłoszeń dotyczących instalacji z której emisja nie wymaga pozwolenia na wprowadzanie substancji lub energii do środowiska,
- zgłoszenia przez wykonawcę prac geologicznych zamiaru przystąpienia do wykonywania robót geologicznych w granicach gminy,
- informacji o dostrzeżonych objawach chorób zwierząt żyjących wolno.

Wójt gminy obowiązany jest do prowadzenia zbiorów przekazanych kopii:

- wydanych przez wojewodę albo starostę: pozwoleń na wytwarzanie odpadów, decyzji zatwierdzających programy gospodarki odpadami niebezpiecznymi lub informacji o wytwarzanych odpadach i sposobach gospodarowania wytwarzanymi odpadami, jak też decyzji o cofnięciu ww. pozwoleń,
- kopii wydanych przez wojewodę albo starostę zezwoleń na prowadzenie działalności w zakresie zbierania, transportu, odzysku lub unieszkodliwiania odpadów,
- kopii zezwoleń Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w zakresie międzynarodowego obrotu odpadami oraz decyzji o cofnięciu tych zezwoleń (o ile właściwość ze względu na miejsce odzysku).

Wójt gminy zobowiązany jest do:

- sporządzenia rocznego sprawozdania zawierającego informacje o:
  - a) rodzaju i ilości odpadów opakowaniowych zebranych przez gminę lub podmiot działający w jej imieniu,
  - b) rodzaju i ilości odpadów opakowaniowych przekazanych przez gminę lub podmiot działający w jej imieniu do odzysku i recyklingu,
  - c) wydatkach poniesionych na działania określone w pkt a i b.
- przechowywania przez 5 lat dokumentów potwierdzających przekazanie odpadów opakowaniowych do odzysku i recyklingu. Sprawozdanie przekazuje się, w terminie do dnia 15 lutego roku kalendarzowego następującego po roku, którego dotyczy sprawozdanie, marszałkowi województwa i wojewódzkiemu funduszowi, właściwemu ze względu na siedzibę gminy.
- regularnego informowania mieszkańców o jakości wody, przeznaczonej do spożycia przez ludzi
- okresowego przedkładania wojewodzie informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska
- informowania Ministra Środowiska o wydaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji realizującej cel publiczny na obszarze parku krajobrazowego lub obszarze chronionego krajobrazu.

2. **Cele i zadania Programu**

Program Ochrony Środowiska, zgodnie z polityką ekologiczną państwa, wyróżnia cele krótkoterminowe, których realizacja zakończy się najpóźniej do 2006 roku, średnio-terminowe - do zrealizowania przed rokiem 2010 oraz długoterminowe, prawdopodobne i możliwe do osiągnięcia dopiero, po 2010 roku. Tym ostatnim celom, które można określić również jako strategiczne, lub generalne - podporządkowane są wszystkie wcześniejsze, które – bez względu na okres ich realizacji – mają charakter celów taktycznych. Wszystkie formułowane cele wypełniają kryteria: potrzeby, osiągalności, realności i mierzalności. W trakcie formułowania, realizacji i możliwej modyfikacji celów taktycznych, a także po ich stopniowym osiąganiu, społeczność gminy i władze samorządowe muszą zadawać sobie pytanie – na ile osiągnięcie celu krótko – lub średnioterminowego, przybliży realizację celu strategicznego? Jakie jeszcze cele taktyczne należy sformułować, lub jak przekształcić dotychczas przyjęte, by skutecznie osiągnąć cel generalny?

Program nie aspiruje do ustalenia hierarchii celów w poszczególnych okresach czasowych, ani też harmonogramu realizacji zadań szczegółowych, które posłużą osiągnięciu celów. Z uwagi na ograniczone możliwości finansowania znacznej większości z nich, byłoby to założenie teoretyczne i niekoniecznie realne. Wielorakość potrzeb, zarówno wynikających z konieczności dostosowania standardów ochrony środowiska do poziomów przyjętych w Unii Europejskiej, jak też niezbędnych dla poprawy warunków życia i nadrobienia wieloletnich zapóźnień w tej sferze, nakazuje jednoczesne dążenie do ich zaspokojenia. O ich faktycznej kolejności - w ramach założonych przedziałów czasowych - zadecydują możliwości finansowania, oraz współfinansowania ze środków zewnętrznych, związane w istotny sposób ze sprawności prowadzonych niezależnie od samorządu procedur, a także pozyskiwanych w ramach partnerstwa publiczno – prywatnego – pochodnej dynamiki rozwoju gospodarczego w kraju i regionie.

2.4 Cele perspektywiczne – osiągnięcie prawdopodobne nie wcześniej, niż po roku 2010

Pierwszy Cel Perspektywiczny

Zapewnienie mieszkańcom gminy zdrowych warunków zamieszkania, pracy i wypoczynku, w czystym i bezpiecznym środowisku przyrodniczym

Drugi Cel Perspektywiczny

Pełne wykorzystanie szans, jakie stwarzają zasoby i walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, dla zrównoważonego rozwoju gminy

Trzeci Cel Perspektywiczny

Zachowanie dla przyszłych pokoleń zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy, w stanie zapewniającym jego trwałość i możliwość odtwarzania potencjału.

2.5 Cele średnioterminowe – realizacja zakładana do roku 2010

Pierwszy Cel Średnioterminowy

Ochrona zasobów wód podziemnych i gleb przed skażeniem

Drugi Cel Średnioterminowy

Wzrost wykorzystania zasobów energii odnawialnej i racjonalizacja zużycia energii

Trzeci Cel Średnioterminowy

Wykorzystanie posiadanych zasobów i walorów środowiska dla tworzenia „zielonych” miejsc pracy

Czwarty Cel Średnioterminowy

Wykształcenie wśród mieszkańców wrażliwości estetycznej, nawyków kultury ekologicznej oraz poczucia odpowiedzialności za jakość środowiska

Piąty Cel Średnioterminowy

Rehabilitacja zasobów historycznej zieleni urządzonej, krajobrazu zdegradowanego i przywrócenie pełni walorów tradycyjnego krajobrazu wiejskiego

Szósty Cel Średnioterminowy

Racjonalizacja wykorzystania zasobów wody i ochrona powietrza atmosferycznego

Siódmy Cel Średnioterminowy

Ochrona różnorodności biologicznej, rozwój systemu obszarów chronionych

Ósmy Cel Średnioterminowy

Upowszechnianie niskoodpadowych technologii produkcji - osiągnięcie poziomu 75% udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych

Dziewiąty Cel Średnioterminowy

Zmniejszenie skali narażenia mieszkańców ośrodków osadniczych na hałas komunikacyjny

2.6 Cele Priorytetowe (krótkoterminowe) – do realizacji w okresie 2004 – 2006

Pierwszy cel priorytetowy

Zapewnienie odpowiedniej jakości użytkowej wody dostarczanej dla mieszkańców gminy

Drugi Cel Priorytetowy

Poprawa jakości wód powierzchniowych na obszarze gminy i zabezpieczenie wód podziemnych przed skażeniem,

Trzeci Cel Priorytetowy

Upowszechnienie wiedzy o środowisku, jego funkcjonowaniu, lokalnych zasobach i walorach

Czwarty Cel Priorytetowy

Rozszerzenie i poprawa skuteczności zorganizowanej selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, z uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych i wielkogabarytowych, pochodzących z gospodarstw domowych,

Piąty Cel Priorytetowy

Powstrzymanie dewastacji historycznej zieleni urządzonej i degradacji krajobrazu wiejskiego na obszarach zabudowanych,

4. Zadania własne, wykonywane wspólnie i inspirujące do ich wykonania inne podmioty, w zakresie realizacji poszczególnych celów priorytetowych i średnioterminowych

Zadania wymienione w tej części planu podzielono: według właściwości ich wykonywania. Pierwszą grupę zadań stanowią te, do których samorząd gminny jest obligowany przez przepisy prawa, a więc zadania własne. Do drugiej grupy zaliczono zadania,

których znaczenie jest istotne dla gminy. Będą one realizowane wspólnie z innymi instytucjami i podmiotami gospodarczymi, a samorządowi gminnemu przypadnie najczęściej rola koordynatora i autorytetu wspierającego przedsięwzięcie na arenie ponadlokalnej – regionalnej lub krajowej. Trzecia wreszcie grupa, to zadania polegające na inspiracji podmiotów gospodarczych z terenu gminy lub indywidualnych mieszkańców, ich organizacji i grup nieformalnych - do samodzielnych działań, zbieżnych z celami przyjętymi w programie oraz wspomaganie tych działań, przede wszystkim poprzez udostępnianie i upowszechnianie doświadczenia, wiedzy i posiadanych kontaktów.

Według charakteru zadania zostały podzielone na: inwestycyjne, organizacyjne, koordynacyjne, administracyjne, kontrolne i dokumentacyjno-monitoringowe. Nie szacowano w Programie kosztów zadań organizacyjnych i kontrolnych, wykonywanych w ramach aparatu administracyjnego gminy. Nie określono także w każdym przypadku kosztów dla zadań wykonywanych wspólnie – z uwagi na to, że rola gminy w ich realizacji polegać będzie przede wszystkim na działaniach integracyjnych i koordynacyjnych, nie wymagających angażowania środków budżetowych – poza wsparciem z Gminnego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz rekomendowaniem do Funduszy – Powiatowego, Wojewódzkiego i Narodowego.

- 3.1 Zadania w zakresie zapewnienia odpowiedniej jakości użytkowej wody i racjonalizacji gospodarowania zasobami wodnymi (**Pierwszy cel priorytetowy, szósty cel średnioterminowy**)
- a. Zadania własne
- i. **Opracowanie i uchwalenie wieloletniego planu rozbudowy urządzeń zbiorowego zaopatrzenia mieszkańców gminy w wodę i odprowadzenia powstających ścieków**
czas realizacji	- lata 2004 – 2006
charakter	- zadanie dokumentacyjno-administracyjne
prognozowany koszt	- ok. 20 tys. zł
finansowanie	- budżet gminy, GFOŚiGW
- ii. **Badanie jakości ujmowanej wody podziemnej**
czas realizacji	- lata 2004 – 2010 i później
charakter	- zadanie monitoringowo -dokumentacyjne
prognozowany koszt	- ok. 2 tys. zł / rok
finansowanie	- budżet gminy
- **Budowa sieci wodociągowej Szczypkowice – Dochowo – Dochówko – Gorzysław oraz rozbudowa stacji wodociągowej w Szczypkowicach –**
czas realizacji	- lata 2004 – 2006
charakter	- zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia	- 800 tys. zł
finansowanie	- budżet gminy, fundusze środowiskowe, środki pomocowe
- **Budowa sieci wodociągowej na terenie obrębu Główczyce tzw. obejścia Główczyce – Kłęcinno z opomiarowaniem poboru wody w miejscowości Główczyce,**
czas realizacji	- lata 2004 – 2006
charakter	- zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia	- 280 tys. zł
finansowanie	- budżet gminy
- **Budowa sieci wodociągowej Dargoleza – Wolinia i Dargoleza – Przebędowo – Wykoso-wo oraz stacji uzdatniania w Dargolezie –**
czas realizacji	- lata 2004 – 2010
charakter	- zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia	- 950 tys. zł
finansowanie	- budżet gminy, fundusze środowiskowe, środki pomocowe
- **Budowa stacji uzdatniania w Cieminie**
czas realizacji	- lata 2004 – 2010
charakter	- zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia	- 250 tys. zł
finansowanie	- budżet gminy
-

- **Budowa sieci wodociągowej Siodłonie – Rumsko – Równo i do Zgierza**
  - czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - charakter - zadanie inwestycyjne
  - koszt przedsięwzięcia - 500 tys. zł
  - finansowanie - budżet gminy, fundusze środowiskowe, środki pomocowe
- b. Inspiracja i wspomaganie działania
- i. **Upowszechnianie technologii produkcji charakteryzujących się niskim zużyciem wody i zastosowaniem obiegów zamkniętych**
  - czas realizacji - lata 2004 – 2010 i później
- 3.2. Zadania w zakresie poprawy stanu czystości i retencyjności wód powierzchniowych oraz zabezpieczenia wód podziemnych i powierzchni ziemi przed skażeniem (**Drugi i czwarty cel priorytetowy, pierwszy cel średnioterminowy**)
  - 3.2.1. Zadania własne
    - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Wielka Wieś, Klęcino, Klęcinko, Siodłonie oraz kolektora tłoczego Główny – Wielka Wieś – Klęcino – Klęcinko – Siodłonie wraz z przepompowniami ścieków**
      - czas realizacji - lata 2004 – 2006
      - charakter - zadanie inwestycyjne
      - koszt przedsięwzięcia - 2,1 mln zł
      - finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
    - **Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Głównych**
      - czas realizacji - lata 2004 – 2006
      - charakter - zadanie inwestycyjne
      - koszt przedsięwzięcia - 4,5 mln zł
      - finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
    - **Budowa oczyszczalni ścieków w Stowięcinie –**
      - czas realizacji - lata 2007 – 2010
      - charakter - zadanie inwestycyjne
      - koszt przedsięwzięcia - 5,0 mln zł
      - finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
    - **Budowa kolektora tłoczego Główny – Ciemino oraz sieci kanalizacji sanitarnej na terenie wsi Ciemino**
      - czas realizacji - lata 2007 - 2010
      - charakter - zadanie inwestycyjne
      - finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
    - **Budowa kanalizacji sanitarnej we wsiach Izbica, Zgierz i Gać oraz kolektora tłoczego Ciemino – Izbica – Zgierz – Gać wraz z przepompowniami ścieków**
      - czas realizacji - lata 2007 - 2010
      - charakter - zadanie inwestycyjne
      - finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
    - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Skórzyno, Rówienko oraz kolektora tłoczego Główny – Skórzyno – Rówienko wraz z przepompowniami ścieków**
      - czas realizacji - lata 2007 - 2010
      - charakter - zadanie inwestycyjne
      - finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
    - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Równo, Rumsko oraz kolektora tłoczego Klęcino – Równo – Rumsko wraz z przepompowniami ścieków**
      - czas realizacji - lata 2007 - 2010
      - charakter - zadanie inwestycyjne
      - finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe

- **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Warblino, Szczypkowice, Dochowo, Dochówka, Gorzysław oraz kolektora tłoczego Główczyce – Warblino – Szczypkowice – Dochowo – Dochówko – Gorzysław wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - po roku 2010
charakter - zadanie inwestycyjne
finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
  - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Cecenowo, Pobłocie, Dargoleza, Stowięcino oraz kolektora tłoczego Cecenowo – Pobłocie – Dargoleza – Podole Wielkie – Stowięcino wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - po roku 2010
charakter - zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia - 2.5 mln zł
finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
  - **Budowa oczyszczalni ścieków w Żelkowie**
czas realizacji - po roku 2010
charakter - zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia - 4 mln zł
finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
  - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Zgojewo, Żelkowo, Choćmirówko, Będzichowo, Drzeżewo oraz kolektorów tłocznych Żelkowo – Zgojewo - Żoruchowo, Żelkowo – Choćmirowo – Choćmirówko – Będzichowo – Drzeżewo wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - po roku 2010
charakter - zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia - 2,4 mln. zł
finansowanie - budżet gminy, środki pomocowe, fundusze środowiskowe
  - **Rekultywacja i renaturyzacja potorfii – zagospodarowanie w formie małych zbiorników retencyjnych**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
charakter - zadanie administracyjno-porządkowe
koszt przedsięwzięcia - 15 tys. zł
finansowanie - budżet gminy, fundusze środowiskowe
  - **Porządkowanie miejsc składowania nawozów naturalnych w gospodarstwach rolnych wraz z zabezpieczeniem przed przenikaniem odcieków do gruntu i wód powierzchniowych**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
charakter - zadanie administracyjno-kontrolne
  - **Rekultywacja składowiska odpadów w Wykosowie**
czas realizacji - 01.01.2006
charakter - zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia - 50 tys. zł
finansowanie - budżet gminy, fundusze środowiskowe, środki pomocowe
  - **Opracowanie systemu działań motywujących mieszkańców gminy do zbierania odpadów porzuconych w środowisku**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
charakter - zadanie organizacyjne
  - **Stała kontrola nielegalnego porzucania odpadów i ich usuwanie**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
charakter - zadanie administracyjno-kontrolne
  - **Badanie jakości oczyszczonych ścieków odprowadzanych do wód powierzchniowych**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
charakter - zadanie administracyjno-kontrolne
  - **Kontrola szczelności zbiorników bezodpływowych w gospodarstwach indywidualnych**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
charakter - zadanie administracyjno-kontrolne
-

3.2.2. Zadania wykonywane wspólnie:

- **Kontrola stanu wałów przeciwpowodziowych oraz modernizacja wałów i urządzeń służących ochronie przed powodzią**
  - czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - charakter - zadanie kontrolne i inwestycyjne
  - finansowanie - budżet państwa, budżet gminy, fundusze środowiskowe
- **Współdziałanie we wdrażaniu ochrony zasobów wodnych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych poprzez realizację zasad zagospodarowania w obszarach ochronnych zbiorników, po ich ustanowieniu**
  - czas realizacji - do roku 2010 i później
  - charakter - zadanie administracyjne – kontrolne

3.2.3. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Budowa oczyszczalni przydomowych i przyzagrodowych w zabudowie rozproszonej**
  - czas realizacji - lata 2004 – 2010

3.3. Zadania w zakresie upowszechniania wiedzy o środowisku i jego funkcjonowaniu, lokalnych zasobach i walorach (**Trzeci cel priorytetowy, czwarty cel średnioterminowy**)

3.3.1. Zadania własne

- **Doskonalenie wiedzy pracowników samorządowych, radnych i sołtysów w zakresie przepisów ochrony środowiska w prawie polskim i wspólnotowym**
  - czas realizacji - lata 2004 - 2006
  - charakter - zadanie organizacyjne
- **Opracowanie zasad i prowadzenie kampanii informacyjnej wśród mieszkańców gminy, o wartościach zasobów i walorów środowiska, potrzebie ich zachowania oraz korzyści z tego płynących**
  - czas realizacji - lata 2004 - 2006
  - charakter - zadanie organizacyjne
  - prognozowany koszt - ok. 50 tys. zł
  - finansowanie - budżet gminy, Fundusze Ochrony Środowiska, środki pomocowe
- **Opracowanie programu rodzinnej edukacji ekologicznej „szkoła-dom-pracawypoczynek”**
  - czas realizacji - lata 2004 - 2006
  - charakter - zadanie organizacyjne
  - prognozowany koszt - ok. 20 tys. zł
  - finansowanie - budżet gminy, Fundusze Ochrony Środowiska, środki pomocowe
- **Rozbudowa systemu ścieżek rowerowych, udostępniających najwartościowsze elementy środowiska przyrodniczego i krajobrazu historycznego gminy**
  - czas realizacji - lata 2007 - 2010
  - charakter - zadanie organizacyjne i inwestycyjne
  - prognozowany koszt - ok. 100 tys. zł
  - finansowanie - budżety gmin, budżet powiatu, środki pomocowe,

3.3.2. Zadania wykonywane wspólnie

- **Uczestnictwo w ogólnokrajowych, europejskich i światowych imprezach ekologicznych**
  - czas realizacji - lata 2004 - 2010
  - charakter - zadanie organizacyjne
- **Kontynuowanie i rozwój współpracy ze Słowińskim Parkiem Narodowym w zakresie skutecznej ochrony i wykorzystania zasobów i walorów Parku oraz ich efektywnej promocji**
  - czas realizacji - lata 2004 - 2010
  - charakter - zadanie organizacyjne
- **Szkolenie rolników w zakresie przyjaznych dla środowiska i efektywnych metod produkcji**
  - czas realizacji - lata 2004 - 2010
  - charakter - zadanie organizacyjne

3.3.3. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Wspieranie konstruktywnych działań lokalnych agend i oddziałów różnych organizacji pozarządowych, działających na terenie gminy w sferze ochrony środowiska**
  - czas realizacji - lata 2004 - 2010

3.4. Zadania w zakresie rozszerzenia zorganizowanej, selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, z uwzględnieniem wielkogabarytowych i niebezpiecznych, pochodzących z gospodarstw domowych oraz upowszechniania niskoodpadowych technologii produkcji (**Czwarty cel priorytetowy, ósmy cel średnioterminowy**)

3.4.1. Zadania własne

- **Opracowanie i zaopiniowanie gminnego planu gospodarki odpadami**
czas realizacji - do połowy 2004 roku
charakter - zadanie dokumentacyjno-organizacyjne
prognozowany koszt - ok. 2 tys. zł

3.4.2. Zadania wykonywane wspólnie

- **Rozwój selektywnej zbiórki odpadów z terenów parkingów leśnych i penetracji turystycznej w okresie sezonu letniego i grzybobrania**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
charakter - zadanie organizacyjne
prognozowany koszt - 50 tys. zł rocznie
finansowanie - budżet gminy, Fundusze Ochrony Środowiska, Nadleśnictwa
- **Rozwój zbiórki odpadów wielkogabarytowych i niebezpiecznych, pochodzących z gospodarstw domowych**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
charakter - zadanie organizacyjne
prognozowany koszt - 40 tys. zł rocznie
finansowanie - budżet gminy, Fundusze Ochrony Środowiska,

3.4.3. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Upowszechnianie technologii produkcji lub form usług, które zapobiegają powstawaniu odpadów lub pozwalają utrzymać na możliwie najniższym poziomie ich ilość**
czas realizacji - lata 2004 – 2010

3.5. W zakresie powstrzymania dewastacji historycznej zieleni urządzonej i degradacji krajobrazu wiejskiego na obszarach zabudowanych (**Piąty cel priorytetowy, trzeci cel średnioterminowy**)

3.5.1. Zadania własne

- **Sporządzanie planów miejscowych dla terenów zabudowanych, rozwiązujących problemy zachowania i rehabilitacji tradycyjnego krajobrazu wiejskiego**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie dokumentacyjno-administracyjne
prognozowany koszt - ok. 200 tys. zł
finansowanie - budżet gminy
- **Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego dla nowej zabudowy lokalnych uwarunkowań kulturowych i krajobrazowych**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie dokumentacyjno-administracyjne
- **Opracowanie gminnego programu ochrony krajobrazu, założenie gminnego rejestru zabytków oraz ustalenie zasad ochrony**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie dokumentacyjno-administracyjne
prognozowany koszt - ok. 20 tys. zł
finansowanie - budżet gminy
- **Organizowanie gminnych konkursów na piękną posesję, ogród, osiedle i wieś, uczestnictwo w konkursach ponadgminnych**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie organizacyjne
prognozowany koszt - ok. 20 tys. zł / rok
finansowanie - budżet gminy, Gminny Fundusz Ochrony Środowiska
- **Opracowanie i uchwalenie systemu preferencji i ulg podatkowych dla mieszkańców i podmiotów realizujących zalecenia gminnego programu ochrony krajobrazu, zwycięzców i laureatów konkursów**

- czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie organizacyjno-administracyjne
- **Zagospodarowywanie skwerów i terenów zieleni publicznej we wsiach i miejscowościach gminy**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie inwestycyjne i organizacyjne
prognozowany koszt - ok. 300 tys. zł
finansowanie - budżet gminy, Gminny Fundusz Ochrony Środowiska
  - **Sukcesywna rewaloryzacja zabytkowych cmentarzy**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie inwestycyjne i organizacyjne
prognozowany koszt - ok. 50 tys. zł
finansowanie - budżet gminy, Gminny Fundusz Ochrony Środowiska
- 3.5.2. Zadania wspólne z innymi podmiotami
- **Rewaloryzacja zabytkowych parków wiejskich we władaniu innych podmiotów – Cecenowo, Główczyce, Żelkowo**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie inwestycyjne i organizacyjne
prognozowany koszt - ok. 100 tys. zł
finansowanie - środki właścicieli, Gminny Fundusz Ochrony Środowiska
  - **Renaturyzacja zdegradowanego krajobrazu byłych pgr – Dargoleza, Żoruchowo, Wolinia, Siodłonie, i.in.**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie inwestycyjne i organizacyjne
prognozowany koszt - ok. 100 tys. zł
finansowanie - środki AWRSP, Gminny Fundusz Ochrony Środowiska
- 3.5.3. Inspiracja i wspomaganie działania
- **Stworzenie warunków dla powstania gminnego stowarzyszenia opieki nad krajobrazem wiejskim**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
  - **Upowszechnianie i promowanie projektów nowego budownictwa, przyczyniających się do przywrócenia charakteru krajobrazu wiejskiego**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
- 3.6. W zakresie wzrostu wykorzystania zasobów energii odnawialnej i racjonalizacji zużycia energii (Drugi cel średnioterminowy)
- 3.6.1. Zadania własne
- **Opracowanie gminnej strategii wykorzystania energii odnawialnej, uwzględniającej warunki pozyskiwania i wykorzystania biomasy, energii wodnej, słonecznej i geotermalnej**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
charakter - zadanie dokumentacyjne
prognozowany koszt - ok. 15 tys. zł
finansowanie - budżet powiatu, Fundusze Ochrony Środowiska
- 3.6.2. Inspiracja i wspomaganie działania
- **Wspieranie działań termomodernizacyjnych zmierzających do zmniejszenia zużycia energii cieplnej**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
- 3.7. W zakresie wykorzystania posiadanych zasobów i walorów środowiska dla tworzenia „zielonych” miejsc pracy (Trzeci cel średnioterminowy)
- 3.7.1. Zadania własne
- **Opracowanie programu „Tworzenia zielonych miejsc pracy”, w oparciu o zasoby środowiska naturalnego gminy**
czas realizacji - 2004 - 2010
charakter - zadanie dokumentacyjne
koszt realizacji - ok. 20 tys. zł
finansowanie - budżet gminy, fundusze środowiskowe, środki pomocowe

3.7.2. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Promocja korzyści z tradycyjnych metod gospodarowania i rolnictwa ekologicznego**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
charakter - zadanie administracyjno-organizacyjne
- **Przeprowadzenie badań geologicznych i udokumentowanie zasobów kruszywa naturalnego**
czas realizacji - lata 2004 - 2010

3.8. Zadania w zakresie poprawy stanu powietrza atmosferycznego poprzez upowszechnianie ekologicznych źródeł energii, w tym biomasy jako surowca energetycznego (szósty cel średnioterminowy)

3.8.1. Zadania własne

- **Opracowanie gminnego programu zaopatrzenia w ciepło i ograniczenia szkodliwości niskiej emisji**
czas realizacji - rok 2007 - 2010
charakter - zadanie dokumentacyjno - organizacyjne
prognozowany koszt - ok. 10 tys. zł
finansowanie - budżet gminy, Fundusze Ochrony Środowiska
- **Przebudowa urządzeń kotłowni w obiektach należących do Gminy Główczyce – szkół, ośrodków zdrowia, świetlic wiejskich na paliwa ekologiczne**
czas realizacji - rok 2007 - 2010
charakter - zadanie inwestycyjne
prognozowany koszt - ok. 350 tys. zł
finansowanie - budżet gminy, Fundusze Ochrony Środowiska
- **Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej**
czas realizacji - 2007 - 2010
charakter - zadanie inwestycyjne
koszt przedsięwzięcia - ok. 3 mln zł.
źródła finansowania: - budżet gminy, Fundusze środowiskowe, środki pomocowe

3.8.2. Zadania wykonywane wspólnie

- **Przebudowa urządzeń kotłowni osiedlowej w Główczykach na paliwa ekologiczne oraz modernizacja sieci rozdzielczej**
czas realizacji - rok 2007 - 2010
charakter - zadanie inwestycyjne
prognozowany koszt - ok. 1 mln zł
finansowanie - budżet właściciela, Fundusze Ochrony Środowiska

3.8.3. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Zwiększanie udziału paliw ekologicznych, w tym biomasy, w ogrzewaniu przedsiębiorstw, instytucji i gospodarstw domowych**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
- **Promocja upraw energetycznych na gruntach odłogowanych**
czas realizacji - lata 2004 – 2010

3.9. W zakresie rozwoju sieci obszarów chronionych oraz ochrony różnorodności biologicznej (siódmy cel średnioterminowy)

3.9.1. Zadania własne

- **Uwzględnianie w opracowanych Miejscowych Planach zagospodarowania przestrzennego potrzeb wynikających z zabezpieczenia i rozwoju obszarów chronionych oraz ochrony różnorodności biologicznej, w tym europejskiego systemu NATURA 2000**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
charakter - zadanie dokumentacyjno-administracyjne
- **Ustanowienie i oznakowanie nowych pomników przyrody i innych form ochrony przyrody, proponowanych w istniejących i powstających opracowaniach**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
charakter - zadanie administracyjno-organizacyjne

3.9.2. Zadania realizowane wspólnie

- **Opracowanie inwentaryzacji przyrodniczej gminy**

- czas realizacji - lata 2007 - 2010
 charakter - zadanie dokumentacyjne
 prognozowany koszt - ok. 20 tys. zł
 finansowanie - budżet państwa, budżet gminy,
- **Wnioskowanie o ustanowienie i opracowywanie dokumentacji nowych form obszarów chronionych dla ochrony siedlisk i rzadkich gatunków fauny i flory**
 czas realizacji - lata 2007 - 2010
 charakter - zadanie dokumentacyjne
 prognozowany koszt - ok. 50 tys. zł
 finansowanie - budżet gminy, budżet państwa, Fundusze Środowiskowe
- **Wykonanie ekspertyzy ornitologicznej dla populacji żurawia na terenie gminy**
 czas realizacji - lata 2004 – 2005
 charakter - zadanie dokumentacyjne

3.10. W zakresie zmniejszenia narażenia mieszkańców ośrodków osadniczych na hałas komunikacyjny i poprawy klimatu akustycznego (Dziewiąty cel średnioterminowy)

3.10.1. Zadania własne

- **Ograniczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego przeznaczania obszarów położonych w sąsiedztwie ruchliwych dróg i zakładów przemysłowych na cele mieszkaniowe**
 czas realizacji - lata 2004 - 2010
 charakter - zadanie dokumentacyjno-administracyjne
- **Poprawa izolacji akustycznej zabudowy mieszkaniowej zlokalizowanej przy ruchliwych drogach poprzez budowę przegród akustycznych, nasadzenie zieleni oraz wymianę stolarki**
 czas realizacji - lata 2007 - 2010
 charakter - zadanie organizacyjne i inwestycyjne
 prognozowany koszt - ok. 500 tys. zł
 finansowanie - budżet gminy, zarządców dróg, środki indywidualne,

5. **Priorytety ekologiczne gminy w opinii mieszkańców**

LP	Priorytet ekologiczny	znaczenie dla środowiska	znaczenie dla rozwoju gminy
9.	Upowszechnienie wiedzy o środowisku, jego funkcjonowaniu i zasobach		
10.	Uporządkowanie gospodarki odpadami		
11.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej		
12.	Ograniczenie emisji gazów i pyłów do powietrza		
13.	Ograniczenie uciążliwości hałasowej szlaków komunikacyjnych		
14.	Racjonalizacja zużycia wody, energii, surowców i materiałów		
15.	Wzrost wykorzystania energii odnawialnej		
16.	Rehabilitacja krajobrazu wiejskiego na obszarach zabudowanych		
17.	Ochrona prawna zasobów i walorów środowiska przyrodniczego		
18.	Ochrona prawna zasobów i walorów historycznej zieleni		
19.	Zabezpieczenie przed awariami przemysłowymi i komunikacyjnymi		

* -w skali od jednej (*) do pięciu (*****) gwiazdek

Rozdział 7

Projekt systemu zarządzania programem

6. Instrumenty zarządzania środowiskiem

Program ochrony środowiska pełni szczególną rolę w procesie realizacji zrównoważonego rozwoju. Z punktu widzenia władz samorządowych, stanowi narzędzie koordynacji działań podejmowanych w sferze ochrony środowiska przez służby administracji

publicznej oraz instytucje i przedsiębiorstwa. Skuteczności realizacji celów i przedsięwzięć zaproponowanych w Programie służy bogate instrumentarium, wynikające z przepisów prawa, rachunku efektywności ekonomicznej, polityki społecznej i struktury zarządzania środowiskiem.

1.3. Do instrumentów prawnych należą przede wszystkim decyzje administracyjne:

- ✓ Pozwalające na korzystanie z zasobów środowiska i wprowadzanie do środowiska substancji lub energii, w tym pozwolenia zintegrowane, wynikające ze wprowadzenia do polskiego systemu prawnego wymogów Dyrektywy IPPC,
- ✓ Wydawane na rozpoznanie i eksploatację surowców mineralnych,
- ✓ Zatwierdzające program gospodarki odpadami,
- ✓ O warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz o pozwoleniu na budowę, podejmowane w oparciu o zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także prowadzone postępowania, w sprawie oddziaływania na środowisko planowanych przedsięwzięć,
- ✓ Pozwolenia wodnoprawne,
- ✓ O wyłączeniu gruntów z użytkowania rolnego i leśnego,
- ✓ O podziałach i scaleniach gruntów,
- ✓ Zezwalające na wycinkę drzew i krzewów,
- ✓ Zobowiązujące do prowadzenia badań monitoringowych stanu środowiska,
- ✓ O konieczności przeprowadzenia przeglądu ekologicznego.

A także wszystkie inne, wynikające z przepisów szczególnych.

1.4. Do instrumentów związanych z rachunkiem efektywności ekonomicznej należą m.in.:

1.2.1. Instrumenty prawno – finansowe, jak:

- opłaty naliczane za korzystanie ze środowiska,
- preferencyjne ustalenie i różnicowanie stawek podatkowych, opłat i innych danin publicznych,
- administracyjne kary pieniężne,
- skutki finansowe wynikające z odpowiedzialności karnej i cywilnej,

1.2.2. Instrumenty ekonomiczne, jak:

- kredyty - w tym umarżalne - i dotacje z funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- dotacje z europejskich funduszy przedakcesyjnych, strukturalnych i funduszu spójności,
- pomoc publiczna w postaci zwolnień i ulg podatkowych, odroczeń, rozłożenia na raty i umorzeń należności budżetu państwa i samorządu oraz udzielanie gwarancji finansowych dla projektowanych przedsięwzięć,
- rozszerzenie listy wyrobów objętych opłatami produktowymi i opłatami depozytowymi oraz ustalenie szczegółowych zasad dysponowania wpływami z tych opłat,
- ubezpieczenia ekologiczne od odpowiedzialności cywilnej za szkody, spowodowane poważnymi awariami przemysłowymi i transportowymi,
- tworzenie rynku uprawnień do emisji zanieczyszczeń (zbywalne pozwolenia),

1.5. Do instrumentów społecznych należą:

- ✓ Obowiązek upowszechniania w społeczeństwie informacji o środowisku i zasięgania jego opinii podczas procedur, prowadzonych w sprawach ochrony środowiska,
- ✓ Wykraczające poza zakres obowiązkowy przekazywanie informacji w mediach, w formie spotkań, dyskusji publicznych i akcji związanych z konkretnymi problemami ochrony środowiska,
- ✓ Systemowa edukacja ekologiczna społeczeństwa, prowadzona we wszystkich grupach wiekowych,
- ✓ Stymulacja i wspieranie organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, kompetentnie i rzetelnie działających w sferze ochrony środowiska,
- ✓ Współpraca i wzajemna wymiana informacji pomiędzy administracją publiczną, placówkami naukowo – badawczymi, instytucjami finansowymi, podmiotami korzystającymi ze środowiska i sektorem pozarządowym, w celu wymiany doświadczeń i popularyzacji efektywnych i przyjaznych środowisku technik, procesów i działań.

1.6. Instrumenty związane ze strukturą zarządzania środowiskiem, to:

- ✓ Strategiczne i operacyjne dokumenty o zasięgu regionalnym i lokalnym, interdyscyplinarne i sektorowe, wytyczające cele i określające zadania do realizacji (Strategie Rozwoju, Studia uwarunkowań i kierunków oraz plany zagospodarowania przestrzennego, Programy ochrony środowiska i poszczególnych jego elementów, Plany operacyjne, koncepcje i studia wykonalności, programy dostosowawcze, oceny oddziaływania itp.),
- ✓ Ramowa i metodyczna współpraca pomiędzy instytucjami administracji publicznej, w zakresie wykonywania zadań w zakresie ochrony środowiska i ich skutecznego egzekwowania,
- ✓ Spójny system monitoringu środowiska, pozwalający na okresową weryfikację stopnia osiągnięcia wymaganych i założonych w programach wskaźników,
- ✓ Zintegrowana baza danych o środowisku i jego stanie w poszczególnych urzędach administracji publicznej, zbudowana w technice komputerowej, w sposób umożliwiający jej stałą aktualizację i szybkie udostępnianie, np. za pośrednictwem Internetu i Intranetu.
- ✓ Wykorzystanie instytucji, przedsiębiorstw naukowo badawczych i ekspertów, dla opracowywania procedur i modeli usprawniających prowadzone i zamierzone działania oraz podnoszących ich skuteczność,
- ✓ Sprawny system uzgadniania i rekomendowania przedsięwzięć istotnych dla ochrony środowiska, ułatwiający montaż finansowy środków publicznych i komercyjnych na ich realizację.

7. Zasady zarządzania programem

Konsekwentne egzekwowanie wykonania przedsięwzięć wskazanych w Programie, okresowa jego weryfikacja i aktualizacja wraz z oceną skutków dla środowiska, jest niezbędnym warunkiem sukcesywnego osiągnięcia wyznaczonych celów. Odpowiedzialni za to są uczestnicy wdrażania programu, w tym:

- ✓ Władze samorządowe organizujące i zarządzające Programem,
- ✓ Przedsiębiorstwa i komórki Urzędu Gminy, realizujące zadania Programu,
- ✓ Podmioty kontrolujące przebieg realizacji i efekty Programu,
- ✓ Społeczność gminy - jako główny beneficjent odczuwający skutki realizacji Programu.

Głównym wykonawcą programu jest Wójt Gminy. Współdziała on z administracją rządową, a w szczególności z Wojewodą i podległymi mu służbami zespolonymi, innymi organami administracji publicznej oraz samorządem powiatowym i sąsiednimi gminami.

Włączenie do procesu realizacji Programu szerokiego grona partnerów instytucjonalnych i społecznych, zapewnia jego akceptację i przyjmowanie współodpowiedzialności za osiągnięcie celów. Stąd ważnym elementem jest uspołecznienie procesu planowania i podejmowania decyzji, przejrzystość procedur włączających szerokie grono partnerów – również, w proces oceny skuteczności realizacji.

Istotny jest również rozwój partnerstwa ze wszystkimi lokalnymi, krajowymi i międzynarodowymi podmiotami, działającymi w regionie, w celu skupienia zasobów technicznych i zwielokrotnienia efektów finansowych.

W ramach monitoringu wdrażania Programu regularnie oceniane i analizowane będą: wykonanie przedsięwzięć, stopień realizacji przyjętych celów, rozbieżność pomiędzy przyjętymi celami i działaniami, a ich wykonaniem oraz przyczyny tych rozbieżności.

Główny wykonawca Programu – Wójt Gminy - będzie oceniał co dwa lata realizację przedsięwzięć i przygotowywał na tę okoliczność stosowny raport, który zostanie przedstawiony Radzie Gminy. Cele i kierunki działań w perspektywie do 2010 roku i po 2010 roku powinny być weryfikowane nie częściej, niż co 4 lata.

8. Możliwości finansowe realizacji Programu

3.3. Prognoza możliwości finansowych budżetu gminy

W latach 1999-2003 Gmina Główczyce przeznaczala stosunkowo niewielkie – w skali gmin powiatu słupskiego - środki na realizację zadań związanych z ochroną środowiska. Suma wydatków, poniesionych w ciągu 5 lat na te zadania, wyniosła ponad **2,3 mln zł**, (ok. 3,3% środków wydatkowanych przez wszystkie gminy powiatu słupskiego) z czego z Gminnego Funduszu pochodziło **115 500 zł**. Blisko 90% wydatków poniesionych z bu-

dżetu przeznaczono na inwestycje. Blisko 60% działań w sferze ochrony środowiska samorząd gminny sfinansował ze środków własnych.

Na wydatki gmina otrzymała dotacje i środki pomocowe w łącznej kwocie 1 mln 096 tys. zł (ponad 6,7% środków pozyskanych w powiecie), nie zaciągając jednocześnie żadnych kredytów na ochronę środowiska.

Gmina Główczyce przeznaczala w latach 1999 – 2002 relatywnie niewielką część budżetu na inwestycje – średnio było to 9,36%, maksymalnie, w roku 2000 – prawie 14,3%. W tym samym czasie średnie wartości dla gmin powiatu słupskiego wynosiły odpowiednio: 20,6% i 23,02% (w roku 1999). Na podstawie analizy wydatków i dochodów budżetów gminy Główczyce w tych latach, należy stwierdzić, iż zwiększenie wydatków inwestycyjnych ponad uzyskane wartości, mogłoby zachwiać równowagę budżetową i groziło utratą zdolności wykonywania zadań samorządu w innych sferach – przede wszystkim oświaty i opieki społecznej. Jednocześnie gmina nie korzystała dotąd z możliwości zaciągnięcia kredytów lub pożyczek na zadania ochrony środowiska, ograniczając się do finansowania ich z dotacji celowych – a w latach 2001 – 2003 również środków własnych budżetu.

Wydatki na przedsięwzięcia w sferze ochrony środowiska także stanowiły niewielką część wydatków budżetowych gminy, choć trzeba zauważyć, że z roku na rok była ona wyższa. W tabeli przedstawiono, jak w kolejnych latach kształtowały się relacje wysokości wydatków poniesionych na ochronę środowiska (za wyjątkiem sfinansowanych z Gminnego Funduszu) do całości wydatków budżetu, a także do kwot wydatków inwestycyjnych. Zwłaszcza to ostatnie porównanie odzwierciedla obciążenie, jakie stanowią wydatki na ochronę środowiska dla gminy, której po zaspokojeniu bieżących wydatków niewiele pozostaje na inwestycje.

Nakłady na ochronę środowiska w gminie Główczyce w latach 1999 - 2002

LP	Rok	wydatki ogółem (zł)	wydatki inwestycyjne	wydatki na ochronę środowiska	udział w wydatkach ogółem % 5 / 3	% stosunek do wydatków inwestycyjnych 5 / 4
1	2	3	4	5	6	7
1.	1999	10 800 000	600 000	144 335	1,34	24,06
2.	2000	12 600 000	1 800 000	325 000	2,58	18,06
3.	2001	12 200 000	1 000 000	745 900	6,11	74,59
4.	2002	13 565 774	1 202 980	982 463	7,24	81,67
Razem		49 165 774	4 602 980	2 197 698	4,47	47,75

Dane w tabeli z materiałów przygotowanych przez gminę (wydatki na ochronę środowiska) oraz za Rocznikami Statystycznymi Województwa (wydatki ogółem, wydatki inwestycyjne)

Tabela A -Prognoza możliwości finansowania zadań ochrony środowiska w gminie Główczyce w latach 2004 - 2006, przy zaangażowaniu środków na poziomie lat 1999 - 2003

wydatki na ochronę środowiska 1999 - 2003	w tym: dotacje, kredyty, środki pomocowe	środki własne gminy 1999 – 2003 (kol. 1 – kol.2)	prognoza zaangażowania środków własnych gminy 2004 – 2006 (kol.3 : 5 x 3)	prognoza zdolności finansowania zadań 2004-2006 (kol. 4 = 25%)
1	2	3	4	5
2 717 698	1 096 179	1 621 519	972 911	3 900 000

Tabela B - Prognoza możliwości finansowania zadań ochrony środowiska w gminie Główczyce w latach 2004 - 2006, przy zaangażowaniu środków na poziomie lat 2001 - 2003

wydatki na ochronę środowiska	w tym: dotacje, kredyty, środki	środki własne gminy 2001 –	prognoza zaangażowania środków	prognoza zdolności finansowa-

ska 2001 - 2003	pomocowe	2003 (kol. 1 – kol.2)	ków własnych gminy 2004 – 2006 = kol.3	nia zadań 2004-2006 (kol. 4 = 25%)
1	2	3	4	5
2 248 363	623 267	1 625 096	1 625 096	6 500 000

Kwota w kolumnie 5 tabeli A, wskazująca na możliwości realizacji Programu w perspektywie 5-letniej działalności gminy nie jest wystarczająca na pokrycie kosztów zadań przewidzianych w programie w latach 2004 – 2006, nawet pod warunkiem uzyskania istotnego współfinansowania najważniejszych zadań inwestycyjnych - w maksymalnej wysokości 75% kosztów kwalifikowanych zadań (ok. 1 mln zł dofinansowania bezzwrotnego rocznie). Założeniem minimalnego wkładu własnego jest tu poziom środków, jakie gmina przeznaczająca na zadania a zakresu ochrony środowiska w latach 1999– 2003 (324 tys.).

Kwota w kolumnie 5 tabeli B, wskazująca na możliwości realizacji Programu w perspektywie 3-letniej działalności gminy, jest dostateczna na pokrycie kosztów zadań przewidzianych w programie w latach 2004 – 2006, pod warunkiem uzyskania istotnego współfinansowania najważniejszych zadań inwestycyjnych - w maksymalnej wysokości 75% kosztów kwalifikowanych zadań (ok. 1,6 mln zł dofinansowania bezzwrotnego rocznie). Założeniem minimalnego wkładu własnego jest tu poziom środków, jakie gmina przeznaczająca na zadania a zakresu ochrony środowiska w latach 1999– 2003 - co najmniej 0,54 mln zł rocznie.

Trzeba mieć świadomość, że w przypadku nieuzyskania bezzwrotnego dofinansowania przedsięwzięć w maksymalnej wysokości, wkład własny gminy będzie musiał wzrosnąć w wyniku zaciągnięcia na ten cel kredytów lub pożyczek albo też zwiększenia środków własnych z budżetu znacząco ponad poziom maksymalny 7% wydatków całkowitych gminy, jak w roku 2002 (to ostatnie wydaje się być jednak mało realne).

Konkludując: Wykonanie zadań zapisanych w Programie na lata 2004 – 2006 jest możliwe pod następującymi - jednocześnie spełnionymi - warunkami:

- Uzyskania bezzwrotnego wsparcia ze środków pomocowych na kwotę co najmniej 1,6 mln zł rocznie lub też – co jest mniej korzystnym rozwiązaniem – zaciągnięcie preferencyjnych kredytów lub pożyczek na zbliżoną kwotę.
- Corocznego przeznaczania w budżecie gminy kwoty minimum 0,5 mln zł ze środków własnych

3.4. Dotacje, środki pomocowe, kredyty i środki komercyjne

Źródła finansowania Programu będą zróżnicowane, w zależności od rodzaju i okresu przewidywanego działania, a przede wszystkim możliwości stosowania instrumentów finansowo-ekonomicznych, zapewnionych na poziomie krajowym i regionalnym. W związku z ograniczonymi zasobami finansowymi państwa, kwestią zasadniczą dla konkurencyjności gospodarki jest trafna i efektywna alokacja środków publicznych.

Dostępne na rynku polskim publiczne źródła finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska można podzielić na:

- krajowe – pochodzące z budżetu państwa, budżetu gminy, pozabudżetowych instytucji publicznych, udzielane w formie dotacji, grantów i **subwencji**
- pomocy zagranicznej – programy pomocowe, Fundusze Spójności, fundusze strukturalne, fundacje itp.

Zgodnie ze „Strategią wykorzystania Funduszu Spójności na lata 2004 – 2006” opracowaną przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w lutym 2003 r., działania realizowane w Polsce w ciągu najbliższych kilku lat, w praktyce finansowane będą przede wszystkim ze źródeł krajowych. Są to przede wszystkim Fundusze Ochrony Środowiska, które funkcjonują na 4 poziomach administracji publicznej

- na poziomie krajowym – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

- na poziomie regionalnym – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku
- na poziomie lokalnym, bez osobowości prawnej – Powiatowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Słupsku i Gminne Fundusze Ochrony Środowiska

Fundusze te gromadzą wpływy z opłat uiszczanych przez podmioty za gospodarcze korzystanie ze środowiska oraz administracyjnych kar pieniężnych, nakładanych za naruszenie warunków lub przekroczenie limitów korzystania ze środowiska. W przypadku funduszy posiadających osobowość prawną – Narodowego i Wojewódzkiego – środki gromadzone są również poprzez działania na rynku kapitałowym. Zebrane środki przeznaczone są na dofinansowanie – głównie w formie dotacji i preferencyjnych pożyczek – przedsięwzięć proekologicznych, podejmowanych przez samorządy lokalne i podmioty gospodarcze.

Zasady funkcjonowania Funduszy określa ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2001 r Nr 62 poz. 627 z późn. zm.). Szczegółowe zasady gospodarki finansowej funduszu narodowego oraz wojewódzkich reguluje Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2002 r. (Dz. U. nr 230, poz. 1934).

Fundusz Wojewódzki udziela dotacji i pożyczek preferencyjnych na dofinansowanie przedsięwzięć proekologicznych na obszarze województwa pomorskiego. Pośród priorytetów ustalonych na rok 2003 znajdujemy m.in.:

- **Zadania w zakresie ochrony czystości wód i racjonalizacji gospodarki wodnej** - ochronę wód w zlewniach oraz na obszarach zasilania zbiorników wód podziemnych i powierzchniowych stanowiących źródło wody pitnej, modernizację istniejących oczyszczalni oraz budowę systemów kanalizacyjnych dociążających istniejące oczyszczalnie ścieków, przedsięwzięcia ograniczające zrzut zanieczyszczeń do ziemi, wód powierzchniowych i morskich, zapewnienie dostaw wody pitnej o odpowiedniej jakości, małą retencję i ochronę nadmorskich ujęć wód podziemnych, pośród zaś **akceptowanych programów** - porządkowanie gospodarki ściekowej w zlewniach rzek Łupawy i Słupi, modernizację oczyszczalni w Ustce, rozbudowę systemu kanalizacyjnego w gminach Słupsk, Kępice i Ustka
- **Zadania w zakresie ochrony czystości powietrza** - realizację kompleksowych programów modernizacji systemów grzewczych, wspieranie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i energii z odpadów, ograniczenie niskiej emisji w szczególności na terenach miejskich, uzdrowiskowych, parków narodowych, krajobrazowych i leśnych kompleksów promocyjnych, wdrażanie programów "czystszej produkcji", wspieranie ekologicznych form transportu. **Akceptowane programy** to m.in. rozwój produkcji biopaliw na terenach wiejskich, programy wykorzystania biomasy na terenie m.in. powiatu słupskiego.
- **Zadania w zakresie ochrony powierzchni ziemi** to: organizacja systemu segregacji i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, wspieranie zmian technologicznych zapobiegających powstawaniu odpadów oraz zapewnianych ich minimalizację w procesach produkcji, rekultywacja terenów zdegradowanych, **Akceptowane programy, istotne dla gminy to:** gospodarka surowcami wtórnymi w rejonie Słupska, Gdańska i Gdyni, likwidacja "dzikich wysypisk", w szczególności na terenach Lasów Państwowych,
- **Zadania w zakresie ochrony przyrody** - zalesianie gruntów porolnych, renowacja parków, działania ochronne na obszarach ochrony przyrody i krajobrazu, ochrona gatunkowa i różnorodność przyrodnicza, ochrona nadmorskich lasów wydmy, wód,
- **Zadania w zakresie edukacji ekologicznej** - wspieranie regionalnych działań w zakresie dostępu do informacji i edukacji ekologicznej, realizacja programów edukacyjnych w zakresie aktywnej edukacji ekologicznej, wspieranie wdrażania systemu zarządzania środowiskiem oraz rolnictwa ekologicznego,

Ze środków Narodowego Funduszu wnioskodawca może otrzymać pożyczkę i dotację do wysokości 70% kosztów inwestycyjnych przedsięwzięcia (najczęściej dotacja wynosi 50%). W roku 2002 przy udzielaniu pożyczek okres kredytowania wynosił 10 – 15 lat i stosowana była karencja spłaty 12 – miesięcy, licząc od uzgodnionego terminu zakończenia inwestycji.

Pożyczki udzielane przez Narodowy i wojewódzki Fundusz mogą być częściowo umarzone, pod warunkiem terminowego wykonania zadań i osiągnięcia zakładanych efektów.

Fundusze Narodowy i Wojewódzki mogą udostępniać środki finansowe bankom (głównie BOŚ, BGK), z przeznaczeniem na udzielenie kredytów lub pożyczek na wskazane przez siebie programy i przedsięwzięcia proekologiczne, a także dopłaty do oprocentowania preferencyjnych kredytów i pożyczek. Fundusze te korzystają również z powierzonych im środków pomocy zagranicznej, w sposób zgodny z umowami, na podstawie których środki te przekazano.

Wszystkie krajowe Fundusze będą podporządkowane wykorzystaniu środków pomocowych Unii Europejskiej, przeznaczanych na cele ochrony środowiska. Fundusze będą pośredniczyć pomiędzy promotorami projektów a Ministerstwem Środowiska, pełniąc rolę sektorowej instytucji zarządzającej Funduszem Spójności i oferować pomoc techniczną dla odbiorców środków. Szczegółowe kompetencje instytucji pośredniczących opisane zostały w „Strategii wykorzystania Funduszu Spójności ...”

W finansowaniu przedsięwzięć proekologicznych uczestniczą też – choć w znacznie mniejszym zakresie tematycznym i przy mniejszych kwotach pomocy – Fundusz Leśny i Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych.

Wzmocnieniu pomocy na przygotowanie kandydatów do członkostwa w Unii Europejskiej służą fundusze przedakcesyjne. Jednak według oceny ekspertów, realny udział funduszy europejskich i środków pochodzących z ekokonwersji polskiego długu zagranicznego, zarządzanych przez fundację Ekofundusz, będzie wynosił w najbliższych latach (do 2006 r.) zaledwie kilkanaście procent.

Inwestycje służące realizacji celów priorytetowych, ustalonych na lata 2003 – 2006, mają pierwszeństwo w dostępie do środków funduszy przedakcesyjnych, w wysokości sięgającej maksymalnego poziomu udziału środków publicznych. Wymagany będzie udział środków własnych (budżet gminy, środki spółki lub przedsiębiorstwa gminnego), w wysokości przynajmniej 20% nakładów inwestycyjnych.

Dostępne dla polskich podmiotów i samorządów fundusze przedakcesyjne to:

- **PHARE II** – którego 70% środków przeznaczonych jest na inwestycje w infrastrukturę wymaganą do osiągnięcia standardów unijnych, również w sferze ochrony środowiska. Obecnie realizowane są programy „AGRO-INFO” (m.in. edukacja ekologiczna) oraz CPF – obsługujący wyselekcjonowane i zakwalifikowane przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej projekty pomocowe. Program koordynowany jest w Polsce przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej.
- **ISPA** (Przedakcesyjny Program Polityki Strukturalnej), nastawiony na pomoc dla krajów kandydujących przy rozwoju infrastruktury w dziedzinie ochrony środowiska i transportu (w równych częściach). Pomoc ma spowodować widoczną poprawę w zaopatrzeniu w wodę pitną i poprawie jej jakości, oczyszczaniu ścieków i poprawę stanu czystości wód powierzchniowych oraz w gospodarce odpadami. O finansowanie mogą ubiegać się samorzady terytorialne, organizacje samorządowe oraz podmioty gospodarcze. Pomoc z funduszu może mieć formę dotacji bezwrotnej lub zwrotnej, dofinansowania spłaty odsetek kredytu, funduszu gwarancyjnego lub udziału kapitałowego. Pomoc nie może przekroczyć 75% całości kosztów projektu. Fundusz finansuje duże projekty o minimalnej wielkości nakładów 5 mln EUR. Biuro Wykonawcze ISPA mieści się przy Narodowym Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
- **SAPARD** – Specjalny Program Akcesyjny Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, przewiduje dofinansowanie projektów służących rozwiązaniu priorytetowych problemów rolnictwa, w krajach kandydujących do UE, w zakresie m.in. wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej (Działanie 3), programy rolnośrodowiskowe i zalesianie (Działanie 5). Wysokość pomocy wynosi zasadniczo 50% kwalifikowanych kosztów przedsięwzięcia (w szczególnych warunkach do 75%). W ramach Działania 3 - na zadania związane z poprawą zaopatrzenia wsi w wodę i podniesienie jej jakości użytkowej, maksymalny poziom pomocy wynosi 840 tys. zł. na inwestycję dla gminy i wielokrotność tej kwoty dla związku gmin – zależnie

od liczby członków związku. Na zadania inwestycyjne w zakresie oczyszczania i odprowadzania ścieków (w tym sieci kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni zagrodowych) 1.700 tys. zł na gminę i odpowiednio wielokrotność dla związku gmin, na zadania w ramach utylizacji odpadów stałych i selekcji odpadów – 1.300 tys. zł i wielokrotność, na zadania w ramach wykorzystania lokalnych odnawialnych źródeł energii, takich jak np. energia wiatrowa, wodna, geotermiczna, słoneczna i uzyskiwana z wykorzystania biomasy, w tym ze spalania słomy, drewna odpadowego oraz biogazu – 420 tys. zł na gminę i wielokrotność. Na całość dofinansowania wymienionych zadań przewidziano w latach 2003 – 2006 kwoty 42 850 tys. EUR rocznie. W ramach Działania 5 – na promocję praktyk i metod produkcji rolniczej związanych z ochroną krajobrazu i ograniczeniem zagrożeń dla środowiska, na promocję działań służących zwiększeniu lesistości na prywatnych gruntach rolniczych, uwzględniając optymalizację struktury krajobrazu, przeciwdziałanie erozji i redukcję gazów szklarniowych – dla rolników uczestniczących w rolnośrodowiskowych programach pilotażowych, przyznawane będą premie w wysokości 500 zł/ha rocznie. Maksymalne sumy płatności dla gospodarstwa rolnego będą wynosić 25 zł na rok (42 000 zł na rok dla gospodarstwa ekologicznego). Działanie 5 na etapie pilotażowym nie obejmuje niestety województwa pomorskiego. Program jest w Polsce koordynowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

- **Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej - Counterpart Fund**, powstały na podstawie i w wykonaniu bilateralnych uzgodnień oraz umowy zawartej pomiędzy Wspólnotą Europejską i Rządem RP, dla administrowania i zarządzania środkami pochodzącymi ze sprzedaży artykułów żywnościowych przekazanych Polsce nieodpłatnie w latach 1989-90. Przyznaje dotacje na urządzenie wiejskich składowisk odpadów oraz na zakup pojemników do selektywnej zbiórki odpadów. Wysokość dotacji ze środków Funduszu nie może przekraczać 30% wartości kosztorysowej inwestycji, a dla przedsięwzięć o wartości do 20.000 zł maksymalna wysokość dotacji nie może przekraczać 50% kosztów inwestycji. W kwocie bezwzględnej jednostkowa kwota dotacji na jedno zadanie inwestycyjne 100 tys. zł w przypadku realizacji inwestycji przez jedną gminę i 120 tys. zł w przypadku realizacji inwestycji przez związek/porozumienie międzygminne. Przedmiotem kredytowania mogą być inwestycje w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków, o całkowitej wartości kosztorysowej inwestycji do 5 mln zł, zlokalizowane na wsi i w miastach do 10 tys. mieszkańców, związane z budową, modernizacją i wyposażeniem inwestycyjnym. Kredyty mogą być udzielane do wysokości 70% wartości kosztorysowej zadania inwestycyjnego, jednakże maksymalna jednostkowa kwota kredytu nie może przekroczyć 400 tys. zł (woda) i 600 tys. zł. (ścieki). Kredyty udzielane są na maksymalny okres do 4 lat (woda) 5 lat (ścieki), włączając w to okres karencji w spłacie kwoty kredytu nie dłuższy niż 12 miesięcy. Oprocentowanie kredytów wynosi 0,85 stopy redyskonta weksli NBP w danym okresie czasu, jednak nie mniej niż 4% rocznie. W udzielaniu kredytów pośredniczy Bank Ochrony Środowiska.
- W zakresie edukacji ekologicznej oraz poprawy dostępu społeczeństwa do informacji i wiedzy funkcjonuje program **SOCRATES II** – przeznaczony dla szkół wszystkich szczebli i instytucji publicznych, odpowiedzialnych za wdrażanie i rozwój systemów edukacyjnych.
- Dla regionów przygranicznych, do których – z uwagi na sąsiedztwo Morza Bałtyckiego – należy powiat słupski – przedłużono do roku 2006 działanie Programu współpracy przygranicznej **INTERREG** (edycja III). Z programu można uzyskiwać wsparcie finansowe do 80% kosztów kwalifikowanych projektów w sferze współpracy przygranicznej i zintegrowanego, harmonijnego rozwoju terytorialnego. Elementem programu INTERREG jest **GRANT SCHEME** – program małych grantów, umożliwiających przygotowanie większych projektów i nawiązanie współpracy międzynarodowej dla ich realizacji. Warunkiem uzyskania wsparcia jest złożenie wspólnego wniosku z partnerem europejskim.

Z chwilą przystąpienia do UE (faktycznie po roku 2006) Polska straci możliwość uzyskiwania środków z funduszy przedakcesyjnych (nie dotyczy to wcześniej zagwarantowanych w budżecie UE do 2006 roku), zyska natomiast dostęp do znacznie większych środków dla państw członkowskich UE. Na dzień dzisiejszy nie można w tym obszarze operować kwotami wsparcia – zostaną one ustalone dopiero w ramach nowego budżetu Wspólnoty, już z udziałem Polski – ani też jego zasadami, które mogą ulec zmianie, w wyniku reform strukturalnych w Unii. Środkami pomocowymi w realizacji przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska, będą jednak dysponować Fundusze Strukturalne i Fundusz Spójności.

Fundusze strukturalne są głównymi instrumentami polityki strukturalnej i regionalnej UE. Ich zadaniem jest wspieranie przekształceń i modernizacji krajów członkowskich. Środki funduszy kierowane są do tych sektorów gospodarki i regionów, które bez dodatkowej pomocy ze wspólnego budżetu, nie miałyby szans wywiązać się z obowiązków wprowadzonych przez prawo UE. Fundusze Strukturalne udzielające wsparcia dla przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska to:

- **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF)** – wspierający inwestycje przede wszystkim w obszarze ochrony powietrza atmosferycznego, utylizacji i zagospodarowania odpadów komunalnych i przemysłowych, dostarczania i poprawy jakości wody pitnej, oczyszczalni ścieków i infrastruktury towarzyszącej oraz wprowadzania najlepszych dostępnych technik (BAT). Dziedziny te wskazuje tzw. komponent ekologiczny Sektorowego Programu Operacyjnego „Wzrost Konkurencyjności Gospodarki”. Środki tego właśnie Funduszu przeznaczane będą na wsparcie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska (działanie 4 w ramach Priorytetu 2 SPO-„WKG”). Wsparcie inwestycji komercyjnych jest możliwe w wysokości 35 do 50%, jednak ograniczenia wynikające z dopuszczalnego poziomu pomocy publicznej powodują, że w praktyce wsparcie może nie przekroczyć 15% (np. przy modernizacji systemów ciepłowniczych lub wprowadzania najlepszych dostępnych technik), a w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw – 0-10% więcej. W przypadku inwestycji publicznych może ono wynieść od 50 do 75%, mogą być też przeznaczane na działania w sferze ochrony mieszkańców gminy przed hałasem, pozyskiwania odnawialnych źródeł energii oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i krajozbrazu.
- **Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EAGGF)**, wspierający przedsięwzięcia w zakresie przekształcenia struktury rolnictwa i wielokierunkowego rozwoju i poprawy warunków życia i pracy na terenach wiejskich.

Inne możliwości wsparcia działań proekologicznych to:

- **Fundusz Spójności** – nie zaliczany do funduszy strukturalnych, choć ze względu na cel i charakter działania jest instrumentem polityki strukturalnej Unii. Charakterystyczną jego cechą jest udzielenie pomocy krajom, a nie regionom. Jego podstawowym celem jest wspieranie publicznej, niekomercyjnej infrastruktury. Fundusz wspomaga realizację przedsięwzięć w zakresie infrastruktury zaopatrzenia w wodę pitną i poprawy jej jakości, odprowadzenia i unieszkodliwiania ścieków, zapobiegania hałasowi, urządzeń ochrony powietrza i odzysku odpadów komunalnych i przemysłowych, odnawialnych źródeł energii, informowania i podnoszenia świadomości społeczeństwa. Do funduszu zgłasza się projekty o budżecie powyżej 10 mln EUR. Dofinansowanie z Funduszu może osiągnąć do 85% kosztów kwalifikowanych inwestycji.
- **Fundusz Na Rzecz Globalnego Środowiska**, powołany przez Program Rozwojowy Narodów Zjednoczonych, Program Środowiskowy Narodów Zjednoczonych oraz Bank Światowy dla wsparcia małych projektów w zakresie ochrony różnorodności biologicznej, czystości wód międzynarodowych i ochrony warstwy ozonowej, przyznający granty w wysokości do 50 tys. dolarów.

Oprócz programów obejmujących swym zasięgiem cały obszar Wspólnoty i państw kandydujących, lub znaczną jego część, funkcjonują programy bilateralne (dwu-

stronne), gdzie promotorem jest jedno z państw Wspólnoty. Wśród nich można wymienić: **Duński Fundusz Inwestycyjny dla Europy Środkowej i Wschodniej**, udzielający pożyczek, poręczeń, kredytów i wsparcia kapitałowego na promocję duńskich inwestycji, **Szwedzka Agencja Rozwoju Międzynarodowego**, wspierająca projekty w dziedzinie ochrony środowiska, Morza Bałtyckiego i wykorzystania energii odnawialnej.

Wyłącznie na terenie Polski działa od 1992 roku **Fundacja EKOFUNDUSZ** - konwertująca polski dług wobec rządów 6 państw wierzycieli – Francji, Szwajcarii, Szwecji, Włoch, Norwegii i USA. Wielkość zarządzanych środków to ok. 570 mln USD na czas obowiązywania umowy – do 2010 roku. Priorytetami jej są: zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych, eliminacja źródeł emisji siarki i azotu oraz ograniczenie przemieszczania tych gazów, ograniczenie wpływu zanieczyszczeń do Bałtyku oraz ochrona źródeł wody pitnej, ochrona biologicznego różnicowania i zarządzanie odpadami oraz ochrona i odzyskiwanie zanieczyszczonych gruntów. Fundacja przyznaje granty do wysokości 30% (maksymalnie 50%) dla władz lokalnych, 20% (30%) dla inwestorów komercyjnych i 50% (do 80%) dla pozarządowych podmiotów non-profit. Fundacja wspiera zarówno projekty nowe, jak też zaawansowane w realizacji nie więcej, niż w 60%. Środki wsparcia przeznaczone są głównie na sfinansowanie zakupów technologii i sprzętu w krajach wierzycielskich. W ostatnich latach są przede wszystkim ukierunkowane na spalanie biomasy, oszczędzanie energii, modernizację technik grzewczych oraz oczyszczanie ścieków.

W perspektywie spodziewanego spadku wpływów funduszy ochrony środowiska oraz wyczerpywania się zdolności władz samorządowych do zaspokojenia rosnących potrzeb w zakresie finansowania infrastruktury gminnej, polityka ekologiczna państwa zakłada znaczny wzrost udziału środków niepublicznych w zakresie zarządzania środowiskiem, zmniejszenia energochłonności, materiałochłonności, wodochłonności i odpadowości produkcji. Pochodzą one głównie z dochodów przedsiębiorstw i inwestorów, banków komercyjnych, funduszy inwestycyjnych itp.

Wraz z rozwojem sektora bankowego i rynku kapitałowego pojawiają się nowe formy finansowania inwestycji w sferze ochrony środowiska, jak na przykład udziały kapitałowe banków w produkcję urządzeń ochrony środowiska lub leasing - umożliwiający użytkownikowi instalacji lub urządzenia, służącemu ochronie środowiska, korzystanie z nich w zamian za wnoszenie opłaty (czynszu) dzierżawnego, z możliwością docelowego wykupu na własność.

Banki komercyjne – wykorzystując środki funduszy przedakcesyjnych - udzielają kredytów w dwojakich formach. Bank PKO BP udziela dla samorządów i sektora MSP kredytów pomostowych – udzielanych na okres realizowania inwestycji i spłacanych w całości ze środków unijnych, po zakończeniu inwestycji i uzyskaniu refinansowania oraz długoterminowych kredytów inwestycyjnych - przeznaczonych na finansowanie wkładu własnego. BOŚ udziela kredytów na zakup i instalację urządzeń służących ochronie środowiska, przedsięwzięcia termomodernizacyjne, w tym polegające na zamianie konwencjonalnych źródeł energii na ekologiczne, w tym odnawialne, do wysokości 80% kosztów inwestycji, na okres do 10 lat, z premią w wysokości 25% kwoty kredytu, wypłacaną po wykonaniu przedsięwzięcia zgodnie z audytem energetycznym oraz na finansowanie inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii (ze środków NFOŚiGW), do 70% kosztów kwalifikowanych inwestycji – nie więcej niż 3 mln zł. na okres do 5 lat.

Od 01 stycznia 2004 roku ma rozpocząć działalność **Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych (FRIKO)**. O preferencyjne kredyty na przygotowywanie projektów inwestycji komunalnych, w wysokości do 80% kosztów netto - nie więcej jednak, niż 0,5 mln zł, będą mogły ubiegać się gminy i związki gmin. Warunkiem uzyskania kredytu będzie pozytywna ocena wniosku przez Bank Gospodarstwa Krajowego, gdzie Fundusz będzie usytuowany. Przy opiniowaniu wniosku, bank będzie uwzględniał kryteria przyjęte w programach operacyjnych finansowanych ze środków UE. Środki funduszu pochodzić będą z

budżetu państwa (ok. 15 mln zł w 2004 roku). *Informacja – Rzeczpospolita nr 183 „C” z dnia 07.08.2003*

9. Wskaźniki zaawansowania realizacji celów i zadań Programu

Dla okresowej oceny zaawansowania realizacji celów Programu, przyjmuje się – w poszczególnych sferach działalności - określony poziom wyjścia. Są to ogólnodostępne dane statystyczne, a także wyliczenia dokonane na podstawie zagregowanych danych otrzymanych z gmin. Zaproponowane poniżej wskaźniki efektywności programu nie są wyczerpujące i powinny być sukcesywnie uzupełniane, przede wszystkim w miarę rozbudowy baz danych.

LP	WSKAŹNIK	STAN WYJŚCIOWY
1.	Powierzchnia obszarów chronionych / Udział w powierzchni gminy (2003 r.)	2 258,7 ha / 28%
2.	Liczba odrestaurowanych zespołów pałacowo-parkowych (2003 r.)	1
3.	Długość sieci wodociągowej ogółem (2002 r.)	50,3 km
4.	Ludność zaopatrywana ze zbiorowych urządzeń wodociągowych (2002 r.)	98%
5.	Średnie zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych (2002 r.)	28,6 m ³ /rok /M (wg WUS)
6.	Długość sieci kanalizacyjnej ogółem (2002 r.)	12,6 km
7.	Odsetek miejscowości obsługiwanych siecią kanalizacyjną w ogólnej liczbie miejscowości	11,8%
8.	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	40%
9.	Łączna przepustowość oczyszczalni ścieków w gminie	446 m ³ / d
10.	Szacunkowa ilość odpadów powstających w gospodarstwach domowych	ok. 1 085 Mg/rok
11.	Ilość odpadów komunalnych dostarczonych na składowiska (2002 r.)	430 Mg/rok
12.	Odsetek mieszkańców gminy objętych zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych	40%
13.	Ilość wytworzonych osadów pościekowych składowanych na terenie oczyszczalni	24,1 Mg s.m./r
14.	Ilość odzyskanych odpadów opakowaniowych ze szkła (2002 r.)	13,7 Mg
15.	Ilość odzyskanych odpadów opakowaniowych z tworzyw sztucznych (2002 r.)	7,0 Mg
16.	Ilość odzyskanych odpadów opakowaniowych z aluminium	0
17.	Ilość odzyskanych odpadów makulatury	0
18.	Ilość odzyskanych odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych	0
19.	Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną	ok. 550 tys. zł rocznie w latach 1999-2002

Wskaźniki osiągnięcia poszczególnych celów wymagane są w aplikacjach, składanych o środki pomocowe. Wskaźniki mogą odnosić się zarówno do celów ekologicznych, jak też oceniać wpływ ich osiągnięcia na rozwój. Poniżej podane są inne przykłady możliwe do zastosowania, a także modyfikacji, w zależności od poziomu wyjścia oraz uwarunkowań i preferencji lokalnych.

Cel	Przykładowe zadanie	Rezultat bezpośredni	Wskaźnik zaawansowania celu
Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	<i>budowa instalacji służącej ograniczeniu emisji szkodliwych ga-</i>	- % zaawansowania realizacji (na etapie budowy) - zmniejszenie ilości emitowanych zanieczyszczeń (t/dzień)	- pomierzony spadek zanieczyszczenia w pobliżu źródła emisji w rok po zakończeniu zadania - zmniejszenie obszaru, na którym

Program Ochrony Środowiska dla powiatu słupskiego i gmin powiatu słupskiego
Gmina Główny

	<i>zów (pyłów) lub zmiana paliwa</i>	<ul style="list-style-type: none"> - % zanieczyszczeń neutralizowanych przez instalacje - zmniejszenie kwoty kar, płaconych za przekroczenie normy - zmniejszenie ilości „dymiących kominów” niskiej emisji 	<ul style="list-style-type: none"> - zanieczyszczenie przekracza dopuszczalne normy (km²) - liczba miejsc pracy utrzymanych (utworzonych) w 2 lata po zakończeniu zadania
Zapewnienie odpowiedniej jakości użytkowej wody	<ul style="list-style-type: none"> - budowa sieci wodociągowej - budowa stacji uzdatniania 	<ul style="list-style-type: none"> - % zaawansowania realizacji (na etapie budowy) - zwiększony pobór wody - wydłużenie sieci wodociagowych - poprawa badanych cech wody - ilość gospodarstw domowych obsługiwanych przez nowe sieci (w wartościach bezwzględnych i %) - powierzchnia terenów inwestycyjnych, obsługiwanych nową siecią 	<ul style="list-style-type: none"> - zmniejszona ilość zachorowań na choroby przewodu pokarmowego - liczba nowych przedsiębiorstw po 2 latach od zakończenia zadania - liczba miejsc pracy w rejonie realizacji po 2 latach
Poprawa czystości wód powierzchniowych i ochrona wód podziemnych i gleb przed skażeniem	<ul style="list-style-type: none"> - budowa sieci kanalizacyjnej - budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków - likwidacja nieuszczelnionych szamb - rekultywacja nieczynnych składowisk odpadów i wyrobisk 	<ul style="list-style-type: none"> - % zaawansowania realizacji (na etapie budowy) - długość wybudowanych sieci - zwiększenie przepustowości lub wykorzystania mocy oczyszczalni - zmniejszenie ilości nieoczyszczonych ścieków (m³/dobę) - ograniczenie zawartości bakterii w zrzucanych ściekach - poprawa własności fizykochemicznych oczyszczonych ścieków (ChZT, BZT 5, zawiesina, azot i fosfor całkowity) - zmniejszenie ilości zrzucanych azotu, fosforu, zawiesiny (t/rok) - ilość gospodarstw domowych obsługiwanych przez nowe sieci (w wartościach bezwzględnych i %) - powierzchnia terenów inwestycyjnych, obsługiwanych nową siecią - powierzchnia zrehabilitowanych wysypisk i wyrobisk 	<ul style="list-style-type: none"> - zmniejszenie BZT5, ChZT, zawiesiny, azotu, fosforu, zanieczyszczenia bakteriologicznego - poprawa klasy czystości rzek - wzrost liczby złowionych ryb w rzekach - wzrost liczby utonięć - zwiększenie lesistości gminy - liczba nowych przedsiębiorstw po 2 latach od zakończenia zadania - liczba miejsc pracy w rejonie realizacji po 2 latach - wzrost liczby miejsc noclegowych po 2 latach (liczby bezwzględne, % stanu wyjściowego) - liczba przenocowań turystów po 2 latach (wartość % w stosunku do stanu wyjściowego)
Upowszechnienie wiedzy o środowisku ...	<ul style="list-style-type: none"> - program „szkoła-dom-praca-wypoczynek” - udział w akcjach sprzątania środowiska lokalnych i ponadlokalnych - organizowanie konferencji i warsztatów - stwarzanie warunków do założenia organizacji ekologicznej - długość zorganizowanych ścieżek rowerowych i szlaków pieszych 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba godzin lekcyjnych - liczba zorganizowanych konkursów i imprez, konferencji itp. - liczba uczestników imprez, prac zgłaszanych do konkursów - liczba wyróżnień i nagród w konkursach ponadlokalnych - powierzchnia objęta akcją sprzątania (jednorazowo, łącznie w ciągu roku) - waga zebranych odpadów - liczba nowych członków organizacji ekologicznych - liczba gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> - spadek ilości zebranych odpadów na jednostkę powierzchni - wzrost ilości odpadów w ramach zorganizowanej zbiórki - zmniejszenie zjawiska wiosennego wypalania traw - zwiększenie liczby wniosków o ustanowienie pomników przyrody - wzrost liczby miejsc noclegowych po 2 latach (liczby bezwzględne, % stanu wyjściowego) - liczba przenocowań turystów po 2 latach (wartość % w stosunku do stanu wyjściowego)

Program Ochrony Środowiska dla powiatu słupskiego i gmin powiatu słupskiego
Gmina Główny

	- <i>szkolenia rolników</i>		
Wzrost wyko- rzystania ener- gii odnawial- nych	- <i>budowa i moderni- zacja urządzeń grzewczych na biomasę, energię geotermalną i słoń- ce</i> - <i>budowa rafinerii paliwa ekologicz- nego</i>	- wzrost mocy zainstalowanej w urzędzeniach grzewczych, wyko- rzystujących energię biomasy, geo- termii i słońca - wzrost powierzchni upraw energe- tycznych - liczba nowych miejsc pracy	- poprawa stanu czystości powietrza atmosferycznego - ograniczenie powierzchni gruntów odłogowanych - liczba nowych miejsc pracy - wzrost dochodów podatkowych gminy
Powstrzymanie degradacji kra- jobrazu wiej- skiego	- <i>opracowanie pla- nów zagospodaro- wania przestrze- nnego</i> - <i>założenie gminne- go rejestru zabyt- ków</i> - <i>program rehabilita- cji wiejskich obsza- rów zabudowanych i zieleni urządzonej</i> - <i>konkursy na piękną wieś</i> - <i>system preferencji podatkowych</i> - <i>zagospodarowanie przestrzeni publicz- nych</i>	- wzrost powierzchni terenów dla zabudowy mieszkaniowej (ha) - liczba obiektów uznanych za za- bytkowe - liczba uczestników konkursów - liczba i kwota udzielonych ulg i zwolnień podatkowych - powierzchnia ułożonych chodników i placów - liczba nasadzeń drzew i krzewów na terenach zabudowy wiejskiej - ilość odpadów wielkogabarytowych pozyskanych w trakcie zorganizo- wanych zbiórek - liczba zgłoszonych rozbiórek obiek- tów gospodarczych - powierzchnia uporządkowanych parków i zabytkowych cmentarzy	- spadek liczby samowoli budowla- nych - wzrost liczby punktów i lokali ga- stronomii regionalnej - wzrost ceny nieruchomości - wzrost liczby miejsc noclegowych po 2 latach (liczby bezwzględne, % stanu wyjściowego) - liczba przenocowań turystów po 2 latach (wartość % w stosunku do stanu wyjściowego)

10. **Jednostki uczestniczące w realizacji programu**

- Rada Gminy i Wójt Gminy Główny
- Rada, Zarząd i Starosta Powiatu Słupskiego
- Zarząd Województwa Pomorskiego,
- Wojewoda Pomorski, Wojewódzki Konserwator Przyrody
- Wojewódzki Konserwator Zabytków Delegatura w Słupsku
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska Delegatura w Słupsku
- Związek Miast i Gmin Doliny Słupi i Łupawy,
- Dyrekcja Słowińskiego Parku Narodowego w Smołdzinie
- PGL Lasy Państwowe Nadleśnictwa Damnica, Ustka
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku
- Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego w Gdańsku - Terenowy Oddział w Słupsku,
- Powiatowy Inspektor Sanitarny w Słupsku
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Słupsku Sp. z o.o.
- Zakład Energetyczny Słupsk SA
- Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Słupsku
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Roślin w Koszalinie
- Powiatowy Lekarz Weterynarii w Słupsku
- Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Słupsku
- Państwowa Straż Rybacka w Słupsku

Wójt Gminy Główny
Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku

- Wojewódzki Ośrodek Doradztwa i Postępu Rolniczego w Strzelinie
- Zespół Szkół Rolniczych w Słupsku
- PTTK Słupsk
- Polski Związek Wędkarski, Zarząd Okręgu w Słupsku
- Liga Ochrony Przyrody, Zarząd Okręgu w Słupsku
- Słupski Klub Ekologiczny
- Stowarzyszenie Proekologiczne „Słupia”

Wykaz materiałów źródłowych

1. Folmer H., Gabel L. Opschoor, 1996, Ekonomia środowiska i zasobów naturalnych, Krupski i S-ka, W-wa,
2. Program ochrony środowiska województwa pomorskiego na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, Zarząd Województwa Pomorskiego - ARCADIS EKOKONREM Sp. z o.o., Wrocław-Gdańsk 2003,
3. Dokumentacja hydrogeologiczna Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 115 – Łupawa, 2001, Przedsiębiorstwo Geologiczne „POLGEOL” S.A. Zakład Gdańsk
4. Dokumentacja hydrogeologiczna Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 107 – Pradolina Łeby, 1995, Przedsiębiorstwo Hydrogeologiczne, S-ka z o.o. Gdańsk,
5. Bilans zasobów kopalni i wód podziemnych w Polsce, wg stanu na dzień 31 XII 2000, PIG Warszawa 2001,
6. Inwentaryzacja kopalni gm. Główny, 1984, Przedsiębiorstwo Geologiczne Zakład w Gdańsku,
7. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gm. Główny, 2002, Biuro Urbanistyczne PPP s-ka z o.o. Gdańsk,
8. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Słupskiego 2001 – 2011,
9. Raport o stanie gminy Główny, 1999, Urząd Gminy Główny – Umbrella Projekt, Główny,
10. Studium możliwości i potrzeb retencjonowania wód i program rozwoju małej retencji w woj. słupskim do 2015r., 1998, cz.I Analiza i ocena warunków terenowych, stosunków wodnogospodarczych oraz infrastruktury wodnej i melioracyjnej na obszarze woj. słupskiego, IMGW O. Kraków i O. Słupsk, Kraków,
11. Trapp J. 2001, Warunki klimatyczne w; Opracowanie ekofizjograficzne do planu zagospodarowania przestrzennego woj. pomorskiego, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
12. Warunki przyrodnicze produkcji rolnej województwo słupskie. IUNG Puławy, 1987.
13. Raport o stanie środowiska woj. pomorskiego wg badań monitoringowych przeprowadzonych w 2001 roku, 2002, WIOŚ Gdańsk,
14. Raport o stanie środowiska woj. pomorskiego w 2000 roku, 2001, WIOŚ Gdańsk,
15. Raport o stanie środowiska woj. pomorskiego, 1999, WIOŚ Gdańsk,
16. Raport o stanie środowiska woj. słupskiego w latach 1995-1996, 1997, WIOŚ Słupsk,
17. Komunikat o stanie czystości jez. Łebsko na podstawie badań przeprowadzonych w 1996r, WIOŚ Słupsk 1996,
18. Operat przeciwpowodziowy dla województwa słupskiego, BPWM Koszalin 1979,
19. Ocena stopnia zanieczyszczenia i zagrożenia wód podziemnych i powierzchniowych woj. słupskiego, 1993, Przedsiębiorstwo Geologiczne – Zakład w Gdańsku,
20. Okołowicz W., 1975, Regiony klimatyczne w: Narodowy Atlas Polski, Inst. Geografii PAN, Ossolineum Wrocław,
21. Kosiński S., 1995, Ogólna charakterystyka klimatologiczna woj. słupskiego w: Raport o stanie środowiska woj. słupskiego w 1994 r, PIOŚ - WIOŚ Słupsk,
22. Opracowanie ekofizjograficzne do planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, 2001, praca zbiorowa pod red. Czochańskiego J., Pomorskie Studia i Materiały – Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
23. Woźniak K. Górski W., Co warto wiedzieć o przyrodzie województwa słupskiego, Wojewoda Słupski, Słupsk,
24. Lipczyński red., 2002, Zasoby przyrodnicze dorzecza Słupi i Łupawy - Materiały do monografii, Związek Miast i Gmin Dorzecza rzeki Słupi i Łupawy, Słupsk,
25. Sieć Natura 2000 w woj. pomorskim - propozycja na dz. 10.12.2002, Mapa skala 1:350 000, Centrum informacji o Środowisku UNEP/GRID Warszawa,
26. Jasnowski M. i in., 1987, Torfowiska województwa Słupskiego, Stan – znaczenie - ochrona – zasady gospodarowania, Katedra Botaniki Akademii Rolniczej, Szczecin,
27. Ostoje ptaków w Polsce, 1994, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Biblioteka Monitoringu Środowiska Gdańsk,
28. Górski W., 1986, Stan istniejący i prognozowane kierunki rozwoju sytuacji awifauny w woj. słupskim, Materiały do Studium zagospodarowania przestrzennego woj. słupskiego, WBPP Słupsk,
29. Ochrona dziedzictwa kulturowego w: Studium zagospodarowania przestrzennego woj. słupskiego, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Pomorza Zachodniego, Szczecin 1996,
30. Geodezyjne wykazy gruntów wg stanu na dzień 2003-01-01. Starostwo Powiatowe w Słupsku.

31. Zbiornicze zestawienie gruntów w podziale na użytki gruntowe i klasy gleboznawcze wg stanu na dzień 2000-01-01. Starostwo Powiatowe w Słupsku.
32. Raport z monitoringu lokalnego obszaru upraw ziemniaka – rok 2002, Obszar Damno-Skibin-Świtawy-Dochówko-Jeziorka. Usługi, Projektowanie, Kosztorysowanie i Nadzór „KR-EKO”. Słupsk, 2002.
33. Roczniki statystyczne województwa pomorskiego 2000, 2001, 2002. Urząd Statystyczny w Gdańsku.
34. Matuszkiewicz J. M., 1995, Potencjalna roślinność naturalna Polski, Mapa przeglądowa w skali 1:300 000, Ark. 3 i 2, PAN, W-wa,
35. Wojterski T., Bednorz J., 1982, Pobrzeże Słowińskie i Kaszubskie, Przyroda Polska, Wiedza Powszechna, Warszawa,
36. Program ochrony przyrody w nadleśnictwie Damnica, BUL i GL Szczecinek, 2001,
37. Plan urządzenia Lasu Nadleśnictwa Damnica na lata 1.01 2001-31.12.2010, BUL i GL Szczecinek,
38. Koncepcja programowa rozbudowy i modernizacji sieci wodociągowej, ujęć i stacji wodociągowych. Pracownia Projektowa, Koszalin ul. Stoczniovców, Koszalin 2001;
39. Kompleksowe programy porządkowania gospodarki wodno-ściekowej dla gmin położonych w zlewni rzeki Słupi i Łupawy. Raporty oddziaływania na środowisko poszczególnych gmin powiatu słupskiego. Przedsiębiorstwo Projektowo-Inżynieryjne, „EKOLOG-1” Piła, 2001;
40. Wytuczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, 2002, Ministerstwo Środowiska Warszawa;
41. Matuszkiewicz W., 2001, Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN Warszawa;
42. Matuszkiewicz J.M., 2001, Przegląd zbiorowisk leśnych Polski. PWN Warszawa,
43. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2001r. w sprawie określenia listy gatunków roślin rodzimych dziko występujących, objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów właściwych dla tych gatunków i odstępstw od tych zakazów, Dz. U. Nr 106, poz. 1167,
44. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001r. w sprawie określenia rodzajów siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie, Dz. U. Nr 92, poz. 1029

Streszczenie do prezentacji w języku niespecjalistycznym

4. Podstawa prawna, cel, przedmiot i zakres opracowania

Do sporządzenia gminnego programu ochrony środowiska w terminie do 30.06.2004, obligują samorząd gminy: Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2001 Nr 62 poz. 627 z późn. zm.) w art. 17 p.1 oraz Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 o odpadach (Dz. U. z 2001 Nr 62 poz. 628 z późn. zm.) w art. 14 p. 1-3,

Program jest dokumentem wspomagającym proces decyzyjny i aktywne zarządzanie środowiskiem, w celu wprowadzenia na obszarze gminy ładu ekologicznego. Celem Programu jest wskazanie perspektywy do 2010 roku oraz uzgodnienie działań w latach 2003 - 2006, niezbędnych do zapewnienia mieszkańcom stałej poprawy warunków życia w środowisku, a także - poprzez oszczędne korzystanie z zasobów przyrodniczych - pozostawienie ich przyszłym pokoleniom, w stanie gwarantującym dalszy zrównoważony rozwój.

Jako punkt wyjścia program przyjmuje inwentaryzację stanu zasobów i ocenę przeobrażeń środowiska przyrodniczego gminy w zakresie elementów przyrody nieożywionej i ożywionej, obszarów objętych i wnioskowanych do objęcia ochroną prawną oraz analizę ograniczeń i szans rozwoju, wynikających ze środowiska przyrodniczego. W programie przedstawiono ważniejsze działania, podejmowane po roku 1999 przez organy samorządu i podmioty gospodarcze, w zakresie poprawy stanu środowiska i ochrony jego zasobów.

W programie wzięto pod uwagę uwarunkowania wynikające z przepisów prawa, polityki ekologicznej państwa oraz procesu dostosowawczego do Unii Europejskiej. Program jest spójny z ustaleniami Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Pomorskiego, Strategii rozwoju województwa pomorskiego, Planu zagospodarowania przestrzennego województwa, Programu Ochrony Środowiska dla powiatu słupskiego oraz Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu słupskiego.

Programowi towarzyszy – jako osobny dokument - plan gospodarki odpadami, w którym zawarta została całość związanych z tą problematyką zagadnień. Program obowiązuje na lata 2003 – 2006 i uwzględnia perspektywę 2007 – 2010.

2. Położenie geograficzne, ludność i gospodarka gminy Główny

Gmina Główny leży w Polsce północnej w północno zachodniej części woj. pomorskiego w powiecie słupskim. Gmina zajmuje obszar o powierzchni geodezyjnej 32 381 ha, co stanowi 14,0% powierzchni powiatu słupskiego i 1,8% powierzchni województwa pomorskiego. Gmina Główny jest największą obszarowo gminą w powiecie słupskim. Na koniec grudnia 2001 r. liczba ludności zamieszkałej w gminie wynosiła 9 870 osób, co stanowiło 10,4% ludności powiatu słup-

skiego i 0,4% ludności województwa pomorskiego. Na tle gmin wiejskich powiatu, gmina Głównyzyce należy do średnio zaludnionych - 30 osoby na 1 km². Największe ośrodki osadnicze to: Głównyzyce – 2 048 osób i Poblocie – 775 osób. Od kilku lat obserwuje się utrzymujące się ujemne saldo migracji ludności przy **malejącym** wskaźniku przyrostu naturalnego.

Gmina posiada charakter rolniczy o czym zdecydowały uwarunkowania przyrodnicze, wieloletnie tradycje oraz rodzaj i wielkość zainwestowania produkcyjnego. Wysokie walory agroekologiczne obszaru, w tym duży udział trwałych użytków zielonych, stwarzają dogodne warunki do prowadzenia zróżnicowanej produkcji rolnej oraz lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego. Rolnictwo jest obecnie podstawową formą gospodarowania. Znaczącą rolę na obszarze gminy odgrywa również gospodarka leśna.

Gmina posiada predyspozycje do rozwijania innych form gospodarowania, jak np. turystyka kwalifikowana i agroturystyka, jednak jak dotąd są one wykorzystywane w stopniu znikomym.

3. Zasoby oraz walory środowiska przyrodniczego gminy

Krajobraz

Obszar gminy Głównyzyce charakteryzuje - jak na warunki nizinne - znaczne zróżnicowanie krajobrazowe. Północną część gminy zajmuje płaska zabagniona równina otaczająca duże przybrzeżne jezioro Łebsko, nieznacznie tylko wyniesiona ponad poziom morza od około 0,2 do 2,0 m npm. W rejonie Izbicy urozmaica jej powierzchnię ciąg niewielkich wzniesień wydmych.

Od południa na linii Rówienko – Poblocie nizinę zamyka wyraźne pasmo pagórków czołowo morenowych, przekraczających miejscami nawet 50 m npm. Na ich przedpolu ukształtowała się płaska, miejscami falista równina, położona na wysokości 30 – 80m npm, obejmująca centralną i południową część gminy. W jej obrębie charakterystyczne są małe zagłębienia, miejscami zatorfione lub niekiedy wypełnione oczkami wodnymi. Rozcięta jest ponadto dolinkami rynnowymi, wykorzystywanymi przez ciek spod Dargolezy z Głównyzyckim Strumykiem. Równina opada w kierunku zachodnim ku wąskiej dolinie Łupawy, na wschodzie zaś urywa się wysoką stromą krawędzią (30-50m), dominującą nad szeroką płaską i zabagnioną pradoliną rzeki Łeby.

Warunki klimatyczne

Gmina Głównyzyce, należy do obszarów charakteryzujących się zmienną pogodą, co jest następstwem ścierania się wpływów klimatu morskiego i lądowego. Panuje tu pogoda raczej łagodna, wilgotna, bez ostrych wahań temperatury. Lata bywają chłodne a zimy ciepłe.

Średnia temperatura roczna + 7,7⁰C należy do najwyższych w województwie. Charakterystyczne są również: długi okres bezprzymrozkowy, najkrótsza i najpóźniej zaczynająca się zima, ale także najmniejsza liczba dni gorących.

Średnia roczna opadów wynosi ok. 700 mm, przy średniej w kraju ok. 600mm. Najobfitszymi w opady atmosferyczne miesiącami są lipiec - wrzesień.

W skali roku przeważają wiatry z kierunków W – SW i NW. Północna i centralna część gminy zaliczana jest do obszarów o najsilniejszych w kraju wiatrach. Największą siłę - średnie miesięczne prędkości ponad 10m/s - wiatr osiąga przede wszystkim w listopadzie i styczniu

Wody powierzchniowe i podziemne

Gmina Głównyzyce charakteryzuje się bogatą siecią rzek i cieków. Łączna długość rzek wynosi 93,1 km, a kanałów, rowów i niewielkich cieków naturalnych 97,2 km. Większość obszaru gminy odwadniana jest przez rzekę Łebę. Wprost do leżącego już poza granicą gminy jeziora Łebsko odprowadza wody ciek spod Dargolezy (Warblinianka) wraz z dopływem Głównyzyckim Strumykiem. Dopływ Łeby Rzechcinka odwadnia południowo wschodnią część gminy. Rzeka Łeba wyznaczająca wschodnią granicę gminy płynie uregulowanym korytem przez podmokłe i zatorfione obszary z licznymi polderami. Przed ujściem do jeziora Łebsko rozwidla się. Jedno ramię tzw. Stara Łeba wpływa do jeziora we wsi Izbica, natomiast drugie ramię – właściwe koryto rzeki – uchodzi do jeziora w okolicach wsi Gać. Rzeka charakteryzuje się dużą zasobnością wody w ciągu całego roku.

Południowo zachodni fragment gminy należy do zlewni rzeki Łupawy w jej dolnym biegu. Ważniejszym jej dopływem z terenu gm. Głównyzyce jest ciek spod Wielkiej Wsi. Wąską głęboką dolinę Łupawy wykorzystano spiętrzając wody rzeczne dla celów hydroenergetycznych w Drzeżewie i Żelkowie.

W granicach gminy nie ma jezior (Łebsko przynależy administracyjnie do gm. Smołdzino i Wicko), dość liczne są natomiast małe oczka wodne. Tylko cztery spośród nich mają powierzchnię większą od 1 ha.

Na obszarze gminy Główny znajduje się 12% ogólnej powierzchni Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 107 „Pradolina Łeby” o powierzchni całkowitej 195 km².. Jego zasoby dyspozycyjne wynoszą 6 700 m³/h. W rejonie Wielkiej Wsi i Dochówka znajduje się ponadto północny skraj udokumentowanego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 115 „Łupawa”. Jego całkowita powierzchnia liczy 118 km² - w granicach gminy zalega tylko 8,2% jego całkowitej powierzchni.

Zasoby surowcowe

W granicach gminy Główny znajduje się jedno udokumentowane i eksploatowane złożo torfu (Krakulice – Gace) o zasobach ogółem 3053,6 m³ (2720,6 Mg) i powierzchni około 136 ha.

Ponadto w Żelkowie znajduje się większe nieczynne wyrobisko kruszywa naturalnego - jest to obszar potencjalnego występowania kruszywa, wymagający ponownego udokumentowania.

Gleby

Warunki glebowe są korzystne dla produkcji rolnej, choć wysoki stopień naturalnego zakwaszenia znacznie obniża wartość produkcyjną użytków rolnych i ogranicza dobór roślin uprawnych. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi 68,2 pkt. i należy do wyższych pośród gmin powiatu. Warunki glebowe są zróżnicowane, znacznie korzystniejsze w południowej części gminy (Wysoczyzna Damnicka) niż w północnej (Wybrzeże Słowińskie). Najlepsze dla rolnictwa gleby występują w południowej części gminy. Tworzą one dwa obszary: jeden rozciągający się na południe od miejscowości: Żoruchowo-Zgojewo-Drzezewo do granicy z gminą Damnica, drugi wokół miejscowości: Wielka Wieś, Dochowo, Szczypkowiec.

Wg stanu na dzień 1.01.2000 r. w gminie znajdowało się:

- 13 221 ha tj. 70,0% gleb zaliczanych do dobrych i średnich (kl. III i IV),
- 5 612 ha, tj. 29,7% gleb słabych i bardzo słabych (kl. V i VI),

Na obszarze gminy nie występują gleby zaliczane do najlepszych i bardzo dobrych (kl. I i II).

Użytkowanie gruntów

Dominującymi w przestrzeni gminy Główny formami użytkowania ziemi są użytki rolne i lasy. Te dwie grupy użytków zajmują łącznie blisko 90% powierzchni geodezyjnej gminy. W grupie użytków rolnych duży udział mają trwałe użytki zielone (ok. 1/3 użytków rolnych i 20% obszaru gminy). Lesistość gminy wynosi 29% (powiatu 35,7%).

W porównaniu do średnich wartości dla powiatu słupskiego, gmina Główny charakteryzuje się większym udziałem powierzchni użytków rolnych i nieużytków, znacznie mniejszy jest natomiast udział lasów, gruntów pod wodami oraz terenów różnych.

Zasoby przyrody ożywionej

Charakterystyczną cechą terenu gminy jest występowanie rozległych, zatorfionych obszarów zajmujących północną i wschodnią jej część. Wykształciły się tu złoża torfowe trzech głównych typów: niskie, przejściowe oraz najcenniejsze - wysokie. Otaczają one jezioro Łebsko oraz zajmują dno doliny Łeby. Z obszarami tymi związane są fragmenty unikalnych w skali kraju i Europy, zróżnicowanych zbiorowisk siedlisk leśnych. Płaty wikliny rozciągają się na długich odcinkach wzdłuż brzegu koryta Łeby oraz gęstej sieci rowów melioracyjnych

Gminę charakteryzuje ogromna różnorodność siedlisk przyrodniczych. Charakterystyczną cechą jest dominacja roślinnych zbiorowisk nieleśnych, takich jak wilgotne wrzosowiska atlantyckie, zbiorowiska łąkowe, szuwarowe, turzycowiskowe, zbiorowiska utrwalające ruchome wydmy oraz zbiorowiska roślinności wodnej i przybrzeżnej.

Głównym gatunkiem lasotwórczym na terenie gminy jest sosna, występująca na powierzchni ok. 52% drzewostanów. Tworzy drzewostany lite lub mieszane z brzozą, bukiem dębem, świerkiem. Wśród pozostałych zbiorowisk leśnych przeważają fragmenty lasów liściastych z dominacją olszy, brzozy, jesionu, buka i dębu. Charakterystyczny dla obszarów leśnych jest ich znaczne rozdrobnienie i rozproszenie oraz dużo trudnodostępnych siedlisk wilgotnych i zabagnionych. Część środkowa gminy jest w większości bezleśna. Znaczne powierzchnie – ok. 24% - zajmują w gminie drzewostany powstałe w wyniku zalesiania żyznych siedlisk lasowych gatunkami szpilkowymi; przede wszystkim sosną.

Rozległe obszary łąk (osuszonych torfowisk) w północno-wschodniej części gminy, w obrębie doliny Łeby pod Cecenowem stanowią część terenów żerowiskowych dla najliczniejszej na Pomorzu kolonii lęgowej bociana białego oraz dla niełęgowych grup tego gatunku. Są to także tereny łowieckie dużych ptaków drapieżnych, jak: kania rdzawa, kania czarna, orlik krzykliwy i błotniak łąkowy.

Na obszarach większych kompleksów leśnych, w północnej i północno-wschodniej części gminy bytują populacje jeleni, dzików, saren, występuje kuna, borsuk, bóbr, na ugorach spotykane są nieliczne zające szaraki, w zaroślach i ogrodach częste są jeże. U brzegów jeziora Łebsko licznie występuje piżmak. W zachowanych, podmokłych zagłębieniach terenu, w oczkach wodnych, na zadrzewionych, wilgotnych obrzeżach niewielkich cieków oraz rowów melioracyjnych występują licznie gatunki płazów. W wodach rzek spotyka się liczne gatunki ryb – w tym najcenniejsze łososiowate – pstrąg, troć wędrowną i łososia.

Formy prawnej ochrony przyrody

Na terenie gminy ustanowiono kilka form ochrony przyrody. Należą do nich: część obszaru Słowińskiego Parku Narodowego, 2 rezerваты i 267 użytków ekologicznych. Łączna ich powierzchnia wynosi 2 258,7 ha, co stanowi 6,97% powierzchni całkowitej gminy. Ustanowiono także 90 pomników przyrody – najwięcej w powiecie słupskim.

Słowiński Park Narodowy obejmuje obszar 1146,27ha w północno-zachodniej części terenu gminy. SPN został włączony do światowej sieci Rezerwatów Biosfery, został on również zaliczony do najważniejszych ostoi dla ptactwa wodno-błotnego, objętych ochroną w ramach Konwencji Ramsarskiej. **Rezerваты przyrody:** "Bagna Izbickie", torfowiskowo-leśny, zajmuje powierzchnię 281,18 ha, celem ochrony jest zachowanie torfowisk wrzosowiskowych typu atlantyckiego – charakterystycznego elementu szaty roślinnej Pobrzeży Południowobałtyckich. "Torfowisko Poblóckie" o powierzchni 112,3 ha, celem ochrony jest zachowanie torfowiska wysokiego typu atlantyckiego ze stanowiskiem rzadkich bagiennych zbiorowisk leśnych i zaroślowych. Ochroną w formie **użytków ekologicznych** objęto na terenie gminy ponad 500 ha.

Na terenie gminy występuje także wiele gatunków zwierząt w różnym stopniu zagrożonych wyginieciem. Wśród ptaków należą do nich: zagrożony globalnie bocian biały, zagrożone w skali europejskiej: bocian czarny, błotniak stawowy, żuraw, puchacz, zimorodek, dzięcioł czarny, dzięcioł średni, świergotek polny, gąsiorek, zagrożone w skali krajowej: cyraneczka, gągoł, samotnik, orzechówka. Do ryb narażonych na wyginiecie w kategorii najwyższego ryzyka należą gatunki: lipień i koza.

Obszar gminy charakteryzuje się miejscami masowych koncentracji żurawia związanymi z jesienno-zimowym okresem migracji tego gatunku. W opinii mieszkańców tak masowe występowanie powoduje znaczące szkody w uprawach. Również w okresie wiosenno-letnim liczna populacja żurawia żerująca na terenie gminy wyrządza szkody, głównie w uprawach zbożowych.

Lasy ochronne zajmują na terenie gminy 3 349 ha - ok. 37% ogólnej powierzchni lasów. Ustanowione są tylko na obszarach lasów w zarządzie Nadleśnictwa Damnica. Są to zwykle lasy wielofunkcyjne, o kilku kategoriach ochronności, gdzie podstawowa kategoria ochronności to przede wszystkim lasy wodochronne, jednocześnie stanowiące ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej i glebochronne.

Zieleń urządzona i chroniony krajobraz kulturowy

W gminie Główny zachowało się wiele przykładów zabytkowej zieleni urządzonej, jednak jej stan nie pozwala wyobrazić sobie jej niegdysiejsze walory. Na terenie gminy zachowało się 21 parków dworskich i pałacowych. Liczne są pozostałości starych cmentarzy, głównie poewangelickich – w przeważającej większości zniszczonych i zarośniętych. Bardzo charakterystycznym i dobrze zachowanym elementem w krajobrazie gminy są obsadzone alejami i szpalerami drzew liściastych drogi wiejskie i aleje prowadzące do byłych majątków ziemskich.

Niestety, nie ma wielu dobrych przykładów współczesnej zieleni urządzonej na terenach publicznych. Można tu wymienić kompleks sportowo – rekreacyjny przy szkole w Poblóciu.

Gmina Główny jest niezwykle bogata w obiekty dziedzictwa kulturowego. Pałace i dwory - zachowały się w różnym stopniu w 15 - tu miejscowościach. Spośród nich 10 wpisano do rejestru zabytków. Zachowane zabytkowe folwarki, wpisane do rejestru zabytków – Główny i Wolinia oraz do ewidencji konserwatorskiej w Cecenowie, Skórzynie, Szczypkowicach i Żoruchowie, w znacznej części zmieniły swoje pierwotne układy poprzez dobudowywanie nowych obiektów.

Nie użytkowane lub zamieszkałe przez bezrobotnych w większości byłych pracowników pgr, ulegają przyspieszonej dewastacji. Szczególnie dramatyczny stan przedstawiają najcenniejsze obiekty w Cecenowie i Wolini. W kompleksie pałacowo – parkowym w Wolini zachowała się jedyna na terenie powiatu oranżeria pałacowa, niestety jej obecny stan nie rokuje jej dalszego przetrwania. Pozytywnym przykładem rozpoczętej rewitalizacji są natomiast pałace w Podolu Wielkim, Wielkiej Wsi i Górzynie, a właściwego wykorzystania i opieki – zajęty przez szkołę pałac w Poblóciu.

Ciekawym przykładem „wsi – miasteczka” jest siedziba władz gminy, miejscowość Głównyzyce, gdzie zachowały się niewielkie eklektyczne kamieniczki i – niespotykany nigdzie w powiecie – przykład wiejskiej sali teatralnej, ze zdobionym balkonem wewnętrznym.

Nieliczne są w krajobrazie tej rozległej gminy zabytkowe kościoły. Pięknie położone obiekty w Głównyzycach i Cecenowie oraz Stowięcinie wpisano do rejestru zabytków. W ewidencji konserwatorskiej figurują XIX w. murowane obiekty w Izbicy, Podolu Wielkim i Żelkowie.

O krajobrazie kulturowym gminy stanowią też pozostałości wczesnośredniowiecznego osadnictwa. Pośród 75 objętych ochroną stanowisk archeologicznych, 19 zostało objętych strefą bezwzględnej ochrony konserwatorskiej

4. Przeobrażenia środowiska przyrodniczego gminy

Przekształcenia rzeźby terenu

Stosunkowo największe przeobrażenia rzeźby na obszarze gminy Głównyzyce związane są z realizacją systemu melioracji wodnych i polderów przeciwpowodziowych. Przekształceń rzeźby dokonano też budując duży zespół stawów pstrągowych z groblami zlokalizowany w dolinie Łupawy koło Żelkowa. W dolinie Łupawy wybudowano progi wodne (jazy) spiętrzające wody rzeczne dla celów hydroenergetycznych w Drzeżewie i Żelkowie. Małe spiętrzenie znajduje się również w Głównyzycach na Strumyku Głównyzyckim.

Przekształcenia rzeźby związane z eksploatacją surowców są na przeważającym obszarze gminy znikome, tylko lokalnie w okolicach m. Gace duże.

Czystość powietrza atmosferycznego

W roku 2001 WIOŚ prowadził monitoring dwutlenku siarki i dwutlenku azotu metodami pasywnymi (w okresie jednego miesiąca) we wszystkich powiatach woj. pomorskiego. Według tej metody średnioroczne stężenie dwutlenku azotu w miejscowości Głównyzyce wynosiło $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (dopuszczalne $\text{Da} = 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$), dwutlenku siarki $2 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (dopuszczalne $\text{Da} = 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Są to wartości zbliżone do najmniejszych w powiecie.

Do większych obiektów wydzielających do powietrza zanieczyszczenia można zaliczyć kotłownię osiedlową w Głównyzycach oraz kotłownię szkolne i osiedlowe. Najbardziej znaczącym i uciążliwym – szczególnie w sezonie grzewczym – źródłem zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego jest jednak spalanie w gospodarstwach domowych niskoenergetycznego węgla, który wykorzystywany jest do ogrzewania mieszkań przez około 80-85% gospodarstw.

Zważywszy przedstawione powyżej czynniki stan powietrza w gminie Głównyzyce, spełnia wszystkie wymagane normy.

Natężenie hałasu komunikacyjnego i pochodzącego z innych źródeł

Na obszarze gminy Głównyzyce nie prowadzi się systematyczne badań hałasu drogowego. Przez teren gminy przebiega tylko jeden znaczący trakt komunikacyjny – droga wojewódzka Słupsk – Puck, na której natężenie ruchu jest stosunkowo niewielkie. Na razie, poza krótkim okresem sezonu letniego, hałas komunikacyjny nie stanowi dla mieszkańców gminy znaczącej uciążliwości.

Na terenie gminy nie występują zakłady produkcyjne i rzemieślnicze będące źródłem hałasu, nie wydano też żadnej decyzji zezwalających na emisję hałasu.

Czystość wód powierzchniowych i jakość wód podziemnych

Raport o stanie środowiska woj. pomorskiego w 2000 r. stwierdza poprawę jakości wód rzeki Łeby. Wprawdzie Łeba prowadzi nadal wody pozaklasowe pod względem sanitarnym na odcinku od Łęborka do punktu kontrolnego w Cecenowie, lecz poniżej Gaci do ujścia do jez. Łebsko w już w III klasie czystości (5 lat wcześniej poza klasą). Zły stan sanitarny wód Łeby jest wynikiem niewłaściwej gospodarki prowadzonej przede wszystkim poza obszarem gm. Głównyzyce. Pod względem fizykochemicznym wody rzeki zakwalifikowano do II klasy, a hydrobiologicznie – do I klasy.

W 2000 roku utrzymywał się zły stan sanitarny wód Cieku spod Dargolezy. Pod względem fizykochemicznym i hydrobiologicznym wody spełniały normy klasy II. Zanieczyszczenie tego cieku jest głównie wynikiem nieprawidłowej gospodarką ściekowej w granicach gminy Głównyzyce – przedostają się do niego odcieki gnojówki z obiektów hodowlanych w Wolini, Dargolezie, Podolu i Szczypkowicach. Natomiast jakość wód ujściowego odcinka rzeki Rzechcinki (poniżej osady Karpno) uległa poprawie w stosunku do 1995r, kiedy to wskaźniki bakteriologiczne jak i fizykochemiczne nie spełniały norm. W 2000r stan sanitarny kwalifikował wody rzeki do III klasy, a jakość fizykochemiczną do II klasy.

Wyniki badań czystości wód rzeki Łupawy wykazały na odcinku Łupawy w granicach gm. Główny III klasę pod względem sanitarnym i II klasę pod względem fizykochemicznym. Zawartość tlenu rozpuszczonego kwalifikowała wody rzeki do I klasy. W stosunku do 1996 roku nastąpiła wyraźna poprawa jakości sanitarnej wód Łupawy.

Jakość wód jeziora Łebsko badanego przez WIOŚ w 1995 roku zakwalifikowano do III klasy (pod względem sanitarnym – III klasa). Jezioro jest odbiornikiem zanieczyszczeń wnoszonych przez rzekę Łebę, Ciek spod Dargolezy i rowy melioracyjne.

Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 107 „Pradolina Łeby” narażony jest na przenikanie zanieczyszczeń z powierzchni. Wody w obrębie Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 115 „Łupawa” charakteryzują się dobrą jakością o stabilnym, prawie na całej powierzchni, składzie. Jako średnią oceniono jakość wód podziemnych poza zbiornikami Ujmowane wody podziemne w swym składzie zawierają z reguły związki żelaza i manganu przekraczające wskaźniki ustalone dla wody do picia w rozporządzeniu Ministra Zdrowia. W związku z powyższym wymagają uzdatniania przed wprowadzeniem do sieci wodociągowej.

Zagrożeniem dla jakości wód podziemnych w obszarze gminy jest intensywna uprawa ziemniaka w rejonie wsi Dochówko. Analiza danych wykazała tendencję do obniżenia jakości wód podziemnych zanieczyszczeniami z powierzchni ziemi. W wodach podziemnych stwierdzono podwyższoną zawartość związków siarki, chloru i azotu.

Zaopatrzenie w wodę i unieszkodliwianie ścieków

Mieszkańcy gminy Główny zaopatrywani są w wodę przez 6 wodociągów grupowych oraz 18 wodociągów zbiorowych. Wodociągi wiejskie obsługują 33 wsie. Wodociągi korzystają z 29 ujęć wody. Systemy te zaopatrują w wodę 98% mieszkańców gminy. Woda rozprowadzana jest siecią wodociągową o długości 50,3 km. Pobór wody na terenie gminy nie powoduje zachwiania równowagi w zasobach wód podziemnych.

Stan wyposażenia obszaru gminy w zbiorcze sieci kanalizacyjne i oczyszczalnie ścieków jest niezadowolający. Na 51 miejscowości, zaledwie 6 posiada zbiorczą sieć kanalizacyjną i oczyszczalnie ścieków. Łączna długość sieci kanalizacyjnej w gminie wynosi 12,6 km. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje kilka lokalnych systemów kanalizacyjnych, które swym zasięgiem obejmują fragmenty wsi, gdzie ścieki bytowe unieszkodliwiane są w mechanicznym procesie oczyszczania. Urządzenia są w złym stanie technicznym i nie uzyskują należytego stopnia oczyszczania ścieków.

Na terenie pozostałych miejscowości brak jest systemów kanalizacyjnych, ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych o wątpliwej szczelności bądź bez oczyszczania odprowadzane do wód powierzchniowych lub ziemi.

Taki stan gospodarki ściekowej na terenie gminy powoduje duże zagrożenie dla jakości wód zarówno powierzchniowych jak i podziemnych.

Wody z kanalizacji deszczowej wsi Główny odprowadzane są do Strumyka Głównyckiego.

Składowanie odpadów

Na terenie gminy funkcjonuje składowisk odpadów komunalnych w Wykosowie, jest ono jednak – z uwagi na brak uszczelnienia podłoża i niedostosowanie do obowiązujących przepisów – przeznaczone do zamknięcia. Odpady z terenu gminy już obecnie są wywożone na składowiska w Bierkowie i Chlewnicy – poza obszarem gminy Główny.

Nadzwyczajne zagrożenia środowiska występujące w gminie

Do kategorii nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, które mogą mieć miejsce na terenie gminy należy zaliczyć **awarie transportowe** z udziałem materiałów niebezpiecznych, przewożonych po drodze wojewódzkiej przez teren gminy. Przewożone materiały niebezpieczne to przede wszystkim produkty ropopochodne, propan-butan, ciekły chlor, amoniak, rozpuszczalniki i inne chemikalia.

W gminie Główny nie funkcjonują zakłady, zaliczone do grupy zwiększonego ryzyka wystąpienia awarii przemysłowej.

Na zabagnionej nizinie wokół rozległego jeziora Łebsko oraz w podmokłej dolinie Łeby charakterystyczne są poldery, na które składa się system kanałów i rowów melioracyjnych, służących regulacji stosunków wodnych i umożliwiających ochronę przed powodzią. Szczególne niebezpieczeństwo powstania powodzi występuje w okresach nakładania się nadmiernych opadów i warunków sztormowych na morzu. Na stan wody w rzekach i jeziorze istotny wpływ mają wiatry wiejące z kierunku północnego i pół-

nocno zachodniego włączające wody morskie do jeziora i powodujące cofki w ujściowych odcinkach Łeby. Zagrożenie wodą 100-letnią występuje na najniższej położonych terenach wokół jeziora Łebsko oraz wzdłuż koryta Łeby. Obwałowania chroniące teren tylko przed wodą 10-letnią zrealizowane są wzdłuż koryta Łeby pomiędzy Cecenowem a ujściem do jeziora, wzdłuż ujściowego odcinka cieku spod Dargolezy oraz na niektórych odcinkach brzegu jeziora (Kluki - Lisia Góra). Łączna długość wałów przeciwpowodziowych wynosi 31,3 km.

5. Cele i zadania ustalone w Programie

Program Ochrony Środowiska dla gminy Główczyce, zgodnie z polityką ekologiczną państwa wyróżnia cele krótkoterminowe, których realizacja zakończy się najpóźniej do 2006 roku, średnioterminowe - do zrealizowania przed rokiem 2010 oraz długoterminowe, prawdopodobne i możliwe do osiągnięcia dopiero, po 2010 roku. Tym ostatnim celom, które można określić również jako strategiczne, lub generalne - podporządkowane są wszystkie wcześniejsze.

Cele, jakie wskazuje do osiągnięcia program, można też podzielić na dwie grupy: Pierwszą z nich stanowią cele uniwersalne -perspektywiczne. Nie są one jedynie prostym odzwierciedleniem wykonania konkretnych obowiązków, nakładanych przez ustawy i przepisy szczegółowe, mają natomiast charakter fundamentalny, biorący swe źródło w Konstytucji RP oraz dokumentach perspektywicznych, przyjmowanych na szczelbu Sejmu i Rządu RP. Formułują one oczekiwania społeczności lokalnej – mieszkańców gminy Główczyce– oraz jej powinności w odniesieniu do środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także przyszłych pokoleń w tym środowisku gospodarujących.

Na drugą grupę celów istotny wpływ mają obowiązki i możliwości, jakie dla władz samorządowych wynikają z przepisów prawa. Do tej grupy należą cele średnioterminowe i priorytetowe.

Program nie ustala hierarchii celów w poszczególnych przedziałach czasowych, ani też szczegółowego harmonogramu realizacji zadań, które posłużą osiągnięciu celów. Z uwagi na ograniczone możliwości finansowania znacznej większości z nich, byłoby to założenie teoretyczne i niekoniecznie realne. Wielorakość potrzeb, zarówno wynikających z konieczności dostosowania standardów ochrony środowiska do poziomów przyjętych w Unii Europejskiej, jak też niezbędnych dla poprawy warunków życia i nadrobienia wieloletnich zapóźnień w tej sferze, nakazuje jednoczesne dążenie do ich zaspokojenia. O ich faktycznej kolejności - w ramach założonych przedziałów czasowych - zadecydują możliwości finansowania, oraz wsparcia ze środków zewnętrznych, związane w istotny sposób ze sprawnością prowadzonych, niezależnie od samorządu procedur, a także pozyskiwanych w ramach partnerstwa publiczno – prywatnego – pochodnej dynamiki rozwoju gospodarczego w kraju i regionie.

Cele perspektywiczne – osiągnięcie prawdopodobne nie wcześniej, niż po roku 2010.

Pierwszy Cel Perspektywiczny

Zapewnienie mieszkańcom gminy zdrowych warunków zamieszkania, pracy i wypoczynku, w czystym i bezpiecznym środowisku przyrodniczym

Drugi Cel Perspektywiczny

Pełne wykorzystanie szans, jakie stwarzają zasoby i walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, dla zrównoważonego rozwoju gminy

Trzeci Cel Perspektywiczny

Zachowanie dla przyszłych pokoleń zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy, w stanie zapewniającym jego trwałość i możliwość odtwarzania potencjału.

Cele średnioterminowe –realizacja zakładana do roku 2010

Pierwszy Cel Średnioterminowy

Ochrona zasobów wód podziemnych i gleb przed skażeniem

Drugi Cel Średnioterminowy

Wzrost wykorzystania zasobów energii odnawialnej i racjonalizacja zużycia energii

Trzeci Cel Średnioterminowy

Wykorzystanie posiadanych zasobów i walorów środowiska dla tworzenia „zielonych” miejsc pracy

Czwarty Cel Średnioterminowy

Wyszkolenie wśród mieszkańców wrażliwości estetycznej, nawyków kultury ekologicznej oraz poczucia odpowiedzialności za jakość środowiska

Piąty Cel Średnioterminowy

Rehabilitacja zasobów historycznej zieleni urządzonej, krajobrazu zdegradowanego i przywrócenie pełni walorów tradycyjnego krajobrazu wiejskiego

Szósty Cel Średnioterminowy

Racjonalizacja wykorzystania zasobów wody i ochrona powietrza atmosferycznego

Siódmy Cel Średnioterminowy

Ochrona różnorodności biologicznej, rozwój systemu obszarów chronionych

Ósmy Cel Średnioterminowy

Upowszechnianie niskoodpadowych technologii produkcji - osiągnięcie poziomu 75% udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych

Dziewiąty Cel Średnioterminowy

Zmniejszenie skali narażenia mieszkańców ośrodków osadniczych na hałas komunikacyjny

Cele Priorytetowe (krótkoterminowe) – do realizacji w okresie 2004 – 2006

Pierwszy cel priorytetowy

Zapewnienie mieszkańcom stałych dostaw wody konsumpcyjnej dobrej jakości

Drugi Cel Priorytetowy

Poprawa jakości wód powierzchniowych na obszarze gminy i zabezpieczenie wód podziemnych przed skażeniem

Trzeci Cel Priorytetowy

Upowszechnienie wiedzy o środowisku, jego funkcjonowaniu, lokalnych zasobach i walorach

Czwarty Cel Priorytetowy

Ochrona gleb przed skażeniem, rozszerzenie i poprawa skuteczności zorganizowanej selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, z uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych i wielkogabarytowych, pochodzących z gospodarstw domowych

Piąty Cel Priorytetowy

Tworzenie „zielonych” miejsc pracy i rozwój terenów publicznej zieleni urządzonej.

Zadania własne, wykonywane wspólnie i inspirujące do ich wykonania inne podmioty, w zakresie realizacji poszczególnych celów priorytetowych i średnioterminowych

Zadania wymienione w tej części planu podzielono: według właściwości ich wykonywania. Pierwszą grupę zdań stanowią te, do których samorząd gminny jest obligowany przez przepisy prawa, a więc zadania własne. Do drugiej grupy zaliczono zadania, których znaczenie jest istotne dla gminy. Będą one realizowane wspólnie z innymi instytucjami i podmiotami gospodarczymi, a samorządowi gminnemu przypadnie najczęściej rola koordynatora i autorytetu wspierającego przedsięwzięcie na arenie ponadlokalnej – regionalnej lub krajowej. Trzecia wreszcie grupa, to zadania polegające na inspiracji podmiotów gospodarczych z terenu gminy lub indywidualnych mieszkańców, ich organizacji i grup nieformalnych - do samodzielnych działań, zbieżnych z celami przyjętymi w programie oraz wspomagania tych działań, przede wszystkim poprzez udostępnianie i upowszechnianie doświadczenia, wiedzy i posiadanych kontaktów.

3.2 Zadania w zakresie zapewnienia odpowiedniej jakości użytkowej wody i racjonalizacji gospodarowania zasobami wodnymi (**Pierwszy cel priorytetowy, szósty cel średnioterminowy**)

c. Zadania własne

i. **Opracowanie i uchwalenie wieloletniego planu rozbudowy urządzeń zbiorowego zaopatrzenia mieszkańców gminy w wodę i odprowadzenia powstających ścieków**

czas realizacji - lata 2004 – 2006

ii. **Badanie jakości ujmowanej wody podziemnej**

czas realizacji - lata 2004 – 2010 i później

- **Budowa sieci wodociągowej Szczypkowice – Dochowo – Dochówko – Gorzysław oraz rozbudowa stacji wodociągowej w Szczypkowicach –**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
  - **Budowa sieci wodociągowej na terenie obrębu Główczyce tzw. obejścia Główczyce – Klęcino z opomiarowaniem poboru wody w miejscowości Główczyce,**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
  - **Budowa sieci wodociągowej Dargoleza – Wolinia i Dargoleza – Przebędomo – Wykoso-
wo oraz stacji uzdatniania w Dargolezie –**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - **Budowa stacji uzdatniania w Cieminie**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - **Budowa sieci wodociągowej Siodłonie – Rumsko – Równo - Zgierz**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - d. Inspiracja i wspomaganie działania
  - i. **Upowszechnianie technologii produkcji charakteryzujących się niskim zużyciem wody i zastosowaniem obiegów zamkniętych**
czas realizacji - lata 2004 – 2010 i później
- 3.3. Zadania w zakresie poprawy stanu czystości i retencyjności wód powierzchniowych oraz zabezpieczenia wód podziemnych i powierzchni ziemi przed skażeniem (**Drugi i czwarty cel priorytetowy, pierwszy cel średnioterminowy**)
- 3.2.4. Zadania własne
- **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Wielka Wieś, Klęcino, Klęcinko, Siodłonie oraz kolektora tłoczego Główczyce – Wielka Wieś – Klęcino – Klęcinko – Siodłonie wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
  - **Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Główczykach**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
  - **Budowa oczyszczalni ścieków w Stowięcinie –**
czas realizacji - lata 2007 – 2010
  - **Budowa kolektora tłoczego Główczyce – Ciemino oraz sieci kanalizacji sanitarnej na terenie wsi Ciemino**
czas realizacji - lata 2007 - 2010
  - **Budowa kanalizacji sanitarnej we wsiach Izbica, Zgierz i Gać oraz kolektora tłoczego Ciemino – Izbica – Zgierz – Gać wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - lata 2007 - 2010
  - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Skórzyno, Rówienko oraz kolektora tłoczego Główczyce – Skórzyno – Rówienko wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - lata 2007 - 2010
  - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Równo, Rumsko oraz kolektora tłoczego Klęcino – Równo – Rumsko wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - lata 2007 - 2010
  - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Warblino, Szczypkowice, Dochowo, Dochówko, Gorzysław oraz kolektora tłoczego Główczyce – Warblino – Szczypkowice – Dochowo – Dochówko – Gorzysław wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - po roku 2010
  - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Cecenowo, Pobłocie, Dargoleza, Stowięcino oraz kolektora tłoczego Cecenowo – Pobłocie – Dargoleza – Podole Wielkie – Stowięcino wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - po roku 2010
  - **Budowa oczyszczalni ścieków w Żelkowie**
czas realizacji - po roku 2010
  - **Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsiach Zgojewo, Żelkowo, Choćmirówko, Będzichowo, Drzeżewo oraz kolektorów tłocznych Żelkowo – Zgojewo - Żoruchowo, Żelkowo – Choćmirowo – Choćmirówko – Będzichowo – Drzeżewo wraz z przepompowniami ścieków**
czas realizacji - po roku 2010
  - **Rekultywacja i renaturyzacja potorfii – zagospodarowanie w formie małych zbiorników retencyjnych**

- czas realizacji - lata 2004 - 2010
  - **Porządkowanie miejsc składowania nawozów naturalnych w gospodarstwach rolnych wraz z zabezpieczeniem przed przenikaniem odcieków do gruntu i wód powierzchniowych**
    - czas realizacji - lata 2004 – 2006
  - **Rekultywacja składowiska odpadów w Wykosowie**
    - czas realizacji - 01.01.2006
  - **Stała kontrola nielegalnego porzucania odpadów i ich usuwanie**
    - czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - **Badanie jakości oczyszczonych ścieków odprowadzanych do wód powierzchniowych**
    - czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - **Kontrola szczelności zbiorników bezodpływowych w gospodarstwach indywidualnych**
    - czas realizacji - lata 2004 – 2010
- 3.2.5. Zadania wykonywane wspólnie:
- **Kontrola stanu wałów przeciwpowodziowych oraz modernizacja wałów i urządzeń służących ochronie przed powodzią**
    - czas realizacji - lata 2004 – 2010
  - **Współdziałanie we wdrażaniu ochrony zasobów wodnych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych poprzez realizację zasad zagospodarowania w obszarach ochronnych zbiorników, po ich ustanowieniu**
    - czas realizacji - do roku 2010 i później
- 3.2.6. Inspiracja i wspomaganie działania
- **Budowa oczyszczalni przydomowych i przyzagrodowych w zabudowie rozproszonej**
    - czas realizacji - lata 2004 – 2010
- 3.6. Zadania w zakresie upowszechniania wiedzy o środowisku i jego funkcjonowaniu, lokalnych zasobach i walorach (**Trzeci cel priorytetowy, czwarty cel średnioterminowy**)
- 3.3.4. Zadania własne
- **Doskonalenie wiedzy pracowników samorządowych, radnych i sołtysów w zakresie przepisów ochrony środowiska w prawie polskim i wspólnotowym**
    - czas realizacji - lata 2004 - 2006
  - **Opracowanie zasad i prowadzenie kampanii informacyjnej wśród mieszkańców gminy, o wartościach zasobów i walorów środowiska, potrzebie ich zachowania oraz korzyści z tego płynących**
    - czas realizacji - lata 2004 - 2006
  - **Opracowanie programu rodzinnej edukacji ekologicznej „szkoła-dom-pracawypoczynek”**
    - czas realizacji - lata 2004 - 2006
  - **Rozbudowa systemu ścieżek rowerowych, udostępniających najwartościowsze elementy środowiska przyrodniczego i krajobrazu historycznego gminy**
    - czas realizacji - lata 2007 - 2010
- 3.3.5. Zadania wykonywane wspólnie
- **Uczestnictwo w ogólnokrajowych, europejskich i światowych imprezach ekologicznych**
    - czas realizacji - lata 2004 - 2010
  - **Kontynuowanie i rozwój współpracy ze Słowińskim Parkiem Narodowym w zakresie skutecznej ochrony i wykorzystania zasobów i walorów Parku oraz ich efektywnej promocji**
    - czas realizacji - lata 2004 - 2010
  - **Szkolenie rolników w zakresie przyjaznych dla środowiska i efektywnych metod produkcji**
    - czas realizacji - lata 2004 - 2010
- 3.3.6. Inspiracja i wspomaganie działania
- **Wspieranie konstruktywnych działań lokalnych agend i oddziałów różnych organizacji pozarządowych, działających na terenie gminy w sferze ochrony środowiska**
    - czas realizacji - lata 2004 - 2010
- 3.7. Zadania w zakresie rozszerzenia zorganizowanej, selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, z uwzględnieniem wielkogabarytowych i niebezpiecznych, pochodzących z gospodarstw domowych oraz upowszechniania niskoodpadkowych technologii produkcji (**Czwarty cel priorytetowy, ósmy cel średnioterminowy**)
-

3.4.4. Zadania własne

- **Opracowanie i zaopiniowanie gminnego planu gospodarki odpadami**
czas realizacji - do połowy 2004 roku

3.4.5. Zadania wykonywane wspólnie

- **Rozwój selektywnej zbiórki odpadów z terenów parkingów leśnych i penetracji turystycznej w okresie sezonu letniego i grzybobrania**
czas realizacji - lata 2004 – 2006
- **Rozwój zbiórki odpadów wielkogabarytowych i niebezpiecznych, pochodzących z gospodarstw domowych**
czas realizacji - lata 2004 – 2006

3.4.6. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Upowszechnianie technologii produkcji lub form usług, które zapobiegają powstawaniu odpadów lub pozwalają utrzymać na możliwie najniższym poziomie ich ilość**
czas realizacji - lata 2004 – 2010

- 3.8. W zakresie powstrzymania dewastacji historycznej zieleni urządzonej i degradacji krajobrazu wiejskiego na obszarach zabudowanych (**Piąty cel priorytetowy, trzeci cel średnioterminowy**)

3.5.4. Zadania własne

- **Sporządzanie planów miejscowych dla terenów zabudowanych, rozwiązujących problemy zachowania i rehabilitacji tradycyjnego krajobrazu wiejskiego**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego dla nowej zabudowy lokalnych uwarunkowań kulturowych i krajobrazowych**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Opracowanie gminnego programu ochrony krajobrazu, założenie gminnego rejestru zabytków oraz ustalenie zasad ochrony**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Organizowanie gminnych konkursów na piękną posesję, ogród, osiedle i wieś, uczestnictwo w konkursach ponadgminnych**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Opracowanie i uchwalenie systemu preferencji i ulg podatkowych dla mieszkańców i podmiotów realizujących zalecenia gminnego programu ochrony krajobrazu, zwycięzców i laureatów konkursów**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Zagospodarowywanie skwerów i terenów zieleni publicznej we wsiach i miejscowościach gminy**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Sukcesywna rewaloryzacja zabytkowych cmentarzy**
czas realizacji - lata 2004 - 2006

3.5.5. Zadania wspólne z innymi podmiotami

- **Rewaloryzacja zabytkowych parków wiejskich we władaniu innych podmiotów – Cecenowo, Główny, Żelkowo**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Renaturyzacja zdegradowanego krajobrazu byłych pgr – Dargoleza, Żoruchowo, Wolinia, Siodłonie, i.in.**
czas realizacji - lata 2004 - 2006

3.5.6. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Stworzenie warunków dla powstania gminnego stowarzyszenia opieki nad krajobrazem wiejskim**
czas realizacji - lata 2004 - 2006
- **Upowszechnianie i promowanie projektów nowego budownictwa, przyczyniających się do przywrócenia charakteru krajobrazu wiejskiego**
czas realizacji - lata 2004 - 2010

- 3.7. W zakresie wzrostu wykorzystania zasobów energii odnawialnej i racjonalizacji zużycia energii (**Drugi cel średnioterminowy**)
-

3.6.3. Zadania własne

- **Opracowanie gminnej strategii wykorzystania energii odnawialnej, uwzględniającej warunki pozyskiwania i wykorzystania biomasy, energii wodnej, słonecznej i geotermalnej**
czas realizacji - lata 2004 - 2006

3.6.4. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Wspieranie działań termomodernizacyjnych zmierzających do zmniejszenia zużycia energii cieplnej**
czas realizacji - lata 2004 - 2010

3.8. W zakresie wykorzystania posiadanych zasobów i walorów środowiska dla tworzenia „zielonych” miejsc pracy (Trzeci cel średnioterminowy)

3.7.3. Zadania własne

- **Opracowanie programu „Tworzenia zielonych miejsc pracy”, w oparciu o zasoby środowiska naturalnego gminy**
czas realizacji - 2004 - 2010

3.7.4. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Promocja korzyści z tradycyjnych metod gospodarowania i rolnictwa ekologicznego**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
- **Przeprowadzenie badań geologicznych i udokumentowanie zasobów kruszywa naturalnego**
czas realizacji - lata 2004 - 2010

3.9. Zadania w zakresie poprawy stanu powietrza atmosferycznego poprzez upowszechnianie ekologicznych źródeł energii, w tym biomasy jako surowca energetycznego (szósty cel średnioterminowy)

3.8.4. Zadania własne

- **Przebudowa urządzeń kotłowni w obiektach należących do Gminy Główczyce – szkół, ośrodków zdrowia, świetlic wiejskich - na paliwa ekologiczne**
czas realizacji - rok 2007 - 2010
- **Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej**
czas realizacji - 2007 - 2010

3.8.5. Zadania wykonywane wspólnie

- **Przebudowa urządzeń kotłowni osiedlowej w Główczykach na paliwa ekologiczne oraz modernizacja sieci rozdzielczej**
czas realizacji - rok 2007 - 2010

3.8.6. Inspiracja i wspomaganie działania

- **Zwiększanie udziału paliw ekologicznych, w tym biomasy, w ogrzewaniu przedsiębiorstw, instytucji i gospodarstw domowych**
czas realizacji - lata 2004 – 2010
- **Promocja upraw energetycznych na gruntach odłogowanych**
czas realizacji - lata 2004 – 2010

3.10. W zakresie rozwoju sieci obszarów chronionych oraz ochrony różnorodności biologicznej (siódmy cel średnioterminowy)

3.9.3. Zadania własne

- **Uwzględnianie w opracowanych Miejscowych Planach zagospodarowania przestrzennego potrzeb wynikających z zabezpieczenia i rozwoju obszarów chronionych oraz ochrony różnorodności biologicznej, w tym europejskiego systemu NATURA 2000**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
- **Ustanowienie i oznakowanie nowych pomników przyrody i innych form ochrony przyrody, proponowanych w istniejących i powstających opracowaniach**
czas realizacji - lata 2004 - 2010

3.9.4. Zadania realizowane wspólnie

- **Opracowanie inwentaryzacji przyrodniczej gminy**
czas realizacji - lata 2007 - 2010
- **Wykonanie ekspertyzy ornitologicznej dla populacji żurawia na terenie gminy**
czas realizacji - lata 2004 – 2005

- **Wnioskowanie o ustanowienie i opracowywanie dokumentacji nowych form obszarów chronionych dla ochrony siedlisk i rzadkich gatunków fauny i flory**
czas realizacji - lata 2007 - 2010
- 3.11. W zakresie zmniejszenia narażenia mieszkańców ośrodków osadniczych na hałas komunikacyjny i poprawy klimatu akustycznego (Dziewiąty cel średnioterminowy)
- 3.10.2. Zadania własne
  - **Ograniczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego przeznaczania obszarów położonych w sąsiedztwie ruchliwych dróg i zakładów przemysłowych na cele mieszkaniowe**
czas realizacji - lata 2004 - 2010
  - **Poprawa izolacji akustycznej zabudowy mieszkaniowej zlokalizowanej przy ruchliwych drogach poprzez budowę przegród akustycznych, nasadzenie zieleni oraz wymianę stolarki**
czas realizacji - lata 2007 - 2010

6. Ogólne zasady zarządzania programem i jego wdrażania

Program ochrony środowiska pełni szczególną rolę w procesie realizacji zrównoważonego rozwoju - stanowi narzędzie koordynacji działań podejmowanych w sferze ochrony środowiska przez służby administracji publicznej oraz instytucje i przedsiębiorstwa. Skuteczności realizacji celów i przedsięwzięć zaproponowanych w Programie służy bogate instrumentarium, wynikające z przepisów prawa, rachunku efektywności ekonomicznej, polityki społecznej i struktury zarządzania środowiskiem. Do instrumentów prawnych należą przede wszystkim decyzje administracyjne, do instrumentów ekonomiczno - finansowych zaliczają się głównie opłaty i kary, a także skutki finansowe odpowiedzialności cywilnej. Ważne są też instrumenty społeczne, wśród których znajdujemy przede wszystkim obowiązki wynikające z przepisów o upowszechnianiu informacji o środowisku.

Włączenie do procesu realizacji Programu szerokiego grona partnerów zapewnia jego akceptację i przyjmowanie współodpowiedzialności za osiąganie celów. Stąd ważnym elementem jest uspołecznienie procesu planowania i podejmowania decyzji, przejrzystość procedur włączających szerokie grono partnerów - również, w proces oceny skuteczności realizacji.

Głównym wykonawcą programu jest Wójt i Urząd Gminy. Współdziała on w jego realizacji z administracją rządową, a w szczególności z Wojewodą i podległymi mu służbami zespolonymi, innymi organami administracji publicznej, samorządem powiatowym oraz samorządami gminnymi.

Wójt gminy będzie oceniał co dwa lata realizację przedsięwzięć i przygotowywał na tę okoliczność stosowny raport, który zostanie przedstawiony Radzie Gminy. Cele i kierunki działań w perspektywie do 2010 roku i po 2010 roku powinny być weryfikowane nie częściej, niż co 4 lata.